

დონ პიეტრო ავიტაბილე, ცნობები საქართველოზე
(XVII ს.), შესავალი, თარგმანი და კომენტარები ბეჟან
გიორგაძისა, თბილისი, გამომცემლობა „მეცნიერება“,
1977

დონ პიეტრო ავიტაბილე — იტალიელი თეატინელი
მისიონერი, რომელიც 1626–1632 წლებში სათავეში
ედგა თეატინელთა ორდენის მისიას საქართველოში.

რელაციონი

**დიდად პატივცემულო და უგანათლებულესო
ბატონო და ყოვლად ღირსეულო ჩემო პატრონო!**

1632 წლის მარტში თქვენი
უგანათლებულესობისაგან ამანათი და წერილი
მივიღე, რომელშიც იმავე წლის 12 თებერვლით
დათარიღებული წმინდა კონგრეგაციის პროპაგანდა
ფიდეს დეკრეტი აღმოჩნდა. თქვენი წმინდა

უგანათლებულესობა ეთანხმება ჩემ თხოვნას, რათა საქართველოში ჩემი აქ ყოფნის დროს პატრ ავგუსტინელებთან ერთად შევგუებოდი ამ ხალხს, რომელიც ძველ კალენდარს იყენებდა. ამაზე ადრეც მიგვითითებდა და გვიბრძანებდა თქვენი უგანათლებულესობა უშესანიშნავეს წერილში. იმას მოგახსენებდით: უფალს არ მოეწონება ამჯერად რაიმე ნიშნის გამომჟღავნება, რომლითაც შესაძლებელი იქნება ვივარაუდოთ ამ ხალხის მოქცევა კათოლიკური სარწმუნოების ჭეშმარიტ მცნებაზე, ვინაიდან ეს ქვეყანა უკვე აღარ არის ქრისტიანი მეფეების მფლობელობაში, არამედ შაჰის დომენია. განდევნილია ქრისტიანი ხელმწიფე და მის ადგილზე მაჰმადიანი ზის; თუმცა იგი ქრისტიანების შვილია და პირდაპირი შთამომავალია ქართლის უძველესი სამეფო გვარისა. იქ, სადაც ამჟამად ჩვენ ვცხოვრობთ, ეს მეფე ჩამოვიდა სწორედ გასული მარხვის დასაწყისში. საერთოდ, ყველა დიდი ტაშისცემით შეხვდა მას. დღესდღეობით ლაპარაკობენ ახალ აჯანყებაზე, რაც ან ამ ქვეყნის ხალხის დაუდგრომლობითაა გამოწვეული, ან ამ ახალი მეფის უკმაყოფილონი არიან.

თუ რა დაბრკოლება აქვს ჩვენს გეგმებს, თქვენ აღმატებულებას ეს ძალიან კარგად მოეხსენება. ჩვენ მწარე ცრემლების ღვრითა და ოხვრით მეტად შესაბრალისად ამ ბატონს განუწყვეტლივ კარებზე ვუკაკუნებთ, რომლის ხელშიაც ყველაფერია

მოქცეული და რომლის მითითებაზეც ბევრი რამ არის დამოკიდებული, ჩვენ კი ვთხოვთ ღმერთს, მისი უსაზღვრო სიკეთის ღირსნი გაგვხადოს, ჩვენ კი მწყალობელი თვალები მივაპყროთ საცოდავ არსებათ, ყოველივე დაბრკოლება გადავლახოთ, რომელიც ხელს უშლის ამ ხალხს გახდნენ მისი ღვთაებრივი წყალობის ღირსეული მონაწილენი, მიუხედავად იმისა, რომ სულ ვტირით, ჩვენ მაინც ველით ისეთი შემთხვევის გამოჩენას, როცა ღვთის წყალობით, შეიძლება კაცმა იმედი იქონიოს რაიმე კარგი დასაწყისისა ჩვენი მიზნის მისაღწევად, რისთვისაც მისმა ღვთაებრივმა უდიდებულესობამ და რომის წმინდა რეზიდენციამ ამ ქვეყანაში გამოგვგზავნა. ჩვენი და ქვეყნის მდგომარეობა ასეთია. თუ რა დაბრკოლებანი და იმედები გვაქვს, ამის შესახებ ვრცლად ვწერ ჩვენს გენერალ პატრს, რადგან ვიცი, რომ ყველა ამას ხსენებული პატრი გაუზიარებს თქვენს ყოვლად აღმატებულებასა და წმინდა კონგრეგაციის პროპაგანდა ფიდეს და ყოვლად აღმატებულ ბატონებსაც. ეს წერილი მოსაწყენი არ მინდა გავხადო. ჩვენ ყველა უღრმეს პატივისცემას გამოვხატავთ თქვენი ყოვლად განათლებულობისა და წმინდა კონგრეგაციის ყველა ბატონისადმი. უმდაბლესად ვემუდარებით უფალს, რომ მან საიქიოს ნეტარი მარადიული ბედნიერების ადგილი გამოიმეტოს ჩვენთვის ისე, როგორც ადამიანთა შორის ამ ქვეყნად საუკეთესო

ადგილად საქართველო მიგვაჩნია.

ვეამბორებით რა სიყვარულით თქვენს წმინდა სამოსს, გაეჯებით, თქვენი ღრმა და წმინდა ლოცვებით შეგვავედროთ უფალს.

საქართველო, გორი, 1633 წლის 1 ოქტომბერი. თქვენს წმინდა დიდად პატივცემულობასა და ყოვლად „განათლებულებას უმდაბლესი და უღირსი უფლის მსახური დონ პიეტრო ავიტაბილე და რეგულარული კლირიკოსების ამხანაგები.

**ყოვლად უგანათლებულესო და დიდად
ღირსეულო სინიორე და პატრონო ჩემო, ყოვლად
პატივცემულებავ!**

თქვენო უგანათლებულესობავ და ყოვლად პატივცემულებავ! ამ წერილს ასე მოკლედ და მშრალად იმიტომ გწერთ, რომ დარწმუნებული ვარ ყველა ჩემი წერილი უკვე მიღებული გექნებათ, ამიტომ თქვენ რომ არ შეწუხდეთ, ამ წერილში უკვე არაფერს ვიმეორებ. თქვენი უგანათლებულესი პატივცემულებისაგან გასული წლის 29 მაისს ვნების კვირას წერილი მივიღე, რამაც ჩვენი პატრების კმაყოფილება გამოიწვია. პირადად ვინც გიცნობთ და მათაც, ვინც არ გიცნობთ, დიდი კმაყოფილებით ბევრჯერ გადაიკითხეს თქვენი წერილი. ნამდვილად გარწმუნებთ, რომ თქვენს ინსტრუქციას „*Odoris facta est nobis*“ ამ კომპოზიციით

დიდი სიამოვნებით ვისმენთ ხოლმე, როცა ჩვენი წმინდა სარწმუნოების დედაზე ვმსჯელობთ. შემძლია აუღელვებლად გითხრათ, რომ დღენიადაგ მისი სახელი თაფლივით გვატკბობს. ყველაფერი ღვთის სადიდებლად არის ნათქვამი და ასეთი წყალობა მხოლოდ თქვენი სიკეთითაა ნაბოძები და თქვენი მორიდებული თავმდაბლობის შეულახველადაც. თუმცა თქვენი უბრწყინვალესობისა და ყოვლად პატივცემულობის წერილმა, როგორც მოგახსენეთ, ძალიან დიდი კმაყოფილება განგვაცდევინა, მაგრამ არანაკლები შეშფოთება გამოიწვია ბოლო ნაწილმა, სადაც ჩამოთვლილი იყო გაჭირვება და რამდენადმე კათოლიკური სარწმუნოების საფრთხეც გერმანიაში. თქვენ მას ჩვენს ლოცვებს ავედრებთ. თქვენ, ალბათ, გულისხმობთ, რომ ჩვენ როგორც მისიონერები (თქვენი სიტყვები რომ გამოვიყენოთ), ღმერთისათვის უფრო საყვარელნი ვართ. ასეც უნდა იყოს. ჩვენი მოვალეობის შესასრულებლად ჩვენს მცირე შეგნებაში იმედს სახავს საქართველო; ყოველივე ამის გამო მხნეობას არა ვკარგავთ. ვასწავლოთ აქ, რომ ჩვენი წმინდა სარწმუნოება არის არა ადამიანის შემოქმედება, არამედ ღვთისა. მისი ღვთაებრივი უზენაესობა ჩვენგან ამ ხალხის სულის მკურნალობასა და მოვლას მოითხოვს, ამისათვის ყოველ დღე საჭირო საკრამენტებს თავმდაბლად აღვაველებთ ხოლმე მისი ყოვლად დალოცვილის ძის უწმინდესი წირვის დროს. მას

ვემუდარებით, რომ მისი ღირსებისათვის, და რადგანაც ეს მისი უსაზღვრო სურვილიცაა, ციდან მოგვივლინოს დროული სამკურნალო საშუალება ერთისა და მეორე ხალხისათვის, რომელსაც მისი ქმედითი წყალობაც დაერთვის.

როგორც ცხადი გახდა, გერმანიაში ეს უკვე შეუსრულებია და ჩვენს ქვეყანაში კი ჯერ გასაკეთებელია, რადგანაც ჩვენმა ცოდვებმა ხელი შეუშალეს, რომ დიდი სიკეთე მიგვენიჭებინა საცოდავი ქართველებისათვის.

მვირფასო ბატონო, ყველა ვემუდარება ამ უსაზღვრო სიკეთეს, რომ ეს თქვენი მსახური, თქვენგანვე გამოგზავნილი, უმჯობესია დატოვოთ საბოლოოდ ჩვენს წმინდა ორგანიზაციაში. გნებავთ სხვაგან, რომელშიაც ყოვლად უგანათლებულესმა ბატონმა განაწესა, როგორც ერთგული მღვდელი თქვენი ღვთაებრივი სიტყვისა. ჩვენ კი სამარცხვინოდ აქედან გვაძევენ, როგორც უსარგებლოსა და არარაობას, პატრი ნიკიფორეზე, არ ვიცი, რა მოგახსენოთ, მან კეთილი სიტყვებით დაგვაიმედა, როცა მეფესთან შევხვდით; ჩანს, მან რამდენადმე ვერ შეასრულა თავისი სიტყვა. ერთმა ბერძენმა კარგად შენიშნა, რომ ის თქვენი თანამგრძნობელიაო, იგი ბოდიშს გიხდით და გპირდებათ, რომ როცა მოიცლის, დანაპირებს უსათუოდ შეასრულებს. მაგრამ გულის სიღრმეში რა აქვს მას, ეს მხოლოდ ღმერთმა უწყის.

ქვეყანაში ახალი არეულ-დარეულობის გამო ნიკიფორე წავიდა დადიანთან, ამ ახალმა მეფემ, რომელმაც თეიმურაზის ადგილი დაიკავა, ნიკიფორე ბერი თავისთან მიიწვია. ხალხში ხმა დადის, რომ მისი პატრიარქად დასმა უნდაო. ნიკიფორემ არ მოიწადინა ჩვენთან მოსვლა, შეიძლება შიშითაც, რადგან თეიმურაზმა იგი სულთანთან ელჩად გააგზავნა რვა დღით იმაზე ადრე, სანამ სპარსეთის ჯარი შეგროვიდოდა, რათა დახმარება ეთხოვა ყიზილბაშების წინააღმდეგ. საპატრიარქო უკვე ჩააბარეს ერთ ახალგაზრდა ქართველ ეპისკოპოსს, რომელიც ნეტარ ცხოვრებას დაიცავს. იგი ადრე ჩვენი მოწინააღმდეგე არ ყოფილა. ჩვენ ვაკეთებთ იმას, რაც შეგვიძლია და გვწამს.

წმინდა კონგრეგაციამ საქართველოში და მეზობელ სამეფოებში მისიონერებად გამოგვგზავნა, მე პირადად მთხოვეს, თუ ვის მივიჩნევ უფრო სანდოდ, რათა ერთი ჩვენგანი გადავიდეს შორეულ მხარეში (ამაში იგულისხმება, რომ საქართველოში არავითარი ზიანი არ უნდა მოუვიდეს ჩვენს სარწმუნოებას წამსველელის არყოფნის შემდეგ). ასეთმა წამსველელმა სულიერ არსებათ სიხარული უნდა მოუტანოს. უთქმელად ვიღწვით ამ დიდი საძირკვლის ჩვენი ცხოვრების წესზე მოსაწყობად და არავითარ უძრავ-მოძრავ ქონებას არ ვიძენთ; ამ საქმეში ღვთიური მადლი გვახლავს. ამ განსაკუთრებულ საკითხზე მსურდა

თქვენი უგანათლებულესი პატივცემლობის აზრი მცოდნოდა, რათა შეცდომა არ ჩამედინა, რადგან ჯერ არ მომეცა სათანადო შემთხვევა, რომ აქედან რომელიმე ჩვენგანი გამომეგზავნა. ვფიქრობდით, რომ ეს უნდა ყოფილიყო ღვთის სამსახური. თქვენს უგანათლებულეს პატივცემულობას ჩვენს გაჭირვებაზე რჩევასა ვთხოვთ. ეს ისეთი საკითხია, მხოლოდ ღმერთმა რომ უწყის, მაგრამ მაინც უნდა გითხრათ მხოლოდ ერთი განსაკუთრებული რამ. რაზედაც არ შემძლია არ დავფიქრდე უდიდესი გულისტკივილით. მე თვითონ მიკვირს, ამ ხანობამდე როგორ ვარ ცოცხალი. საჭირო გახდა რამდენიმე ხნით მიგვეტოვებინა ენების შესწავლა, რომელიც ადრე დიდი მონდომებით დავიწყეთ. ვცდილობდით როგორმე ჩემი საცოდავ სიცოცხლე შეგვენარჩუნებინა, მაგრამ დღემდე ვერ მოვჯობინდით. დღესაც, ჩვენს შორის ლაპარაკი გვქონდა წმინდა წირვისათვის მსხვერპლი გაგველო და შანდლები ქონით აგვენთო, რადგან სანთლის შეძენის საშუალება არა გვქონდა. ღმერთს სხვა წყალობას არაფერს ვთხოვთ, თუ არა მარტო იმას, რომ არ მოგვაკლოს უღარიბესი ეკლესია, ასევე უბრალო სანოვაგე და ტანსაცმელი, რათა ჩვენ არ მოვცდეთ ამაზე ზრუნვით და ვემსახუროთ მხოლოდ იმ მიზანს, რომლისათვისაც აქ გამოგვგზავნეს. ველარა ვბედავ სხვა რამის თხოვნას. მე მგონი, საკმარისია წარმოიდგინოთ ჩვენი სავალალო, მაგრამ ნეტარი

მდგომარეობა. იქნებ რწმუნებულთა გულმავიწყობის გამო არ დაგვაკმაყოფილეს წლიური კუთვნილი წყალობით. ღვთის სიყვარულით გვიშუამდგომლეთ, ისე მოაწყონ საქმე, რომ კუთვნილი მაშინვე ალეპოში გადმოგვცენ. გარდა ამისა, თავმდაბლად გთხოვთ, მოლაპარაკება გაგვიადვილოთ ამხანაგობის მუდმივი ფონდის შესახებ. ამ დახმარების გარეშე, ჩემი აზრით, გაჭირვებიდან ვერ ამოვალთ. ვჯერდებით მხოლოდ იმას, რაც უფალმა გვიბოძა. და ბოლოს. ღრმა მოწიწებით ვესალმებით რა თქვენს უგანათლებულეს პატივცემულებას, გეაჯებით, თქვენს წმინდა ლოცვებში შეგვავედროთ უფალს.

მოიკითხეთ სიყვარულით სინიორ ვენიერო.

დაწერილია გორში –საქართველოში, 1633 წლის 1 აგვისტოს.

თქვენი უგანათლებულესისა და ყოვლად გამოჩენილების და პატივცემულების უმდაბლესი მსახური უფლისა რეგულარების მღვდელი, დონ პიეტრო ავიტაბილე დიდად გამოჩენილ და უპატივცემულეს სინიორს, ჩემს ყოვლად აღმატებულ პატრონს, პროპაგანდა ფიდეს წმინდა კონგრეგაციის მდივანს, სინიორ დონ ფრანჩესკო ინგოლის.

ქრისტეში¹ დიდად პატივცემულო მამაო,
თეათინელი კლირიკოსების გენერალო, დონ მატეო
სანტომანგო
ცნობები საქართველოზე

ალეპო, 1685 წლის 24 ნოემბერი

მადლობა უფალს! თქვენს უწმინდესობას ამ წერილს ალეპოდან ვწერ, სადაც ამჟამად ვიმყოფები. ყოველივე თვით ამ მონათხრობიდანაც გამოჩნდება. აქ მცხოვრებმა პატივცემულმა ფეხშიშველმა პატრმა კარმელიტებმა მაცნობეს, რომ თქვენთვის გადმოსაცემი ჩემი წერილები არ მიუღიათ. მათგან გამოგზავნილი ბევრი ამანათი მაქვს მიღებული, ისე, რომ ოთხი წლის განმავლობაში ჩვენი წმინდა პატრებისაგან წერილის ნიშანიც კი არსად ჩანს. მე მგონი ვალდებული ვარ მოკლედ მოგითხროთ ის, რაც წერილებში მაქვს მოწერილი, ვფიქრობ, რომ ამა წლის მარტში გამოგზავნილი უკანასკნელი წერილი დაკარგულია, რაც ავადმყოფობდი, ჭირისოფლიანი საკუთარი ხელითა გწერდით, თოთხმეტზე მეტ ფურცელზე დავწერე წერილი – ძალიან შემჭიდროვებული ბჭვარებით და თქვენს დიდად პატივცემულობის მისამართით გამოგზავნე ჩვენს უმაღლეს

¹ ასეთი გამოთქმა დამახასიათებელია მსოფლიოს ქრისტიანული — სამწერლო ენისათვის, მაგ. ფრანგულად: dans le Christ, გერმანულად — in Christus; იტალიურად — in Christo; რუსულად — Во Христе და სხვა.

უფროსებთან. არა მგონია, ამით რაიმე უპატივცემულობას ვიჩენდე თქვენდამი, არამედ უფრო ვადასტურებ მორჩილებას, ვიცავ რა სამოთხეში ნეტარ სულებს მორის არსებულ ციური ამალის მშვენიერ წესრიგს რომ არაფერი დამავიწყდეს და გამოძრჩეს, რამდენადაც შესაძლებელია, უწესრიგოდ ყველა ამბავი გიამბობთ ძალიან მოკლედ, დროის თანმიმდევრობის მიხედვით, თანაც მეექვსეა იქნებ ის წერილები არაა დაკარგული, არამედ იმ ომების შედეგად დაბრკოლდა, რომელიც, აქ მოხდა ალექსოდან საქართველოსაკენ ჩვენი წამოსვლის დროს. ამ მგზავრობისას ჩვენ კინაღამ დაგვხოცეს, მე დამჭრეს. თუ როგორ მოგვიწყო პირველი შეხვედრა მეფე თეიმურაზმა, ამის შესახებ თქვენს უმაღლესობას პატრ ანტონიო დი პისტიჩისთან ერთად უკვე მოგწერეთ არზრუმიდან, შემდეგ საქართველოდანაც –1632 წლის 7 სექტემბერს. პიეტრო დელა ვალესაგან მხოლოდ ერთი წერილი მივიღე სომეხ მათიასათვის, რომლის შესახებ უკვე გაცნობეთ. ახლა, წელს უნეტარესი ღვთისმშობლის დაბადების მერვე დღეს პატრი ჯაკომოს თანხლებით განჯაში მივედი. ვფიქრობდი, ჩვენი მეგობრის, დაუდ-ხანის, შემწეობით ამენაზღაურებინა ის ზარალი, რაც თბილისში გამარცვით მომაყენეს. ცუდ დროს მივუსწარით: დაუდ-ხანი თავისი ხელმწიფის წინაღმდეგ ასაჯანყებლად თეიმურაზთან შეთანხმებას აწყობდა. ჩვენი მოლაპარაკება, მართალია, კარგად დაიწყო, მაგრამ ჯერ

ვერ შეძლო მისი დასრულება, ამავე დროს ბრძანება გასცა ჩვენთვის ადგილი მოეცათ და დაავალა, რომ ამ ადგილას ეკლესია და სახლი აეშენებინათ, გარდა ამისა, ჩვენ მოსამსახურედ მოგვიჩინა ექვსი ყმა, რომლებიც მოკლე ხანში გავათავისუფლეთ. ამ დროს მეტეო ფიორინო ავად გახდა; შემდეგ მეც დავემატე. ჩვენმა ბატონმა ჩვენთვის არაფერი დაიშურა და შემოგვთავაზა ცხენები, აქლემები, ფული, რამდენიც დაგვჭირდებოდა, რომ პატრ ჯაკომოს გორში წავეყვანე და, როცა განვიკურნებოდით, უკანვე დავბრუნებულიყავით. ეს დახმარება ძალიან დროული იყო და ჩვენ მისით აღტაცებული დავრჩით; იმის გამოცნობა კი არ შეგვეძლო, გულში რა ედო. მით უფრო, რომ რამდენადაც სიყვარულსა ან მოწყალებას არ იშურებდა, იმდენად ჩვენგან შეწუხებას ვერ იტანდა. სხვა მხრივ იგი უაღრეს თავმდაბლობას იჩენდა პატრისადმი, რომელიც წყალობაზე უარს ამბობდა, რათა ხარჯი არ დაემძიმებინა. მართლაც, პატრი თბილისში შეთანხმებისამებრ წავიდა ფულის ასაღებად. მე და ფიორინო განჯაში ჩავრჩით დაავადმყოფებულნი ორი მომვლელის –ინდოელისა და სომხის –ორივე კათოლიკეს, მზრუნველობის ქვეშ. პატრის წასვლის დღესვე თეიმურაზის შესახვედრად დაუდ-ხანიც წავიდა. თავიანთი საზღვარი გადალახეს და ორივე განჯაში შევიდა. ის მოაოხრეს, დაწვეს და, ვინც ხელში ჩაიგდეს, დახოცეს. მეომართა სიხარბე იმ

ზომამდე მიდის, რომ გამარჯვებით გატაცებულები გაუძარცვავს არც ერთ მკვდარს არ ტოვებენ. ეს ახალი ამბავი ქალაქში გავრცელდა თუ არა, პირდაპირ ლოგინიდან ცხენებს მოვახტით და სხვა დანარჩენებთან ერთად სალამოს ჟამსს მეტად პირქუში მთებისაკენ გავქუსლეთ. მთელი ღამე და მეორე დღეც შეუჩერებლივ ვიარეთ, ჯარი უკან მოვიგდეთ. ყველა ცხენი მივატოვეთ, ზოგმა ტყეში შეასწრო, ზოგმა უღრმეს გამოქვაბულებს თავი შეაფარა, რომელიც ამ მთებში უხვად მოიპოვება, ჩვენ იმდენად დავსუსტდით, რომ მეტის ატანა აღარ შეგვეძლო. ჩემს წინ კლდე აღიმართა, რომელსაც ღვთის შთაგონებით ზურგიდან მოვუარეთ და ვნახეთ, რომ წვიმას მარჯვენა მხრიდან თანდათანობით ღრმა ორმო ამოეთხარა ორი ბინის მსგავსი. მას სიგანე თითქმის სასტუმრო ოთახისა ჰქონდა, სადაც მოხერხებულად დამალვა შეგვეძლო. თუ ზედ არავინ წაგვაწყდებოდა, ვერავინ მოგვნახავდა.

საკმარისია ვთქვა, რომ მღვიმეში მოვხვდი უქუდოდ, უნაფოროდ და ულოცვანოდ, აგრეთვე უფულოდაც, მთის ტაფობზე ყველამ ვიპოვეთ ჩვენი ცხენები იმ დღეს, როცა დასრულდა მარცვა-გლეჯა და ბევრი ხალხი დაიხოცა როგორც ერთისა, ისე მეორე მხარისა... მარტო პურიტ ვირჩენდით თავს, ესეც სომხების პატრიარქის დასა ვთხოვეთ და მან ეს წყალობა მოიღო ჩვენზე. მომდევნო დღეებში კი არაჩვეულებრივი სასიამოვნო საჭმელი რამ შეგვხვდა:

მიწიანი ვაშლის ნაფცქვენები, რომლებიც ერთ კლდესთან ვიპოვნე გადაადგილების დროს. ეტყობა წინა დღეებში სომხების ხალიფას, რომელიც ამ პროვინციის პატრიარქია, აქ ესადილა. გზაში გაჭირვებამ ჩვენი უბედურება უფრო გააუარესა. საშინელი ადგილმდებარეობა სახიფათო განსაცდელს გვიმზადებდა. ერთი ღვთისნიერი ვართაპეტას თანხლებით უფრო ღრმად შევედით მთებში. მომდევნო ორი დღის განმავლობაში ფლატეებიანი გზებით და დაბურულსა და ხშირ ტყეში ვიარეთ; რომ ხრამებში არ ჩავკარგულიყავით, ერთმანეთს ხმამაღლა ვუძახდით. ამ მაღალი მთის მწვერვალზე ექვსი დღე დავყავით. როცა გავიგეთ, რომ ქართველი ჯარი თავის ქვეყანაში დაბრუნდა, ჩვენ დამშვიდებით სოფლის მღვდელთან, ერთადერთ სასახლეში, ოთხი დღე გავატარეთ. მან თავის სახლში წაგვიყვანა და დაავალა, რომ ყოველ დღე რძე და პური მოერთმიათ ჩვენთვის, ჩვენ მათ დღეში ერთ ჯულიოზე მეტი გადავუხადეთ. ბოლოს მასვე მივყიდეთ საკუთარი ტანისამოსი. ამ სოფელში, ბოსელში, გარდაიცვალა ფიორინო, მის საწოლ ბაგაში ძროხების გამხმარი წივა ეყარა. მაშინ ისეთ საცოდავ მდგომარეობაში იყო, რომ ვერაფრით დავამშვიდეთ. სიკვდილის წინ ძალიან მთხოვა, ერთი კვერცხი მეშოვნა მისთვის, მაგრამ ამ სოფლის ვერც ერთ სახლში კვერცხი ვერ მოვიძიე. საუცხოოდ შეესატყვისებოდა სოფლის სახელი მცხოვრებლების სილატაკეს, რაც მათს

მუნწობას განაპირობებდა. სწორად აღარ მახსოვს ეს ყმაწვილი წმინდა სიმონისა და იუდას დღესასწაულზე გარდაიცვალა თუ წინა დღეს, შუაღამისას, მოკვდა. აღსარება თქვა და სამარადისო ხსნით კმაყოფილება მანიშნა. წმინდა ზიარებაც შევეუსრულე.

ქართველთ კიდევ დარჩენოდათ ადგილი, სადაც ხელი ვერ მიეწვდინათ, დარბეული განჯის ნადავლი მათ მადას უხსნიდა ხელახლა შესეოდნენ და წინაც წასულიყვნენ. ჩვენი პატრების დაჟინებული მოთხოვნით დაუდ-ხანი თავისი დამახასიათებელი გულმწყალებით მზრუნველობას იჩენდა და სურდა გაეგო, ცოცხლები დავრჩით თუ არა. ხალხი გამომიგზავნა და საქართველოში წამიყვანა. გორში სწორედ უფლის შობის წინა ღამეს მივედით, სადაც უკვე მიცვალებულებს ტიროდნენ. კურთხეულმა ღმერთმა მის უსაზღვროდ შემბრალებელი გულით კვლავ სხვა წყალობაც გამოიჩინა: ომის პირველ დღეს სომხებსა და მავრებს (ე. ი. მაჰმადიანებს) ჩემი მოკვლა გადაეწყვიტათ ფიქრობდნენ, რომ, რადგან დაუდ-ხანი მწყალობდა, ამიტომ ვითომ შუამდგომელი ვიყავი მასა და თეიმურზს შორის და საუბედუროდ, იქაც იმიტომ ვიყავი დარჩენილი. რადგან მე არაფერში ვიყავი გარეული, უფალმა უბრძანა მას (დაუდ-ხანს) ჩემი უდანაშაულობისათვის მფარველობა გაეწია.

პატრ ჯაკომოს, თუმცა ღამით არასოდეს უმოგზაურია, მაგრამ მაღალი ღმერთის წინასწარ

ჩაგონებით ისეთი რწმენა ჰქონდა, რომ იმ ღამესვე თბილისში უნდა მოხვედრილიყო. ფიქრობდა, რომ ფულთან ერთად მეორე დღეს თავის ნავაჭრსაც ჩაუტანდა და გორში გაჭირვებაში მყოფ პატრებს ფულითაც დაეხმარებოდა. როცა უკვე მზად იყო, დასახელებულ ქალაქში შესულიყო, მას ვიღაც ჯარისკაცები წინ გადაეღობნენ. ესენი ქალაქის მოურავს მოეწვია, რადგან განჯაში აჯანყების შესახებ კვლავ ხმა დადიოდა, გამაგრებას ცდილობდა. ამიტომ პატრი გაბრუნდა და სხვა გზით გორისკენ წავიდა. ის რომ ძველი გზით წასულიყო, შეიძლება მოეკლათ კიდეც. განჯაში ღმერთმა უწყის, თუ არის ისეთი მოვალე, რომელიც ფულს არ გადაიხდის მას შემდეგ, რაც მათსა და ჩვენს შორის ხელშეკრულებაა დადებული.

1633 წლის დასაწყისში სპარსეთის ჯარი შემოვიდა საქართველოში, თეიმურაზის გაბედულ მოქმედებაზე პასუხი რომ მოეთხოვათ სიმონ-ხანის სიკვდილის გამო თბილისის მხარე, აგრეთვე ქართლიც, სადაც ჩვენ ვიმყოფებოდით, როსტომ-ბეგისათვის უნდა ჩაებარებინა. ეს იმაზე მიუთითებდა, რომ თეიმურაზს არ ებატონა. მის ცოლს მემკვიდრედ გახდომა არ შესძლებოდა, არამედ მას, როგორც ქართლის ძველი მეფეების პირდაპირ შთამომავალს მამრობითი ხაზით. ამაზე ყველა ქართველი დიდბატონი მსუბუქი ბუმბულივით აკანკალდა, შეშინდა და თავიანთი წინაპრებისათვის სახელი რომ

არ გაეტეხათ, მომავალ ახალ მეფესთან არა მხოლოდ შიკრიკი გააგზავნეს, არამედ როცა ის მოახლოვდა, თვითონ შეეგებნენ. უფრო მეტიც, უნდოდათ ხელთ გადაეცათ თვით თეიმურაზი, რომელსაც განზრახვა ჰქონდა თავისი ოჯახიანად იმერეთში გადასულიყო, სადაც მეფობდა მისი სიძე. ამასობაში მთელი ჯარი ისე შემოვიდა, თითქოს საკუთარ სახლში მოვიდნენო. მიყენებული შეურაცხყოფისათვის აღშფოთებულებმა, მართლაც, გადაუწვავი, გაუძარცვავი, მოუკვლელი თუ დაუტყვევებელი არავინ დატოვეს. მხოლოდ გორი, სადაც ჩვენ ვიმყოფებოდით, მსგავს დარბევას გადაურჩა. აქ განსაცვიფრებელი რამ საკუთარი ყურით გამიგონია, რომ უფალმა უსაზღვრო სიკეთის კალთა გორში მყოფ მის მორწმუნე ფრანკებს დააბერტყაო.

მეფე თავისი ჯარით უკვე ორი დღეა შემოვიდა. ამჯერად თავის უფროს ცხენოსან გვარდიას უბრძანა, პატრი ფრანკებისათვის შეეტყობინებინათ, რომ ტყეებში გაქცეულ ხალხთან არ წასულიყვნენ; შემთხვევით წასულები კი მოეძებნათ და თავიანთ სახლებში დაებრუნებინათ. გორიდან ნახევარი დღის სავალზე ორმა ჩვენგანმა შევამჩნიეთ მომავალი მეფე და პატარა რამ საჩუქრით მის შესახვედრად პატრი გავგზავნეთ, რომ მისთვის კეთილი მოსვლა გვესურვა. ეს ცერემონია დიდხანს რომ არ გაგრძელებულიყო, ჯარს სარდალსაც შევუთანხმდით.

მდაბიო ხალხმა მოთმინებიდან გამოგვიყვანა:

კარებს არამცთუ ღამე გვიმტვრევდნენ, არამედ აშკარად – დღისითაც. გარდა ამისა, რომ გვძარცვავდნენ, გაგვაკავეს და სახლს ცეცხლი ორჯერ წაუკიდეს. ამ საქმეს ჩვენ რომ ვერაფერი ვუშველეთ, მეფემ ჯარისკაცთა გვარდია დაგვიყენა, ამათაც შეეშინდათ და წავიდნენ. ჩვენ დავრწმუნდით, რომ დიდი უბედურების თავიდან ასაცილებლად მსგავს ძალმომრეობასთან ბრძოლა ხელს არ მოგვცემდა, ამიტომ თავი გავაღწიეთ. ბევრი ავი რამ გადაგვხვდა აგვისტოს თვემდე, სანამ ამ ქალაქში ციხეს ააშენებდნენ, ახალი მეფე ჯერ ქართლში არ იყო ჩასული, რომ უკვე დადიანის ანუ ოდიშის დაზე დაქორწინებას ცდილობდა; ამ საქმეზე წინ და უკან ელჩებს აგზავნიდა.

ღვთის შემწეობით მოხერხებულად მოვეწყვეთ. ათი პიასტრის მოწყალება გაიღო ნიკოლოზ ანუ ნიკიფორე ქართველმა ბერმა. ოდიშში ზემოდასახელებულ ნიკიფორეს უნდა გაჰყოლოდნენ პატრი ჯუდიჩე და ლამბერტი. ეს მოხდა 24 ოქტომბერს. გზაში დიდი ტანჯვა გაიარეს. მთავარსა და დედოფალს ძალიან კარგად მიუღიათ, არ შეეძლოთ პატრი ულამბერტოდ გაძლება. მისდა საუბედუროდ, სადაც კი მიდიოდნენ. ყველგან თან დაჰყავდათ, როგორც ჩვენ შევიტყვეთ, ამ მთავარს ჩვეულებად ჰქონია – ერთ ადგილას სამ დღეზე მეტხანს არ შეჩერებულიყო. მეორე მხრით, პატრი ჯუდიჩე ძალიან დანაღვლიანებულა, სახლში მარტოდ რომ რჩებოდა. ერთი წლისა და ერთი

თვის შემდეგ მართლმადიდებლებისა და აგრეთვე, როგორც ამბობენ, ნიკიფორეს დაუჯერებელი წინააღმდეგობის მიუხედავად, ერთი ეკლესია მოგვცეს. ხოლო არანაკლებად გაუხარდათ, როცა ამ მთავრის დაუდგრომელი ხასიათის მიზეზით ისევე სასწრაფოდ ჩამოგვართვეს ეკლესია, რომელიც ჩვენ გადმოგვცეს. ისეთ უბედურებაში ჩავცვივდით, რომ გორიდან ორჯერ მივიღეთ დახმარება.

1633 წლის 8 ქრისტეშობისთვის წირვის შემდეგ პატრ ჯაკომოს ისეთი ავადმყოფობა დაატყდა თავს, რომ შვიდი დღის განმავლობაში თვალი არ გაუხელია. ჩვენი მფარველი წმ. ქრისტიანი მონა ქალის (წმ. ნინოს) წმინდა დღესასწაული, რომელიც 16 ქრისტეშობისთვის ხდება, შესაფერი ღირსებით ვიუქმეთ.

ჩვენი მოსვლის დღიდან საქართველოში ხუთი წელი და ორი დღეა. (პატრი ჯაკომო) ამ ცხოვრებას განშორდა და წავიდა, რომ რამდენი ტანჯვის გადატანის შემდეგ დაღვრილი სისხლისა და ოფლის საფასურად თავისი ჯილდო ზეცაში ითხოვოს. მას ყველა ტიროდა: ქართველები, სომხები, მაჰმადიანები და დანარჩენი ხალხიც. მის ცხოვრებაზე ისე გვიამბობენ, როგორც წმინდანზე. რადგან ჩვენ რომ გორში ეკლესია გვქონდა, გასული ომების დროს დაინგრა, მისი კურთხეული ნემტი დავასვენეთ ეკლესიის ეზოში. ადგილობრივმა ხალხმა არაერთხელ მირჩია, რომ სხვა, უფრო უშიშარ ადგილას

გადაგვესვენებინა იმ დიდი საშიშროების გამო, რომ შესაძლებელია მოეპარათ კიდეც, რადგან ყველას წმინდანად მიაჩნდა. თქვენს დიდად პატივცემულობას ამ შემთხვევას მოკლედ ვუამბობთ, რადგან თავის დროზე სრულად უკვე მოგწერეთ. გორში მყოფმა ფეხშიშველა პატრებმა ეს უკვე იციან, რადგან წერილმა იქამდეც მიაღწია. დარწმუნებული უნდა ვიყო, რომ მანდაც იქნება მოსული. მის (ჯაკომის) დედას, დას და ძმისწულს ერთი წერილი მივწერე, მათ მადლობას ვუხდიდი, რომ ღმერთმა იგი წმინდანის დედად, და და ძმისწულად (უფლება მაქვს, ეს ვთქვა), ძმად და წმ. ვაჟიშვილად გახადა. ამინ! მადლი უფალს!

1634 წელს, უფლის ამალღების დღესასწაულის შემდეგ, ოდიშის მთავრის დამ, ქართლის ახალმა დედოფალმა, რომელიც ჩვენა მეფეს ცოლად მისცეს და გორში ისე შემოვიდა, რომ სპარსელებს არ დაენახათ, მოისურვა, საღამოს ხუთზე, როცა ჯარისკაცები ციხეში შელაგდებოდნენ, დიდი ზეიმით პატრი ავგუსტინელების ეკლესია და აგრეთვე ჩვენი პატარა სამლოცველო ენახა. პირველი დიდებულები და პრელატები როგორც ოდიშიდან, ისე გურიიდან მას თან ახლდნენ. პატრმა ჯუდიჩემ და ლამბერტიმ სარწმუნოებრივად მათი გული მოინადირეს; ჩვენი პატრებიც კმაყოფილნი დარჩნენ. ადრე წერილიდან ეს გამოვტოვე, რადგან ჩემმა მეგობრებმა ასე ამჯობინეს.

მერვე სამეხის დღეს, ოთხშაბათს, მათი

თანხლებითა და ხარჯით ჩვენი ძმები –ჯარდინა და კასტელი თან წავიყვანეთ. გვინდოდა, აგრეთვე, ახალგაზრდა ფრანგი კლაუდიოც წამოგვეყოლოდა, რომელიც ჩემთან ერთად საქართველოში პირველად მოდიოდა. ზემოდასახელებულ ეპისკოპოსთან ვიყავით, რომელმაც ჩემდამი უსაზღვრო სიყვარული გამოიჩინა. ერთ წელიწადს ძალიან კარგად მეპყრობოდა, დიდი მოწიწებითაც, ახლა კი ძველი მოწყალება შენელდა, მეტიც – სავსებით გაცივდა. მან პატრი ჯარდინა იძულებული გახადა მომავალი წლის 16 თიბათვეს გორში ჩასულიყო და ზოგიერთი ოჯახისათვის დახმარება აღმოეჩინა. ის 24-ს თავის საცხოვრებელ სახლში დაბრუნდა.

როგორც ვთქვი, ავადმყოფობამ ანუ ცხელებამ შემიპყრო 1632 წლის სექტემბრის თვეში და განვიკურნე ჩვენი ნეტარი პატრი გაეტანოს დღესასწაულის შემდეგ, 1634 წელს. 22 თვე და რამდენიმე დღე ვიწვალე.

კურთხეულ იყოს უფალი და მის ღვთაებრივი უდიდებულესობა, რომელმაც არ მოისურვა ოდნავადაც კი დავესვენებინე, ინება უკანასკნელ თვეს ჩვენს ქალაქში შავი ჭირის გაჩენა. მეორე სახლი, რომელსაც ეს ავადმყოფობა მოედო, პატრი ავგუსტინელებისა იყო, სადაც მფარველი ანგელოსის დღეს ყველა დაიხოცა: პატრი წინამძღვარი და მასთან ერთი მღვდელი, ახალი სასულიერო პირი, ერთი მორჩილი ძმა და ხუთი მოსამსახურე. ამგვარ

შემთხვევაში ამ ქვეყანაში უცნაურად იციან – როგორც კი სადმე მოვლენილი ბოროტება შინაგანი ხელშემწყობი მიზეზის გამო ოჯახს შეეხება, მაშინვე სოფლის გარეთ გავლენ ცოტა პურით, დოქი წყლით, მიწაზე მოიკალათებენ და თავიანთ უბედურებას ბედისწერას მიაწოდებენ. ჯანმრთელებიც მიდიან და სხვებს სახლში ტოვებენ. ჩვენი პატრების ამაგი დიდია, როგორც გარემეთათვის – ვისაც გაჭირვების დროს მზრუნველობას არ აკლებდნენ — ისე ჩვენთვისაც მართლაც, უფლის სამსახურად ჩაითვლება ოდეს ჩვენმა მორჩილმა ძმამ, გაეტანომ პატრ წინამძღვარს ვახშამი წაუღო აღნიშნული წლის 17 ოქტომბერს შაბათ საღამოს, სახლში დაბრუნებისას მარცხენა მხარეს ტკივილი იგრძნო. კვირა დღეს მუხლზე ორი წყლული აღმოაჩნდა, ოთხშაბათ დღის 4 საათზე ღმერთთან შეერთების განცდების სურვილში გაატარა და მზად იყო, რომ უფლის ღვთაებრივი უდიდებულესობისათვის სისხლი დაეღვარა, წმინდა ზიარების მიღებაზე თავმდაბლად მადლობა გადაიხადა და ამით დაასრულა თავისი სიცოცხლე. ამ კურთხეულმა მორჩილმა ძმამ ყველა მოხიბლა: არა მარტო ჩვენს სახლში იყო იგი მორჩილი და გამგონე, არამედ გარეთაც; მდინარიდან წყლის მოტანა, ტყიდან შეშის მოზიდვა და სხვა ყოველივე ამას მხიარულად და სიამოვნებით ასრულებდა. ხოლო, რაც ყველაზე საკვირველად გვეჩვენებოდა, იყო ის, რომ ძალიან

სუსტი მეხსიერება ჰქონდა, მაგრამ დიდი მონდომების წყალობით ქართული ენა მაინც ისწავლა ისე, რომ ძალიან არ ჩამორჩებოდა მათ, რომლებიც მას საგანგებოდ სწავლობდნენ. მასში სხვა რამეც იყო შესამჩნევი, ძალიან უნდოდა ამ ქვეყნის ხალხისათვის „მამაო ჩვენო“ და „გიხაროდენ ქალწულო მარიამ“ ესწავლებინა, თანაც სახლში თვითონ მორჩილების სულიერ ვარჯიშობასაც არ მოსცდენოდა ჩვენი კურთხეული ძმის პატრი დონ ვინჩენცო კარაფას გადაჭარბებულმა გულკეთილობამ ღვთის უსაზღვრო შემბრალებლობას გული მოუგო, მანაც დიდი ხნით აღარ გადადო ჯილდო. ავად გახდა კვირას, ე. ი. აღნიშნული თვის 29-ს და აღარ დაგვანება ამ დღესვე ორშაბათს მისთვის სრული ღმერთმსახურება შეგვესრულებინა, უფრო სხვის დასანახად, ვიდრე სხვა მიზნისათვის ლოგინზე მწოლიარე დარჩა. სამშაბათს, როცა წირვა გამოვიდა, მაცნობეს, რომ მას აღმოაჩნდა წყალმანკი მარჯვენა მხარეს. იმავე საღამოს, ღამის 3-დან 4-მდე ღვთის უსაზღვრო შემწყალებლობით ტრიუმფალურ ეკლესიაში შევიკრიბეთ, რათა აქ ნეტარი სულების თანხლებით საზეიმოდ გვედღესასწაულა ყოვლად წმინდათა დღე. მას ვერ მივეცი წმინდა ზიარება. მან თავისი სწეულების სერიოზული ხასიათი არ გამოამჟღავნა, თანაც არც ჩვენ და არც პატრ ავგუსტინელებს ზიარება აღარ გვექონდა. როგორც აღვნიშნე, კვირას წირვა დავაყენე. იგი ღვთის დიდების

დიდი გულმოდგინე იყო და სულთა ხსნისათვის ამ ღვთის მსახურმა გაუგონარი გაჭირვება გადაიტანა, ამიტომ ყველა მათ, ვინც მას ამ მხარეში მოღვაწედ იცნობდა, შეუძლიათ, თქვენო პატივცემულებავ, მაღლობა გადაუხადონ წერილით.

ქალბატონი მისი დედისა და ძმების შესახებ ახსნა—განმარტება, რამდენიც შევძელი, დავურთე: სანამ დონ ვინჩენცო კარაფა უფალს სულს ჩააბარებდა, მე დამავალა მისი სურვილი მათთვის გადამეცა. უმდაბლესი მაღლობა შესწირა უფალს, რომლისაგან ყველაფერი გამოვალს. იგი ე. ი. კარაფა, ყველასაგან წმინდანად იყო აღიარებული. მისი მომსახურება უფალმა მე მომანდო.

იმავე წელს, გარდაცვლილთა დღეს, გზად მიმავალმა ბატონმა ჩვენ მოგვინახულა. გორის ციხის უფროსის განკარგულებით ეს ბატონი ითხოვდა, რომ ჩვენი სახლები მიგვეტოვებინა და წავსულიყავით. ეს სახლები რადგან მოედანზე მდებარეობდა, ეშინოდა ყველას სენი არ შეგვეყოფოდა. ჯერ ძალზე შეგვეშინდა, იმდენად უფრო, რომ თუ აქედან არ წახვალთო, გვემუქრებოდა, ნაღმით მთელ სახლს ჰაერში ავაფეთქებო. მაგრამ დიდი თავმდაბლობით ჩვენი საყვარელი უფლის შემბრალებლობას მივენდეთ. მან მფარველობა გაგვიწია, შესაბამისად სხვა ჩვენი თანამოსაყდრეებისათვისაც ასევე მოიმოქმედა. ისე რომ, ამ შემთხვევაში სიტყვაც კი აღარ დამრულა,

თითქოს ამაზე არც არავის არასოდეს უფიქრიაო. ამავე ბატონს თავისი ნათქვამი ყალთაბანდობაში რომ არ ჩამორთმეოდა, ნება დაგვრთო სახლის საქმე სწრაფად მოგვეთავებინა. ღამე გაგვექურდეს, ნივთების გარდა ზარალმა სამოც პიასტრს მიაღწია.

ჩვენი ნეტარი კარაფას დღეს ავგუსტინიანელი პრიორი გორიდან წავიდა. იგი ნახჭევანის მონსინიორმა დაიბარა. ორი პორტუგალელი და მათი ორი აღზრდილი მათივე ეკლესიის მახლობლად დახოცეს. ფიქრობდნენ საცოდავები, ყოველგვარი საერო სიკეთითა და სიმდიდრით თავიანთ სახლებში ესიამოვნათ ლისაბონში. პატრმა თქვა: ზოგი რამ უკან წაიღეთ, რომლებიც მგზავრობაში გამოგადგებათ: გასამრჯელოები, ჯარისკაცების თუ სხვა თანამდებობის კაცთათვის გადასახადი და სხვა. ამის შესახებ მომწერა: უფროსებს სთხოვე თანამგზავრები გამოგიგზავნონო. თავის აღზრდილებს მონასტერმა დაავალა, რათა თავიანთი სახლიდან უკეთესი ნივთები ჩვენთან გადმოეტანათ.

ამა წლის აღდგომის ცოტა ხნის შემდეგ ავგუსტინელმა პრიორმა თავისი მონასტრის მეთვალყურედ დომენიკელი ორი სომეხი ბერი გამოგზავნა გორში –ერთი მათგანი მღვდელია, მეორე ნოვიციატი.

თქვენი ყოვლად პატივცემულების კეთილი

ნებართვით ერთი ნაბიჯით უკან დავიხევ და მოგიყვებით თუ რა განსაკუთრებული შორსმჭვრეტელობით ჩვენი უფალი მუდამ გვისმენდა, რის შედეგად შინაგანად ყოველთვის მეტად დამშვიდებული ვიყავით ხოლმე. ამდენი გაჭირვებისაგან ნურავის შეეშინდება, რადგან უნდა იცოდეს, რომ უსაზღვრო სიკეთეს სურს გააქარწყლოს ყოველი მოვლენა, რომელსაც ადრე ტანჯვა უნდა გამოეწვია.

საქართველოს უშორესი მხარეებიდან წმინდა ავგუსტინეს დღეს ერთი პოლონელი ჩამოვიდა, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ემსახურებოდა ზოგიერთ ეპისკოპოსს, მღვდელსა და სხვებს, მაგრამ მცირედ კმაყოფილი იყო მათი, მას აზრად მოუვიდა ფრანკებთან ემსახურა, რომლებთანაც კარგი დამოკიდებულება ადრევე ჰქონდა, თუმცა არც ამით იყო სავსებით კმაყოფილი. ჩვენი სიღარიბით შეშინებული აღარავის ურჩევდა ჩვენთან დარჩენილიყო. იგი შეუწყნარებლად დიდ ჯამაგირსა გვთხოვდა, რომელიც არა თუ ჩვენ ძალასა და შეძლებას აღემატებოდა, არამედ იმაზე მეტიც იყო, რაც ბატონებს უნდა მიეცათ. მე მას ვუთხარი: სამი დღის განმავლობაში დაათვალიერე ჩვენი სახლის მომსახურება და მერე ისე მოიქეცი, რასაც უფალი შთაგაგონებს მეთქი. პირობაზე დამთანხმდა. ორი დღე რომ გამოხდა, ხელზე მეამბორა და მითხრა: არაფერს

არა გთხოვთ, მინდა გემსახუროთ ღვთის სიყვარულისთვისო. ეს ამბავი მოხდა ჭირის გაჩენიდან ორი დღით ადრე. სანოვაგე უკვე მოემარაგებინა ჩვენს დიდად საყვარელ პატრს. სხვები რომ მოხიბლულნი იყვნენ დიდი საჩუქრებით, იგი, პირიქით, ყველას მადლობას უხდიდა და ყოველთვის პასუხობდა, რომ უკეთეს ხვედრს არც ვისურვებდი ჩემთვისო. იგი იყო ბერძნული ღმერთმსახურების აღმსარებელი, ძალიან ერთგული, არაკათოლიკებთან მეტად მტრულად განწყობილი, უმთავრესად კი ქალებთან. ამ აღდგომას აღსარების თქმა ისურვა ჩემთან, რასაც ახლავე მოგახსენებთ.

თქვენს უნეტარესობას ყველა ზემონათქვამი გარკვევით უკანასკნელ წერილში თავის დროზე მოგწერეთ. გორიდან რომ გამოვედით — გასული მარტიდან დღემდე, მშვენიერი ამინდი იდგა. რადგან ამ ქვეყანაში განუწყვეტელი ომები იყო, ყოველ ჩვენგანს შეეძლო წმინდა პავლეს სიტყვები გაემეორებინა ყოველდღე - ვკვდებით, მაგრამ ყოველ საათში ათასჯერ ვიხოცებითო. დაუსრულებელი ომების გამო მთელი ჩვენი ქონება მიწის ქვეშ დავმარხეთ და მარტო ტილოს ზედა ტანისამოსი დავიტოვეთ. ერთი ლოცვანი და ერთი წიგნი მაგიდაზე ისეთ ადგილას დავდეთ, რომ ოდნავი ხმაურის გაგონებაზე გაქცევისას იგი თან წაგვეღო. ტანისამოსი კი თავის ლეიბზე ეწყო, სადაც ხელი მიგვიწვდებოდა. ოთახის კარი ღია დავტოვეთ,

რომ სწრაფად წასვლაში ხელი არ შეგვშლოდა თითქმის ჰაერზე, მაგრამ უფრო უშიშარ პირობებში ვიწეკით. ასეთი ვითარება, როგორც ვთქვი, აღდგომიდან დღემდე გაგრძელდა; დანარჩენი ხალხი: კაცები, ქალები და ბავშვები დასაძინებლად ციხის ძირში მიდიოდნენ და თან ბოხჩებში შეკრული საჭირო რამ მიჰქონდათ. იქვე მახლობლად თავიანთ საქონელსაც ამოვებდნენ. მეფემ თავის დედოფალს უშიშარ სიმაგრეში – თბილისის საზღვართან ახლოს, თავი შეაფარებინა, თვითონ კი გორში დარჩა. აქ ხმა გავრცელდა – გორი სრულიად დაინგრაო, ერთ ღამეს სამი სახლი დაემხო და კაცმა არ იცის, როგორ მოხდა ეს. მეფემ, თავისი სიცოცხლე საფრთხეში, რომ არ ჩაეგდო, ციხეს შეაფარა თავი, სადაც არავის აკარებდნენ, რათა ვინმეს ღალატი არ გაეხდებოდა. ამ ადგილას მოწყობა რომ გვეცადა, შიგ ყოფნა ჩვენთვისაც მოხერხდებოდა, მაგრამ არ ვსაჭიროებდით, რადგან ბევრი რამ გვაკლდა. ერთმა განდიდებულმა ერისთავმა, გორიდან ერთი დღის სავალზე მოშორებულმა, ჯარი შეჰყარა, თეიმურაზიც თავისი ხალხით იმერეთიდან გადმოვიდა, არც ერთს არა სწაღდა პირისპირ შეხვედროდა მეორეს და არც მეორეს სურდა, შეტაკებოდა პირველს, მაგრამ თავს კი ესხმოდნენ ერთმანეთს, ძარცვავდნენ და წყვეტდნენ. ეს ამბავი კაცს ჯოჯოხეთის დიდ დღესასწაულს მოაგონებდა. ტყვედ წამოყვანილებს მაჰმადიანებზე ჰყიდიდნენ, როგორც

პირუტყვებს. და ერთ დღეს მათი ფასი იმდენად დაეცა, რომ ხუთ პიასტრეზე ჩამოვიდა. მე შემეცოდა ისინი და რადგან ფული არ მქონდა, ჩემი ბარძიმით მინდოდა მრავალი ბავშვის გამოსყიდვა. ამან არ გამიმართლა, რადგან ფული მომთხოვეს.

ამ ომის ამბებზე დიდხანს არ შეგაჩერებთ. მეორე მხარეს უკვე აღარ გაუბედავს თავდასხმა, რადგან ამ დროს აზიიდან დიდი სულთანი შემოიჭრა და ისე შევიდა ერევანში, რომ სისხლი არ დაუღვრია. არტაანელი სეფერ-ფაშა ყარსის ფაშას შეუერთდა თავისი ახალციხის სიმაგრით, რომელიც გორიდან სამი დღის სავალზეა. მათ იმედი ჰქონდათ, რომ ქართლის პროვინციის სიმაგრეებს, სადაც ჩვენ ვიმყოფებოდით, და თბილისსაც დაეპატრონებოდნენ. აღსრულდეს უფლის ნება!

პატრი ავგუსტინელების ჩვეულებისამებრ ჩვენ თაყვანი უნდა გვეცა წმინდა კვირიაკეს საფლავისათვის, მაგრამ ამ დღეს გორში მაჰმადიანებმა ერთი ყმაწვილი ქალიშვილი და მისი დედა გააუპატიურეს. შემფოთებულნი ვფიქრობდით, რომ ამას არ შეეშალა ხელი, თაყვანი გვეცა წმინდა საფლავისათვის. კურთხეულ იყოს ღვთის სახელი! წმინდა ნაწილების განკუთვნილ ადგილას დაწყობა დასრულდა. ყველაფერი ფულით მოვაწყეთ. ეს ფული თეფშების გაყიდვით ამოვიღეთ.

ხარება დღეს ჩვენს სახლში აღსარებაზე მოდიოდნენ ზოგიერთნი –ოთხი პირიდან ერთმა სწორედ აღდგომა დღეს თქვა აღსარება, სხვებს სატანამ ხელი არ გაუშვა, ამ ხალხსა ჰგონია, რომ დროსთან ერთად მოვალეობაც გაივლისო.

შეურაცხყოფად მიმაჩნდა, რომ ყველა სასულიერო პირთან (არაკათოლიკესთან) კეთილი დამოკიდებულება მქონოდა.

ქართველების შესახებ თვით პატრიარქისაგან მივიღე ცნობა, რომ აღსარება შეუძლიათ ათქმევინონ არა უბრალო მღვდლებს, არამედ მხოლოდ ეპისკოპოსებსა და ბერებსო. ისე რომ, სიკვდილის მუხლის გაუთვალისწინებლად კვლავ აღსარების გარეშე აზიარებენ და სხვაგვარად არ იქცევიან. როგორც ვთქვი, როცა იქ ვიყავი, ხშირად უბრალო მღვდლებს უპატივცემლობით მიაქვთ მომაკვდავთან უკანასკნელი ზიარება, ან მას ბავშვის ხელით უგზავნია. ერთმა გაჭირვებულმა გლახაკმა მღვდელი იხმო, რაც მოითხოვა მღვდელმა, ის მიართვა, მაგრამ თვითონ უკანასკნელი ზიარების მიღება კი არ დასცალდა.

აღდგომა დღეს გორის მღვდელმა ზოგი ისე აზიარა, რომ აღსარება არ ჰქონდათ ნათქვამი; შემდეგ ყველას თავიდან ქუდები მოგლიჯა, რადგან არაფერი არ გადაუხადეს. მეორე მღვდელი, რომელიც დიდი სასოებით ღვთისმსახურებას ასრულებდა, აღსარებას

არავის არ ათქმევინებდა. ეს საქმე დიაკვანს გადააბარა, ეგონა ამით დიდ პატივისცემას იჩენდა მისდამი. ჩვენი ახალგაზრდა პოლონელი ყმაწვილი ერთმა მღვდელმა მკაცრად გაკიცხა: აღდგომას აღსარება უნდა თქვაო. მან არაფერი იცოდა, რას ეუბნებოდნენ. როგორ?, უპასუხა მღვდელმა, –განა არ იცი, ვინც აღსარების შემდეგ ცოდვას ჩაიდენს, ის უაღრეს შეურაცხყოფას აყენებს ღმერთს. თუ ახალგაზრდობის ასაკში კარგად ვერ იქცევი, მოხუცობის ჟამს რაღას იზამო?

ყველაზე დიდი ვაჭრობა, რასაც ეს ქართველი დიდებულები მისდევენ (ყველა მიწის მუშაა, მათ შორის საშუალო ფენა არ არსებობს: ან არიან ბატონები, ან ყმები) ქალ–ვაჟების თურქებზე გაყიდვაა. მერედა განა ცოტას ყიდიან? წელიწადში ოთხი ათასი მაინც მიჰყავთ ან ხარკის სახით აგზავნიან.

ამ წელს გულისმტანჯველი რამ ვნახე: ერთი კაცი სპარსეთის ხელმწიფესთან ელჩად უნდა წასულიყო. საკუთარი ქალიშვილი გორში მცხოვრებ სასიძოსთან დასანიშნად წაიყვანა. მას ადრე შეპირებოდა ქალიშვილის მითხოვებას, მაგრამ რადგან ჯერ მცირეწლოვანნი იყვნენ, გათხოვება შეგვიანდა. როცა გორს მიაღწია, იფიქრა: სპარსეთის მეფეს ხელცარიელი როგორ წარვუდგე, უხერხული იქნებაო და საჩუქრად თავისი ქალიშვილი მიჰგვარა. ერთმა მაზლმა საკუთარი ძმის ცოლი თურქებს მიჰყიდა, უამრავი ამისთანა შემთხვევაა, მაგრამ ყველაფერს ვერ ვწერ,

რათა წერილი გრძელი არ გამოვიდეს.

მეფე არასოდეს ეკლესიაში არ დადის, არც ერთ მარხვას არ ინახავს და ეს ყოველ დღე გრძელდება, მაჰმადიანებს უცხადებს.. იგი მაჰმადიანია და თავის ცოლთან კი პირჯვარს იწერს.

საქართველოში იმისათვის ვართ, რომ ეს საცოდავი ხალხი უფალს შევავედროთ. თითოეული ჩვენგანი აკეთებს იმას, რაც შეუძლია. მაღალმა უფალმა ინებოს და ამის შეძლება და უნარი მოგვანიჭოს. პატრი ჯაკომოს ბედნიერი გამგზავრების შემდეგ მორჩილმა ძმამ ანტონიომ ჩვენს სამლოცველოში ხანგრძლივად იქადაგა. რადგან ესეც (ანტონიო) გურიელთან წავიდა, პატრმა ჯუსტომ სამჯერ იქადაგა. პატრიარქს ბევრი საჩუქარი მიუძღვნა, რომ მისთვის გული გაეხსნა და ნება დაერთო მისი მრევლისათვის ჩვენ აღსარება გვეთქმევინებინა. რა თქმა უნდა, სატანამ ამ მოლაპარაკების ძაფი უმაღვე გაწყვიტა.

გავიგეთ ერთი აღმაშფოთებელა რამ, რომლის სიმართლეში ეჭვი არ გვეპარება. ვიცით, რომ არც ერთი ქართველი მონათლული არაა, ან მათი ნათლობა არასრულყოფილია, რადგან ნათლია ამ არსებას განბანს და მოშორებით მდგომი მღვდელი კი ფორმულას წარმოსთქვამს. ჩვენ ამის (შესწორების) სურვილი გამოვიჩინეთ, რამაც მართლმადიდებლები განაცვიფრა, დასტურს არ იძლევიან, თანაც დაგვცინიან. მე ჩემთან

ძალიან დაახლოებულ პირს საიდუმლოდ მოველაპარაკე, რომ როგორმე მოგვენათლა, თუნდაც ამით ლანძღვა-გინება მიგველო. ისეთი საშუალება უნდა გამოიძებნოს, რომ აქ უმწეო ხალხს –როგორც მოზრდილებს, ისე ბავშვებს –დავეხმაროთ. ხოლო, უწინარეს ყოვლისა, წმინდა პროპაგანდის კონგრეგაციას ვემდურებით, რომ ეს განსაკუთრებული საკითხი სწავლულ ხალხს გააცნოს. აგრეთვე, დიდად პატივცემულ უფალს და პატრებს თავმდაბლად მოვახსენებ, რომ მოილაპარაკონ და ეს საქმე გაარჩიონ. ამასთან ერთად, ღვთის მიერ ბოძებული ნიჭით, უნართა და გონების თვალთა განჭვრიტონ, რომ ის არსებანი, რომლებიც თავისი თავის ჯვარზე წამებით უფალმა წარმოშვა, სატანას ხელიდან წამებულ სულებს დაიხსნიან და ოდეს თავის გრძნობას

გამოავლენენ, კმაყოფილნი დარჩებიან რომ ქრისტეს უაღრესად წმინდა ჭრილობებში თავიანთ ტანჯვასაც ჩააქსოვენ. მე მკითხეს–ჩვენი მეგობრები ქვეყნის ყველა მხარეს მოღვაწეობენ და როგორ შეიტყობენ ჩვენი მოლაპარაკების შედეგებსო? ამაზე ჩემს პატრონთან მრავალი დღის განმავლობაში თათბირი მქონდა, მან არა მარტო მოძღვართა წიგნში, არამედ სასულიერო წიგნშიც კი ჩაიხედა და გაიგო, თუ როგორ უნდა მოქცეულიყო, მე ასე ვუპასუხე, რომ რასაც შენი სიბრძნე გადაწყვიტეს და უკეთ მიგაჩნია ის აღსრულდეს-მეთქი. ჯერ არავითარი ბრძანება არ

მოსულა. ბოლოს ჩვენ გადავწყვიტეთ შემდეგი –ის არსება, რომელსაც ეკლესიაში გზავნიან, ან თვითონ მიჰყავთ, ქრისტეს მიერ და წმინდა მოციქულებისა თუ მათი მემკვიდრეებისაგან დაკანონებული წესით უნდა მოინათლონ. თუ ამისათვის ოცი პატრის ნებასურვილიც იქნება...

ალექო 1635 წ. 24 გიორგობისთვე

დონ პიეტრო ავიტაბილე.

...ბევრი რამაა სავარაუდებელი: 1. თუ მშობლებსა და ნათესავებს უსათუოდ უნდათ, რომ ის არსება, რომელსაც გზავნიან ან მოჰყავთ ეკლესიაში მოსანათლად, მოვნათლოთ, მაშინ უნდა მივმართოთ ჩვენი უფლის მიერ დაწესებულ ნათლობის წესს, რომელიც დაარსებულია მისი წმინდა მოციქულებისა და მემკვიდრეებისაგან თანაც თუკი ამას მისიონერები ვისურვებთ. 2. განბანვის ყველა სხვა ცერემონია, რომელსაც შემდეგ წმინდა ეკლესია იყენებს საკრამენტოსათვის მისამღვნელად, ის საკრამენტოს ესენციას არ წარმოადგენს. 3. თუ მამების განკარგულებით მათი შვილები მღვდელმა სახლში მონათლა, საკრამენტო მას არ აუქმებს; თუე თავისიანები ეკლესიაში მიიხმობენ, მაშინ ამ ფუნქციისა და სამსახურის შესრულება შეუძლია უცნობსაც კი, თუკი ამის უფლება მას აქვს. 4. ამ ქვეყანაში გამოგზავნილი წმინდა რეზიდენციის

მისიონერებს უფლება გვქონდა ყველა ზემოაღნიშნული ცერემონია ნათლობის საკრამენტოს გამგეობისათვის გადაგვებარებინა. ამისი ზუსტი სიტყვები აღარ მაგონდება. ზემონათქვამის შესახებ სადმე იქნება რეგისტრირებული, არა მგონია, რომ წმინდა რეზიდენციამ საჭიროების შემთხვევაში ამის უფლება არ მოგვცეს, რომელიც ჩვენ ღვთიური კანონით გვაქვს მინიჭებული, მაგრამ ყოველ შემთხვევისათვის ამისი მსგავსი რამ მაინც უნდა მოგვცეს. გარდა ამისა. ვამბობ, რომ შევეცადოთ მოვიპოვოთ-მეთქი ნათლიმამობა როგორც კეთილშობილთა, ისე ღარიბთა, ისე რომ, ერთნიც და მეორენიც პატივსა გვცემდნენ, თუ სხვა რამემ ხელი არ შეგვიშალა. ასევე დარჩეს ბავშვების განბანვაც, როცა ნათლობის ფორმულასაც წარმოსთქვამენ, მანამდე, სანამ უფალი სხვაგვარად არა ბრძანებს, რაც შეეხება მოზარდების სასარგებლოდ საჯაროდ ან კერძოდ წარმოთქმულ სიტყვებს, მათ მხოლოდ იხსენიებენ ხოლმე, როგორც ღვთის ნებას – რომ ისინი ქრისტიანულ ქვეყნებში გააჩინა და ყოველგვარი ჩადენილი ცოდვა შეაძულა (მას შემდეგ, რაც განაცხადეს, რომ მუდმივად ქრისტიანულად ვიცხოვრებთ). მტკიცე პირობას დებენ, რომ ღვთის შემწეობით ცოდვას არასოდეს ჩაიდენდნენ. ყოვლად წმინდა წესით, როცა კი უფლისაგან ამის საშუალება მიეცემოდათ, მოსანათლად ბავშვს წყალში ჩააყენებდნენ ან ჩააყურყუმალავებდნენ. სხვა წესების

შესახებ რაიმე გარკვეული ცნობა არა აქვთ. ჩემი მხრით, ახლაც ვერ გავიგე სხვა კიდეც რა ნებართვა შეუძლია ისურვოს კაცმა ამ საწყლებისათვის. დავთანხმდები იმ მონანიებაზეც, რომელსაც დამაკისრებენ შეცდომის ჩადენისათვის. ახლა ეს შემიძლია ვთქვა, მაგრამ, როცა შემიტყობენ ცოდვას, ვიტყვი, რომ შეცდომა უცოდინარობით ჩამიდენია, და რადგან სხვა მიზანი არა მაქვს რა, გარდა უფლის დიდებისა, ჩემი და ჩემ მოყვასთა სულის ხსნისა, მეორე ცხოვრებამ რომ არ შემადრწუნოს, მინდა ამ ცხოვრებას პირდაპირ შევხვდე. გასული ივლისის 15-ს ერთი გოგონა მოვნათლე. ამ შემთხვევაში მახსენდება, პატრმა დონ ჯუზეპემ სადადიანოში ახლად დაბადებული ერთი გოგონა რომ მონათლა – სანამ მას ეკლესიაში წაიყვანდნენ, წამალი მისცა და მონათვლის შემდეგ მაშინვე სული განუტევა.

გასული სექტემბრის ათს გორში თავისი სურვილით ჩამოვიდა წმინდა სარწმუნოების დომინიკელთა მორჩილი ძმა ჯოვანი და ლუკა, კაფას მისიონერი, რომ მოლაპარაკებოდა მისიონერ ანგოლის თავის რეზიდენციაში. მან ჯერ ჩვენი ორი რეზიდენცია მოინახულა. ჩვენმა მეფემ მას პატივი სცა იმით, რომ მისი შემოსვლა და გასვლა მთელი თოფების ბათქითა და საყვირების, ბუკისა და ნალარის დაკვრით აღნიშნა. ამ ბერმა ერთ წელზე მეტი ხნის წინათ დაწერილი სამი წერილი მომიტანა. ერთი პატრების მრჩეველი

გვადანო და კარაფასი, მეორე პატრი ბოლვინოსი და მესამე პატრი კვარტისაგან. სიღარიბეში ჩაცვნილები მათ შევბრალევივართ და ამიტომ ერთი ჩოჩორი და ათი პიასტრი მოწყალემა გამოუგზავნიათ, ხოლო ჩვენი ამხანაგები სადადიანოსა და გურიაში გაამდიდრა იტალიური საგალანტერეო ნივთებით, წამლებითა და სხვ. გვპირდება ბევრი წყალობის გამოგზავნას მომავალში, თუ ამას თვითონ იკისრებს, თორემ ჩვენ მას არაფერს ვავალებთ, (ჯოვანი და ლუკა) აქედან 12 სექტემბერს გაემგზავრა.

მეც იმავე დღეს გამოვედი გორიდან ალეპოსაკენ წასასვლელად. სადაც ჩავედი ამა თვის 14-ს. უკიდურეს გაჭირვებაში ჩავცვივდით — დიდი ხელმოკლეობის გარდა, ვალებით ავივსეთ. პატრების მომავალი მაწუხებდა. არ ვიცოდით რა გადაგვეწყვიტა. რაშიაც ფულის აღება შეიძლებოდა, თუ რამ სახლში გვექონდა, ყველაფერი გავყიდეთ, ვერცხლის ბარძიმიც კი. ყველა იმითლა ვსარგებლობდით, „რაც ჭანჭრობში გადარჩა“, ამის შესახებ ვრცლად არ მოგიტხრობთ. კაცი არ დარჩა, ვისაც ჩვენ არ შევბრალეობდით. მათ იცოდნენ, რომ ოთხი წლის წინათ ამ სახლში შემოსვლისთანავე გაგვძარცვეს, კურთხეული უფლის მიერ ბოძებული ექვსი პიასტრის გადარჩენის დროს დამჭრეს. სხვა ადგილას მაინც არ მინდა გადავიდე, რათა ჩვენი მისიონის ხარჯები არ გავზარდო, ჩემი აქ მოსვლის მიზანი არავის არ მინდა გავუზიარო, რადგან ამ

ცხოვრებაში სხვა განზრახვა მაქვს.

პატრი დონ ჯუსტო მოხუცთან დავტოვე, რომელიც საქართველოდან ჩემთან ერთად აქ ჩამოვიდა. ჩვენი პატრებისათვის რომ შემეტყობინებინა, ამისათვის კლაუდიო უნდა გამეგზავნა, თუ იქ წასვლას მარტო არ მოისურვებდა, მაშინ ერთი ბერთაგანი თანამგზავრობას გაუწევდა მას ნახჩევანელი სომეხი პატრების გარდა, რომელნიც აქ არიან. თქვენო ყოვლად პატივცემულო პატრო, გემუდარებით, რომ საჩქაროდ დახმარება გამომიგზავნოთ. ორი წელია წმინდა კონგრეგაცია მოწყალებას იძლევა, ცოტა გულმოდგინებით შესაძლებელია ორი შეწევნაც მიგველო ნაცნობებისაგან, რომელნიც, კაცმა რომ თქვას, არც უნდა შეგვეწუხებინა. დიდად საზიანო არ იქნებოდა შეწევნა აგველო გენუელი სინიორებისაგან, რომელნიც ჩემ დროს (სესხს) იძლეოდნენ ორი – სამი პროცენტით. დღეს ხუთზეც დავთანხმდები. შემდეგ ჩვენი ვენეციელი პატრების მეშვეობით აქ გამომიგზავნე. ჩემი სურვილი იქნებოდა 600 სკუდო გამოგეტანებინათ ფრანკებისათვის საქართველოში, თითოეული სახლისათვის ორას— ორასი, ეს ექსპედიცია თქვენო ყოვლად პატივცემულო პატრო, საჩქაროდ გაამზადეთ, რადგან შესაძლებელია ამჟამად ვენეციაში მოიძებნოს ალეპოში მომავალი შიკრიკი, თუ არა მომავალ თვესაც დრო დაგვეკარგება.

ალეპოში პირველ დღეებშივე მიმიღეს და

თავიანთი შეუდარებელი ხელები მომხვიეს ჩვენ ფეხშიშველი კარმელიტების პატრმა ბატონებმა, მაგრამ მეორე დღეს ღვთის შთაგონებით, და თავისი თანდაყოლილი ლმოზიერებითა და თავაზიანობით უგანათლებულესმა სინიორ ანტონიო ლიპამანომ, ვენეციის უბრწყინვალესი რესპუბლიკის კონსულმა სირიაში, თავის სახლში მიმიღო ისეთი თანაგრძნობით, რომ სხვა შემთხვევაში ამას ვერაფრით ავხსნიდი, თუ არა იმით, რომ ვიყავი ღვთის დიდად ერთგული და მისთვის პირადად თავდადებული მსახური, და ეს მაშინ, როცა არ მიცნობდა,-ვინ ვიყავი, თანაგრძნობა გვიჩვენებს. რომ მთელი ჩვენი წმინდა სარწმუნოება ჩემს პიროვნებაშია წარმოდგენილი, ყოველ შემთხვევაში, მოვალე ვარ ასე იყოს. ასევე, თქვენო ყოვლად პატივცემულო პატრო, როგორც ამ საქმის მეთაურმა არა მარტო მოსწერეთ მას საგანგებოდ გულუხვი დახმარებისათვის, არამედ გთხოვთ სამადლობელი წირვა დააყენოთ ჩვენი ვენეციელი პატრებისათვის, უბრწყინვალეს სინიორიასათვის!?, ასევე უბრწყინვალესი ჩვენი სინიორების მორჩილ ძმებისათვის, რადგან ეს სინიორე და აზნაური რომ არ ყოფილიყო, არ ვიცი, ზამთარი აქ როგორ უნდა გამეტარებინა. დღესაც მიკვირს, როგორ მივაღწიე ჩემს სინიორესთან, რომლის მფარველობის ჩრდილისკენაც

² უბრწყინვალესი სინიორია საუკუნეების მანძილზე ვენეციის რესპუბლიკის მმართველობას ეწოდებოდა.

ორ პიასტრზე ნაკლები ფულით საქართველოდან გამოვეშურე. გარდა იმ ხარჯისა, რომელიც გზაში შემხვდა (რაც ბევრი არ იყო), 19 პიასტრი ვალი გადავიხადე, რომელიც გორში გვექონდა აღებული. ათი კი პატრ ჯუსტოს გამოვუგზავნე გასამხნეველად. უფალმა ისმინა და ამ მხარეში მოუწოდა მას, მაგრამ გაჭირვებამ შეაშინა, რომელშიაც ხშირად ვიმყოფებით. გულახდილად გეტყვი, თუ როგორ მომამარაგა ამ ღმობიერმა პატრმა: თბილისში ოთხი პიასტრი გამოვართვი, 3 პროცენტზე ნაკლები უნდა გადამეხადა არზრუმში. აქ შევეცადე 50 ამელო, რისთვისაც უნდა გადამეხადა 60, როგორც ჩვეულებრივად მიღებულია, მაგრამ როცა ვნახე ეს ყოველ მხარეში გამორიცხული იყო (ასეთი შესაძლებლობა) ვაჭრების სიცოტავის მიზეზით. მივმართე ჩემს სინიორეს და ავუწერე ჩემი გასაჭირი, თუმც რამდენადმე გაზვიადებულად. როცა მოისმინა ჩემი გაჭირვება და ცრემლისღვრის მიზეზი, იმავე საათსა და იმავე ადგილას 40 რეალი ჩამითვალა და განმიცხადა, რომ უპროცენტოდ დამებრუნებინა, და თუ მე მოვკვდე თქვენს დაბრუნებამდე, არავისი მევალე არ იქნებით, რაიმე გადაიხადოთო. ო, ყოვლად კურთხეულო პატრო.

ჭემმარიტად გულისხმიერო, ნამდვილად შემბრალებელო! მსგავსი მაგალითები შემიძლია უამრავი მოვიტანო.

როცა თქვენი ყოვლად პატივცემულების

კითხვები გამაცნესროგორც ზემოთა ვთქვი, დიდად
კმაყოფილი დავრჩი...

თქვენო ყოვლად პატივცემულო პატრო, დიდი
ხანია მოგწერეთ.

რომ ჩვენი წმინდა სარწმუნოების მიმართ
საქართველოში მყოფი პატრი ავგუსტინელები
კეთილგანწყობას ავლენენ. როცა კი შეატყობინეს
თავიანთ უფროსებს ლისაბონში, შემდეგ მთავარ პატრს
გოაში მისწერეს, მაშინვე მიმიპატიჟეს ინდოეთში, რათა
ჩვენი წმინდა სარწმუნოება იქ დავნერგოთ. დასაწყისში
მათს წმინდა მონასტერში მიწვევდნენ და
მპირდებოდნენ ბედნიერ წარმატებას იმ ქვეყანაში,
გრძნობდნენ რა ჩვენი წმინდა ინსტიტუტის
ცხოველმყოფელობას, ამიტომ განუწყვეტლივ
ვლოცულობდი და როცა ჩვენი პატრები გასულ
ავგისტოში ხანგრძლივი ავადმყოფობისაგან
განიკურნენ, მთხოვეს: რადგან იცნობთ და
წერილობითი კავშირი გაქვთ პირადად ყველა ღვთის
მსახურთან, ამიტომ ერთი ამხანაგით გოაში
გადადითო, ამ მიზნით პატრმა ავგუსტინელებმა კვლავ
მასესხეს ფული გოაში გადასასვლელად. და რადგან
ჩვენებს მიაჩნდათ ღვთის დიდ სამსახურად, მორჩილი
ძმის კურთხეული გაეტანოს სიკვდილის შემდეგ,
მოინდომეს, რომ მე მარტო წავსულიყავი.
იმედოვნებდნენ, რომ მათმა ავადმყოფობამ უკვე
გაიარა. ცხენი ვიშოვნე კიდევ და მზად ვიყავი

წასასვლელად, რომ ამ დროს უფალმა წაგვგვარა პატრი
დონ ვინჩენცო. ჩვენი განზრახვებისა და მიზნის შესახებ
დიდი ხანია მოგწერეთ. ნათელია, რომ იქ, გოაში, ღვთის
დიდებას უნდა ეზეიმა და ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას
და წმინდა მისიას დაეკმაყოფილებინა სულიერი
მოთხოვნა ხალხისა. თქვენო ყოვლად პატივცემულებავ,
პატრო, შეუდარებლად ჩემზე მეტად
გათვითცნობიერებულნი ბრძანდებით ჩვენი
უფლისაგან და უმალ მიხვდებით, სანამ მე
გავირჯებოდე და ხელახლა აგისხნიდეთ. თუკი
დამავალებთ, სადაც უნდა იყოს, უკან არ დავიხევ,
ამისათვის შეარჩიეთ მწიგნობარნი და ჭკვიანი პირნი.
დასაწყისში ამ მოლაპარაკებამ საიდუმლოდ ჩაიაროს:
წმინდა სარწმუნოება მცირე რამეზე შეწუხდება, თუმცა,
ჩემი აზრით, უბრალოდ ეს საჭირო არ არის. თუ არ
გვინდა, მართლაც, გულგრილობა გამოვიჩინოთ.
მახსოვს, რომ ფეხშიშველა წმინდა პატრი
კარმელიტელები აზიაში ჩემს დროს ვალში
ჩაცვინულნი და ღარიბები იყვნენ, როგორც ქართველი
პატრები; ახლა, როცა უფალმა ისინი გოაში და სხვა
მხარეში შეიყვანა, ყოველგვარი ბედნიერება უხვად
აქვთ. უფალი თითოეული გულის, ენისა და ხვედრის
გზისმკვლევია.. უნდა გადაწყდეს ეს მოლაპარაკება მისი
ღვთაებრივი უდიდებულებების გასამარჯვებლად.
ღმერთის სიყვარულისათვის ისე მოაგვარეთ, რომ ამ
მხარეში, ალეპოში, გაიცეს თქვენი ბრძანება ჩვენი

წმინდა მისიონისათვის, და ეს ბრძანება გამოგვიგზავნეთ ან ვაჭრების, ან ბერების საშუალებით, რომელიც უფრო საიმედოა. საჭირო არ არის, თქვენო ყოვლად პატივცემულებავ, ეს ყოველი პატრის უბრალო წერილის საშუალებით გაკეთდეს, რადგან, ცხადია, პატრი მას შემდეგ, რაც დაწერს ამ წერილს, დაავიწყდება მისი შინაარსი. მე ბევრჯერ ვუთხარი ამის შესახებ ჩვენს პროკურატორს, საჭიროა, რომ თქვენმა ყოვლად პატივცემულობამ წერილებთან ერთად პროპაგანდა ფიდეს წმინდა კონგრეგაციას შეასრულებინოს კიდევ განკარგულება, ან კიდევ ჩვენმა წმინდა სარწმუნოებამ სთხოვოს ფეხშიშველი პატრი კარმელიტების გენერალურ მეთაურს, ჩაწეროს ასეთი განკარგულება თავიანთ მთავარ დეკრეტებში, რომ აქ, ალექსოში, თავიანთი დიდი ქველმოქმედებისა და პატივისცემის” ქვეშ მოაქციონ საქართველოს პატრი თეათინელების ინტერესები ისე, ვითომც მათი მსგავსი ბერები ყოფილიყვნენ. თანაც ვაჭრების მეშვეობით, რაც კი შესაძლებელი იქნება, უკეთ მოამარაგონ, შემდეგ ჩვენს პატივცემულ გენერალ პატრს აცნობონ, რადგან ასეთი მგზავრობა ხშირად არ ხდება. ამას ვამბობ იმიტომ, რომ დიდი ხანი არ არის, რაც თბილისში ჩამოვიდა ერთი პოლონელი, რომელიც ეძებდა ისეთ კაცს, ვისაც ენდობოდა 700 პიასტრს უპროცენტოდ (დაინტერესების გარეშე), შემდეგ კი ამ თანხას დაუბრუნებდა ალექსოში. კურთხეულ იყოს უფალი, მე

ეს გავიგე ჩემი წასვლის შემდეგ. ეს ფული რომ ამელო, არ ვიცი რა მოხდებოდა, ან როგორ პატივისცემას გამოვაავლენდი ჩვენი წმინდა სარწმუნოების მიმართ.

გორში გარდაცვლილი ჩვენი პატრებისა და მორჩილი ძმების პატივსაცემად წირვა დავაყენეთ, შევასრულეთ ყველა ის, რაც ევალება ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას, სხვა მოვალეობა არცა გვაქვს...

ღვთის დიდებისათვის ერთი დასახლება უნდა მოვაწყოთ და ეს შესაძლებელია იმ განკარგულებით, რომელიც მომავალ საერთო თავში იქნება, აღნიშნული. ის პირნი, რომელნიც საქართველოში უნდა შემოვიდნენ, სწავლის დასრულების შემდეგ რამდენიმე ხნით რომში დარჩნენ, რათა დაეუფლონ როგორც სომხურს, ასევე თურქულ ენებს. ამას შემღებენ იოლადა, რადგან მაგ მხარეში ბევრი სომეხია. მე მგონი ამისათვის გამოვიდა გრამატიკა სინიორ პიეტრო დელა ვალესი. და ვისაც ხელში ჩაუვარდება, შეეძლება კარგად წაკითხვა ისევე, როგორც სხვა წიგნისა. ასევე მოიქცნენ სხვა წმინდა ბერებიც აღმოსავლეთში. თუ დაცდას არ მოისურვებენ და აღნიშნულ მისიონში მოსვლის შემდეგ დაიწყებენ (ენების) შესწავლას, მაშინ საზიანო იქნება პირადად მათთვისაც და ვერც ამ ხალხის სულიერ მოთხოვნებს გაუწევენ სამსახურს.

ამგვარად, აღმოსავლელები გარეგნულ ღვთისმოსაობას უფრო მისდევენ. მეორე მხრით, სულ

მცირე რამეზე აყალმაყალს ასტეხენ. ამიტომაც მათ გულში ადგილი არა აქვს სრულყოფილ ღმობიერებას, მაშინვე ერთმანეთს დამღუპველ განაჩენს გამოუტანენ ხოლმე. სხვებს უკიჟინებენ ქრისტიანები არ ხართო. ისინი სჭამენ რძის ნაწარმს ოთხშაბათსა და პარასკევს. ჩვენც ძალიან მკაცრად ვასრულებთ ამ წესს. გამონაკლისს წარმოადგენს წმინდა უფლის შობის დღე. ბევრ მარხვას ინახავენ წლის განმავლობაში; ჩვენი ამხანაგებიც, უაზროდ რომ არ დაპირისპირებოდნენ, სასურველი იქნებოდა მათაც შეესრულებინათ ყოველივე ეს ისე, როგორც ქართველებს. მე მაინც ვუპასუხე, რომ არც მათი და არც ჩემი ყოფნა ამ ქვეყანად მარადიული არ არის. თუნდაც რომ უფროსს აქ მოსვლა შეძლებოდა, რათა გაეუქმებინა ყველაფერი დიდი დავიდარაბით, მე მაინც კმაყოფილებით დავეთანხმებოდი, თუ ყველა დამეხმარებოდა. ასევე ხმასაც მივცემდი, რომ ყოველთვის (წესი) შეესრულებინათ ისე, როგორც ქართველები იქცევიან, ავადმყოფობის გამოკლებით. ამ შემთხვევაში უფროსს არ შეუძლია ასეთი ნება დართოს, ყმა კი უბრალოდ ამბობს, რომ საჭიროა ნებართვა, ვინაიდან მე ჩემი სინდისი განმსჯისო. შემდეგ დროთა განმავლობაში, ყველა ისინი, ვისაც აქეთ გამოგზავნიან, სურვილი ექნებათ უკანევე გაბრუნდნენ.

სხვა რამ არ მაგონდება.

თავმდაბლად ვემთხვევი თქვენი „ყოვლად

პატივცემულების

ფერხთ.

ალეპო 1635 წლის 24 ნოემბერი.

ყოვლად მდაბალი მსახური და ყოვლად მორჩილი შვილი

დონ პიეტრო ავიტაბილე, რეგულარული მღვდელი.

ქრისტეში ყოვლად პატივცემულ პატრ დონ მატეო სანტომანგოს.

რეგულარული მღვდლების უფროსი მღვდელი გენერალი სან სილვესტრო, რომი, რელაციონი დაწერილი საქართველოზე პატრი პრეფექტის მიერ ალეპოში 1635 წლის 24 ნოემბერს.

მოხსენება წარჩინებულ სპადასადმი 1636 წლის 14 აპრილს.

ქრისტეში დიდად პატივცემულო მამაო

თქვენს ყოვლად ბრწყინვალე პატივცემულებას წინა წერილში უკვე მოვწერე განჯიდან და გორიდანაც, თუ რა გაჭირვება და მარცვა თავს გადამხდა გზაში, ნაწილობრივ იმ უსიამოვნების შესახებ, რომელიც შემხვდა ქალაქ განჯაში, სადაც იმ მიზნით ვიყავი წასული, რომ გზად მიმავალს თბილისელი

სომხებისთვის მათგან წაღებული ჩემი ფული გამომერთმია.

იმ დროს თბილისი დაუდ-ხანს ექვემდებარებოდა და რადგან ამ ადგილებში გაჩერება მომიხდა, უტყუარი ცნობებიდან გავიგე, რომ სპარსეთის მეფეს დაუდის მოკვლა განუზრახავს. ამით უნდოდა შირაზის ხანის, იმამ-ყული ხანის, დაუდ-ხანის ძმის, განდიდებისათვის ბოლო მოეღო, რადგან მისი წარმატების ძლიერ ეშინოდა, ეს ორი ძმა თავიანთი მშვენიერი ყოფაქცევით მთელი სპარსეთის სიყვარულის საგნად იყვნენ გამხდარნი. და კიდევ იმიტომაც, რომ იმამ-ყული-ხანს თავის სამფლობელოში ჰყავდა სერალიდან წამოყვანილი შაჰ-აბასის შვილი, რომელიც მას შეეძინა თავისი ერთ-ერთი ცოლისაგან. განჯის ხანმა, დაუდმა, საიდუმლო წყაროდან იცოდა, რომ მის მოსაკლავად ბრძანება იყო გაცემული იმ დროს, როცა მე განჯაში ვიმყოფებოდი. დაუდ-ხანი ზოგიერთი თავისი მომხრეთი და მთელი თავისი ქონებით, რის წაღებაც კი შეეძლო, გადავიდა საქართველოში და შეუერთდა თეიმურაზს, რომელთანაც უკვე მჭიდრო სამეგობრო ხელშეკრულება ჰქონდა დადებული, ისინი სპარსეთის შაჰს აუჯანყდნენ და განრისხებულებმა აოხრება დაუწყეს, პირველად ჯერ განჯას დაარტყეს. ამ დროს მე და მატეო ფიორინო იქ ვიმყოფებოდით. სიკვდილისაგან თავი რომ დაგველწია, იძულებული გავხდით ამ ქალაქის

სომხებთან ერთად გავქცეულისავით, რომელთაც გაიგეს თუ არა ეს ამბავი, მაშინვე თავს უშველეს. იმ განზრახვით წავედი, რომ ალიაჩაში თავი შემეფარებინა მონსინიორ ავგუსტინოსთან. მაგრამ ისე ჩქარა ვერ გავრბოდით, რომ მეორე დღეს ქართველები არ დაგეწეოდნენ, რომელნიც ყოველი მხრიდან მოდიოდნენ. ამის გამო ყველა იძულებული გავხდით ბარგი და ცხენები მიგვეტოვებინა, ფრიალო კლდეზე ავფოფხებულისყავით, იქ ჩაღრმავებულ ქვას ამოვფარებოდით და თავი ისე გადაგვერჩინა, ამასობაში ყველა ის სომეხი, რომელნიც შაშხანებით იყვნენ შეიარაღებულნი და ამ ადგილას გამაგრებულნი, ქართველებს ესროდნენ. ჩვენ ცხენები და ბარგი დავკარგეთ. როცა საფარიდან ამოვედით, მატეოს დახოცილი ხალხის იმდენად ეშინოდა, რომ მთლად დაძაბუნდა, რადგან ჯერ კიდევ სუსტად გრძნობდა თავს და შეუძლოდ იყო (მეც ასევე ვიყავი). ამ გარემოებამ რამდენიმე დღეში სიკვდილის კარამდე მიიყვანა ის, მაშასადამე, რადგან ორი ავადმყოფი უცხენოდ და უბარგოდ დავრჩით, ფეხით დავადექით გზას მღელვარებით სავსე ამ უცხო ქვეყანაში, სადაც ყველაფერი ცეცხლსა და სისხლში იყო არეული. ყოველივე ამის მიუხედავად, ღვთის დიდი იმედი მქონდა. გავმხნევედით რა სულიერად, სიარული განვაგრძეთ ფეხით, რომ მივსულიყავით ჰერაკარში და იქიდან ალინჯაში გადავსულიყავით. რადგან მატეოს

ავადმყოფობა უარესდებოდა, იძულებული ვიყავი ფრიალო მთაზე გაშენებულ სომხების ერთ სოფელში შევსულიყავით, სადაც სომხის მღვდელმა თავის სახლში დაგვაყენა. იმ მცირე ფულით, რომელიც ჩვენ დაგვრჩენოდა ცოტა პური და რძე შევიძინეთ და დავნაყრდით სანამ უფალი ინებებდა რაიმე დახმარება აღმოეჩინა ჩვენთვის. აქ მატეოს გაუუარესდა სიმსივნე და, თქვა რა აღსარება, სასოებით მიიცვალა. ამასობაში დაუდ-ხანი და თეიმურაზი ჯოგებისა და სხვა საქონლის დიდი ნადავლით საღსალამათნი დაბრუნდნენ საქართველოში. დაუდ-ხანი გორში ჩავიდა და ჩვენიანების მიმართ ისეთი გულთბილობა გამოიჩინა, რომ ვერ აგიწერთ. მოწყალების სახით ორი თუმნითაც დაგვეხმარა, რომელიც ჩვენი ფულით, დაახლოებით, 36 პიასტრს უდრის, რაც უკიდურეს გაჭირვებაში მყოფ პატრებს ძალიან ესაჭიროებოდათ. ეს ბატონი (ე. ი დაუდ-ხანი) უნახავთ ძალიან დაღონებული ჩვენს ბერებს, რადგან ჩემი ამბავი არ იცოდნენ. პირადად მათ დაჰპირდა (დაუდ-ხანი), რომ პირველი შემთხვევისთანავე წამიყვანდა გორში. მართლაც), ასე მოიმოქმედა. რამდენიმე დღის შემდეგ თეიმურაზმა მეორედ შეჰყარა ჯარი, დაუდ-ხანი შეუერთდა მას და სპარსეთს ასაოხრებლად მეორედ შემოესია. როცა მან განჯაზე გამოიარა, ჩემი ამბავი უკითხავს, მაგრამ ძნელად რაიმეს გაიგებდა ჩემს შესახებ, რადგან მე იქიდან ძალიან შორს, მთის ერთ

პატარა სოფელში, ვიმყოფებოდი. ამასობაში უფალმა შთამაგონა, რომ მე, რადგან ვიცოდი, ის (დაუდ-ხანი) ამ დროს განჯაში იმყოფებოდა. თვითონ გამეგზავნა მასთან კაცი, რათა მას ცხენი და მხლებლები გამოეგზავნა ჩემთვის. მე გავაგზავნე კაცი და როცა მან ჩემი ამბავი გაიგო, ძალიან გაეხარდა, მაშინვე გასცა ბრძანება, რომ ერთი ცხენი გამოეგზავნათ და სხვებს თანამგზავრობა გაეწიათ. განჯაში რომ ჩამიყვანეს, სადაც ეს სინიორე იმყოფებოდა, ვერ წარმოიდგენთ, თუ რა სიხარული შეუდგა მას. დაუდ-ხანთან, თეიმურაზთან და ჯართან ერთად გზას გავუდექით გორისაკენ. მე მას არა ვცილდებოდი, ერთხელ მან შეამჩნია, რომ მე კარვის გარეთ ვიწექი სიცივეში, ერთი კაცი გამომიგზავნა თავისი მატყლის საბნით, რათა ჩემთვის ზემოდან წაეხურა მძინარესათვის. მეორე ღამეს კი ისურვა, რომ უსათუოდ მის კარავში დამეძინა. მან არც ის ინება, რომ მე სხვა ცხენზე შევმჯდარიყავი, თუ არა მხოლოდ იმაზე, რომელიც მას საკუთრად ემსახურებოდა. ეს იყო მთლად ოქროთი მოკაზმული ერთი ჯორცხენა. შემდეგ ისევ გზა განვაგრძეთ. ამასობაში ბრწყინვალე შობის დღესასწაული ახლოვდებოდა, გადაწყვეტილი მქონდა, ჩემს ძვირფას პატრებთან და მორჩილ ძმებთან ერთად მედღესასწაულა გორში. დაუდ-ხანს ნებართვა ვთხოვე, რომ ამ დღისათვის მოვმზადებულიყავით. მან ნება დამრთო იმ პირობით, რომ ჩვენ იგი ლოცვების დროს

ღვთისათვის შეგვევედრებინა. წმინდა ტომაზოს დღეს დაუდ-ხანს გამოვეთხოვე, გორში მოველი ცოცხალმკვდარი და მხოლოდ იმან დამამშვიდა, რომ ჩემი ძვირფასი პატრები ვნახე, რომელთაც ჩვენს ეკლესიაში ღარიბული, მაგრამ კოპწია ბაგა მოეწყოთ, რამაც დიდი აღფრთოვანება გამოიწვია მცხოვრებლებში, მის სანახავად დილით ცნობისმოყვარე ხალხი მოზღვავდა. პატრმა დონ ჯაკობომ გალობით შესრულებული წირვის დროს მშვენივრად და სასოებით თურქულ ენაზე იქადაგა სიტყვის განსახიერების საიდუმლოებაზე. ამან იმდენად დიდი კმაყოფილება გამოიწვია, რომ ყველამ სთხოვა—ყოველ დღესასწაულზე იგივე შეესრულებინა, როგორც ეს გააკეთა წირვის დროს ხალხის თავმოსაყრელად და იმათ დასაკმაყოფილებლად, რომელთაც ეს გაეგებოდათ. მეორე დღეს, შობაა. გორში მოვიდა დაუდ-ხანი. მას ისეთი მიღება მოვუწყეთ, რომელიც შეეფერებოდა ჩვენს სიღარიბეს; ერთ დილას იგი სადილზე დავპატიჟეთ ჩვენს რეფექტორიუმში. იგი იტალიურად უნდა დამჯდარიყო. სანამ პურის ჭამას დავიწყებდით, მან მოინდომა ბაგას ნახვა და იქ კარგა ხანს დარჩა. შემდეგ როცა სუფრაზე მივიწვიეთ, კვლავ მოინდომა რამდენიმე ხანი ბაგასთან გაჩერება, მერმე წავედით სასადილოდ. როცა რეფექტორიუმში შევედით და ნახა ყველაფერი სუფთად მოწყობილი, მკითხა: კმაყოფილი თუ იქნებით სულთნის ელჩის

მოსაყვანად რომ გავაგზავნო კაცი, იგი ჩემთან მოსათათბირებლად არის ჩამოსულიო. მე მას ვუთხარი: ნება თქვენია-მეთქი. მაშინვე გააგზავნა კაცი მის დასამახებლად, ელჩი მოვიდა და ჩვენთან ერთად ისადილა. მათ მოეწონათ ყველაფერი იტალიური და ძალიან ნასიამოვნები დარჩნენ. ეს თავადი ჩემდამი და საერთოდ ჩვენი საქმიანობისადმი იმდენად დიდ სიყვარულს იჩენდა, რომ ამ მხარეში ჩვენთან დაუდ-ხანის დარჩენა ფორტუნას რომ ენებებინა, სრულიად უეჭველი იქნებოდა, რომ ჩვენს წმინდა სარწმუნოებას მიიღებდა, რის შესახებაც განსაკუთრებულ ნიშნებს ავლენდა. ერთ საღამოს პატრ დონ ჯაკომოსთან ასე მსჯელობდა: ყოველთვის ჩემს თანაგრძნობას ვუცხადებდი ფრანკების ერს, განსაკუთრებით მათი სამსახურისათვის ბევრი რამ გამიკეთებია ყოველთვის, როცა კი ამისი შემთხვევა მქონია ოღონდ ქრისტიანი იყოს და მისთვის ბევრს რამეს გავაკეთებ, რადგანაც მიყვარს ქრისტე და მას ღმერთად მივიჩნევო. ამ სიტყვებზე ჯაკომომ უთხრა: ქრისტეს სიყვარულისათვის თქვენ ბევრი რამ რომ გაგიკეთებიათ, ამისათვის ქრისტე თქვენგან ითხოვს სულს. მან უპასუხა: როგორც მეუფეს, მე მსურს მას ჩავებარო, მე მას მივცემ სულსა და სიცოცხლესაც, ახლა კი გაძლევთ საჩუქარსო. ეს მისი სიტყვები ისეთი ძლიერი შთაბეჭდილებით იყო ნათქვამი, რომ ჯაკომოს დიდი კმაყოფილება გამოიწვია. მეორე დღეს კი ეს

საცოდავი (დაუდ-ხანი) იძულებული იყო გაქცეულიყო უფრო საიმედო მხარეს ისე, რომ ჩვენ ყველა დამწუხრებული დაგვტოვა. წასვლამდე მას გაგახსენდით და დიდი მოწყალებაც გამოგვიგზავნა—რვა თუმანი, რომელიც ჩვენ ფულზე 85 პიასტრს უდრის. ეს თანხა საკმარისი იყო იმისათვის, რომ შიმშილით არ დავხოცილიყავით მანამდე, სანამ მეორე სპარსელი დიდად საყვარელ ჩვენს ღმერთს გაიხსენებდა და დახმარებას გაგვიწევდა. ამის შემდეგ ჩვენ მას (დაუდ-ხანს) აღარ გავახსენდით. ამ ხნის განმავლობაში სპარსეთის ხელმწიფემ შეიტყო დაუდ-ხანის აჯანყების ამბავი და ისიც, რომ თეიმურაზსა და დაუდ-ხანს მისი სახელმწიფოსათვის ზარალი მიეყენებინათ ისევე, როგორც სულთნის ამა წლის შემოსევას. შაჰმა იმდენად ძლიერი ჯარი შეჰყარა, რომ სპარსეთს არასდროს ამდენი არ გამოუყვანია. მართალს ამბობენ, რომ 120 000 მეომარი იყო, თითქმის ყველა ცხენოსანი, და ეს იმისათვის, რომ თეიმურაზისათვის საქართველო ჩამოერთმია და მის მაგიერ დაენიშნა თავისი მაჰმადიანი უერთგულესი ქართველი მეგობარი, ან კიდევ, როგორც სხვები ამბობენ. მაჰმადიანის შვილი, რომლის სახელია როსტომ-ხანი, მეორე სახელით ხოსრო-მირზა, რომლისაგანაც სპარსეთის ხელმწიფე ძალიან დავალებული იყო, იგი მოხუცი შაჰ-აბასს გარდაცვალების შემდეგ ქართული გვარდიის მეთაური გახდა და მთელ სპარსეთში

უძლიერესი შეიქმნა, ეს შაჰი მან დასვა სპარსეთის სამეფო ტახტზე, თუმცა ზოგიერთი წინააღმდეგობა შეხვდა სპარსელებისაგან, რომელთაც სხვა შაჰის დასმა უნდოდათ. გარდა ამ მაღლიერების გრძნობისა, შაჰი ხელმძღვანელობდა შემდეგი მოსაზრებითაც, რომელიც საქართველოს შესახებ გააჩნდა.. სადაც გორი მდებარეობს და ეწოდება ქართლის პროვინცია, როსტომი - მეფეთა შტოს ეკუთვნოდა, რომელნიც ქართლის მბრძანებლები იყვნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ქართლი თეიმურაზს ერგო ცოლის მხრიდან, რომელიც ქართლის მეფის ქალიშვილი იყო. ყოველ შემთხვევაში საქართველოში ქალები სახელმწიფოს მემკვიდრეები არ ხდებიან ხოლმე და რადგან მამრობითი სქესის ხაზით მემკვიდრე არ დარჩა, ტახტი როსტომ ხანს ეკუთვნოდა და არა თეიმურაზს. ამისათვის სპარსეთის ხელმწიფემ თავისი ჯარი ყაზვინში შეჰყარა, თანაც უცხად, რადგანაც ჯარის შესაყრელად მას არ დასჭირდა დაფდაფების ცემა, არამედ საკმარისია მოუწოდოს ყველა ხანსა და სულთანს, რომლებიც მის მუდმივ მოადგილეებად ანუ მმართველებად ითვლებიან სახელმწიფოში. მათ თავიანთი ხალხი ყოველთვის გაწყობილი ჰყავთ ისე, რომ ხელმწიფის მიერ ნიშნის მიცემისთანავე ბრძოლის ველზე გამოდიან. ამგვარად, ყველა ყაზვინში გამოცხადდა, სადაც შაჰი ბრძანდებოდა. იქ მივიდა აგრეთვე დაუდ-ხანის ძმაც, როგორც ვთქვით, შირაზის

ხანი, ისეთი ბრწყინვალეობით და ხალხის საზეიმო აღფრთოვანების თანხლებით. რომ გეგონებოდათ მეორე ხელმწიფეაო. მას მიაცილებდა თანმხლები ამაღლა მისი ხელგაშლილობისა და თავაზიანობის სადიდებლად. ამასობაში ვიღაცამ ხელმწიფეს მისწერა საქართველოდან, რომ თუ გინდათ საქართველოს დაეპატრონოთ, თავიდან უნდა მოიშოროთ შირაზელი იმამ-ყული-ხანი, რადგან მთელი ქართველი ხალხის თვალები მისკენაა მიპყრობილიო. ამასაც დასძენდნენ, რომ როცა ეს შირაზის ხანი შაჰთან ერთად დააჭენებდა ქალაქში, შაჰმა შეამჩნია, რომ უფრო მეტი პატივისცემა და სიყვარული გამოიჩინა ხალხმა აღნიშნული ხანის მიმართ, ვიდრე მისი პიროვნებისადმი. ამის გამო შაჰი მიუბრუნდა მას და უთხრა: ვინ არის აქ ხელმწიფე, შენ თუ მე, შენ რომ ასე გადიდებენ ჩემი თანდასწრებითო? ამაზე იმამ-ყული-ხანმა უპასუხა: მეუფევე, თუ, ხალხი მე რაიმე პატივსა მცემს, ამას აკეთებს თქვენი უდიდებულესობის პატივისცემითო. გაჩუმდა შაჰი, მაგრამ ის საბრალო იმამ-ყული-ხანი მივიდა თუ არა სახლში, შაჰმა მისი და ყველა მისი შვილის მოკვლა ბრძანა, მთელი ქონებაც ჩამოართვა. როცა ჯარის შეყრა დაასრულა, მთელი ლაშქარი საქართველოსაკენ გაისტუმრა ერთი მაჰმადიანი ქართველის, როსტომ-ბეგის, მთავარსარდლობით და მასთან ერთად როსტომ-ხანიც გააგზავნა რომელსაც საქართველო ისე სწრაფად და საიდუმლოდ უნდა ჩაეგდო ხელში, რომ

თეიმურაზი ვერაფერს მიმხვდარიყო. ჩვეულებრივად ამას ამბობენ, რომ შაჰი ჯარს ვერ შეყრიდა უზბეკების საწინააღმდეგო ომისათვის და დღითიდღე უცდის ცხენოსან ჯარს ბალდადზე გასალაშქრებლადო. კვლავ ხმა დადის, რომ იმამ-ყული-ხანიც აჯანყდაო³. საქმის ნამდვილმა გარემოებამ კი სულ სხვა რამ გამოაჩინა, სანამ სპარსელთა ჯარი არ მოვიდა საქართველოში, მანამ თეიმურაზი სრულიადაც არ შემფოთებულა. ასეთმა ამბავმა თეიმურაზს გული ვერ გაუტეხა სრულიად, რადგან ძალიან გულადი იყო. სასწრაფოდ მოუწოდა ჯარს, იმედი ჰქონდა გამაგრებული ადგილმდებარეობისა და ქართველების სიმამაცის წყალობით სპარსელების დიდძალ ჯარს შეაშინებდა; კარგად იცოდა, რომ ძალიან ხშირად ოცი ათას ქართველს სამოცი ათასი სპარსელისათვის კუდით ქვა უსროლინებია. თავის ფიქრებს ადვილად განახორციელებდა, თუკი თავისიანების სიმამაცესთან ერთად მათ ერთგულებასაც ასევე აწონ-დაწონიდა, რომელიც მათ ძალიან აკლიათ და ნაკლებად მყარია, რაიმე ახალი შემთხვევის დროს ერთგულებას ადვილად იცვლიან ხოლმე. როცა გაიგეს, რომ ის, ვინც მოდიოდა ჯარით (როსტომი), მათი ბატონი უნდა გამხდარიყო, კახელებმა არ ისურვეს საომრად გამოსვლა, ვერ გასჭრა მუქარამ და თხოვნამ

³ ჩანს, საქართველოში იმამ-ყული-ხანის მკვლელობის ამბავმა გვიან მოაღწია.

თეიმურაზისამ, რომელსაც სამართლიანად ეკუთვნოდა სამეფო. როცა სპარსელთა ჯარი ძალიან მოახლოვდა, თავის დასაღწევად სხვა გზა ვეღარ გამოიხატა და სპარსელებს ხელთ რომ არ ჩავარდნოდა, ქართველი მეფე იძულებული გახდა თავის მეუღლე—დედოფლით, შვილებით, დაუდ-ხანიტა და სხვა მცირერიცხოვანი მსახურებით გაქცეულიყო.

თავისი სამეფოს დაკარგვის უბედურებით გულმდუღარედ ატირებული საცოდავი დედოფალი მიდიოდა, მაგრამ მისი ცრემლები საკმაო არ იყო ამ ბარბაროსების სასტიკი გულის მოსაღბობად. მეფე იმაზე იყო გაგულისებული, რომ თუნდაც ორი ათასი ოღონდ ერთგული ჯარისკაცი რომ მყოლოდა, მტერს დავამარცხებდიო. მეორე ფაქტიც უკლავდა გულს — მან ვერ გამოიყენა ის, რომ ის ქართველები, რომლებიც "სპარსელების ბანაკში იმყოფებოდნენ, თეიმურაზის მხარეზე გადმოვიდოდნენ და ისინი კი იმდენად მრავალრიცხოვანი იყვნენ, რომ სპარსეთის ჯარის უმეტესობას შეადგენდნენ.

„ღვთის წყალობის ატანა ვეღარ შეძლო“ თეიმურაზმა, ღმერთმა მას დამსახურებული სასჯელი მიაგო. თუ რატომ, ახლა მოგახსენებთ — უნდა იცოდეს თქვენმა დიდად პატივცემულობამ, რომ მას ეს უბედურება თავს დაატყდა საქართველოში ჩვენი მოსვლის ოთხი წლის თავზე. ჩვენი მოსვლიდან აქნობამდე, ეტყობა, ღმერთმა მოისურვა მისი

განუწყვეტლივი ამაღლება ჩვენს სულიერ სიდიადემდე და ჩვენ ვნახეთ იგი ამაღლებული იმ ზომამდე, რომ მას შეეძლო უკვე შებრძოლებოდა უამრავ მტერს და მაშინვე მოეპოვებინა სახელოვანი გამარჯვებაც. მაშინ ჩვენ წავედით მასთან, რათა მისი სიხარული გაგვეზიარებინა, თეიმურაზმა ეს გამარჯვება ჩვენს ლოცვებს მიაწერა. ცოტა ხნის შემდეგ მის წინააღმდეგ სხვა რამ მოხდა. სპარსეთის ახალ შაჰს მოხუცი შაჰისაგან მიღებული ჰქონდა ინსტრუქცია, რომ თეიმურაზთან კარგი ურთიერთობა დაემყარებინა და ჯილდოდ მისთვის მიეცა საბარათიანო, რომელიც ერთ პროვინციად ითვლება, და აგრეთვე სომხითიც –ესეც მეორე პროვინციაა. გარდა ამისა, თეიმურაზთან რომ უკეთესი ურთიერთობა განემტკიცებინა, მას ცოლად ქალიშვილი სთხოვა, რისთვისაც გაუგზავნა უძვირფასესი საჩუქრები: პატიოსანი თვლები–მარგალიტი, ტოპაზი.. და სხვა ძვირფასეულობა. როგორც ვნახეთ, იგი ისე უცბად ამაღლდა და მეფური ავტორიტეტით შეიმოსა. ჩვენ რომ მივედით, თეიმურაზი მარტო უბრალო და ტილოს ტანისამოსში დაგვხვდა. ხშირად აღსარებასავით უთქვამს ჩვენთან, რომ მის სამეფოში ჩვენი ყოფნის წყალობით აქვს ეს ბედნიერება მინიჭებული, მას ძალიან ბევრი ველაპარაკეთ და ბევრი რამ გავუკეთეთ იმისათვის, რომ მას სქიზმა დაეტოვებინა და უწმინდეს სამოციქულო ტახტს შეერთებოდა. მიუხედავად იმისა,

რომ ზოგჯერ კეთილი განწყობილება გამოუჩენია, ყოველ შემთხვევაში, მას ყურში მუდამ ბერძნები ჩასჩურჩულებდნენ, რის გამოც ყოყმანობდა და თავის შეხედულებაზე მაგრდებოდა: ამიტომ ღმერთმა მას ეს მკაცრი სასჯელი გამოუნახა და მის მიმართ შეასრულა ის გამონათქვამი, რომელიც ლელვის ხეხილის წინააღმდეგაა წმინდა ლუკას სახარებაში თავი 13: პატრონმა სამი წელი უცადა ნაყოფის მიღებას და მესამე წელს მოინდომა მისი მოჭრა; მეზღვემ სთხოვა, რათა ვადა ოთხ წლამდე გაეგრძელებინა. ასევე მოუხდა ამ საწყალ მეფესაც: კურთხეულმა უფალმა სამი წელი უცადა წმინდა ნაყოფს და მესამე წელს კი მეფეს მისი მოჭრა უწევდა, რადგან ერთი წლით ადრე მას უკვე შეხვდა ეს უბედურება. მასზე განრისხებულმა, არ ვიცი რა მიზეზით, სპარსეთის შაჰმა მოისურვა მის წინააღმდეგ ჯარი გამოეგზავნა გასულ წლამდე, მაგრამ შეიძლება ამ პატრების ლოცვით შეაჩერა სასჯელი აქნობამდე მხოლოდ ერთი წლით. ეს წელიც დასრულდა, იგი მაინც ურყევად იდგა და თავისი უფლისადმი სავალდებულო ნაყოფი არ გაიღო, პირიქით, მან დონ ჯუზეპესა და დონ არქანჯელოს ხელით პატრიარქს საჩუქრები გაუგზავნა, რომლებიც ხალიჩაზე მას ფეხებთან დაულაგეს. შემდეგ დამსხვრეული მტრისაგან ჩერქეზმა ისრები გააკეთა, მაშასადამე, თავისი სიჯიუტისა და უკმეხობის გამო იგი ამ წელს სავსებით დაემხო და, როგორც ვთქვი, ასე

გაუბედურებული გადაიხვეწა კიდევ მეზობელ სამეფო იმერეთში ანუ ბაში-აჩუკში თავი შეაფარა როგორც ამბობენ, იმერეთის მეფის შვილი მისი სიძეაო. დაუდ-ხანს კი უფალმა ამქვეყნიური აურაცხელი ქონება მისცა ამ ცხოვრებაში, რადგან იგი ჩვენ გვწყალობდა (თუმცა ერთი დღეც კი ვერ გამოვნახეთ მისი სულისათვის სიკეთე მიგვეზღო). იგი აქედან თურქეთის სულთანმა დაიბარა, დიდი პატივი დასდო. და თავისი სამფლობელოს ყველა ფაშაზე მეტი ავტორიტეტით აღჭურვა.

როცა თეიმურაზი გაიქცა, მის ქვეყანაში სპარსეთის ჯარი შემოვიდა. ამ ამბის შესახებ ჩვენ შუალამისას გავიგეთ გორში. როსტომ-ხანის მოსვლამ და თეიმურაზის გაქცევამ თითოეულ ჩვენგანში დიდი შიში გამოიწვია. ყველა ეძებდა, უშიშარი ადგილისათვის თავი "შეეფარებინა და გადაერჩინა თავისი ქონება. ვის მთაში და ვის უღრან ტყეში.

თქვენს ყოვლად პატივცემულობას აქ არ შემიძლია არ გაუწყობთ იმ წყალობის შესახებ, რომელიც განსაკუთრებულად უფალმა მოიღო ჩვენზე. რამდენიმე დღით ადრე, როცა სპარსეთის ჯარი ყიჟინით მოდიოდა, მე ყველა ჩემ პატრს გამოვუძახე, რათა გვეფიქრა და გვემსჯელა, რა გვეღონა როგორც ჩვენი, ასევე ჩვენ ხელთ არსებული საეკლესიო ნივთების გადასარჩენად. ყველას ერთი აზრი ჰქონდა: ჩვენ აქედან წავსულიყავით, მაგრამ უმჯობესი იყო მიგვებაძა ჩვენი

უძველესი წმინდა მამების საქციელისათვის რომის გამარცვის დროს, სხვა უფრო მტკიცე თავშესაფარი არ მოგვენდომებინა, გარდა ჩვენი პატარა ეკლესიისა, ჩვეულების თანახმად, არა ციხე-სიმაგრეში, არამედ ღია კარებში ყველას თავი შეგეფარებინა უწმინდეს ჯვარცმისათვის და, რაც ღმერთს სურდა, ის აღსრულებულიყო ჩვენს თავზე. რაც შეეხება ჩვენს ქონებას, ერთი თავაზიანი სომეხი თავის სამსახურს გვთავაზობდა, რომ მას შეგვინახავდა უშიშარ ადგილას თავის ქონებასთან ერთად. ყველა დათანხმდა, რომ (ქონება) მისთვის ჩაგვებარებინა. იგი ერთი ცხენით წაიღებდა უფრო უშიშარ ადგილას. მაგრამ კურთხეული უფალი მე რომ ყოველთვის მფერველობს, მან ისეთი დაბრკოლებანი შემეიქმნა, რომელმაც ხელი “შემიშალა ჩვენს სასიკეთოდ: იმ სომეხმა გააგზავნა თავისი ქონება სხვების ქონებასთან ერთად საიმედო ადგილას, მაგრამ სპარსეთის ჯარი უფრო სწრაფად შემოვიდა, ვიდ-. რე ესენი ვარაუდობდნენ. ჯარისკაცების ჯგუფი მათ დაეწია და ყველა გამარცვა. ჯარი შემოვიდა და. გორის მახლობლად სამი თუ. ოთხი კილომეტრის დაშორებით დაიბანაკა, ისევე ფატალურ დღეს, რადგან მარხვის მეორე კვირის პირველი უქმე იყო. როცა მომდევნო დილის წირვაზე ჩვენ მოვისმინეთ სახარება ვენახის შესახებ, რომელიც ქრისტეს სიტყვებით მთავრდება: „ჩამოგართმევ შენ ღვთის ვენახს და მოგცემ ხალხს, რომლისაგანაც უნდა მიიღო

ნაყოფი“. იმედი მაქვს, რომ ეს ასეც იქნება, რადგან ამ მრავალ სპარსელს შორის არიან ისეთებიც, რომელთაც სურთ ჩვენს წმინდა სარწმუნოებაში მოქცევა. მიზანშეწონილად მეჩვენა, რომ ახალ მეფესთან შესახვედრად ვინმე ჩვენგანი გამეგზავნა. იქ წასვლის სურვილი ბევრს ჰქონდა, ამიტომ შესაფერისად არ ჩავთვალე ამ დროს მართოდ მიმეტოვებინა ჩემი სამწყსო, ამიტომ გავაგზავნე პატრები დონ ჯაკომო და დონ არქანჯელო ავგუსტინელ პატრებთან ერთად. ჯერ არ მიახლოვებოდნენ გორს, რომ გზაზე მეფის ცხენოსანი მეომარი შემოხვდათ, რომელმაც თავის მხრივ ჩვენები მოიხმო და უთხრა: ჩვენმა მეფემ დიდი კმაყოფილებით გაიგო, რომ ვის სამეფოში იმყოფებიან ფრანკები და რადგან ეგონა, რომ თქვენ შეიძლება სადმე მთებში ხართ გაქცეულები, გატყობინებთ და უსაფრთხოების გარანტიასაც გაძლევთ, მასთან მიხვიდეთ, იგი თქვენ კარგი თვალით გიცქერით და ყოველგვარ შესაძლებელ წყალობასაც არ დაიშურებსო. ამგვარად, პატრები წინ წავიდნენ და მომავალ ჯარს შეხვდნენ. გაერთიანებულ ჯარს წინ მიუძღოდა გენერალი და უამრავი ხანი და სხვა ბატონები, მონახეს მეფე, იგი კეთილმოსურნედ შეხვდა და არავითარ შემთხვევაში ნება არ მისცა, რომ ცხენებიდან ჩამომსხდარიყვნენ. ხსენებული პატრები იქამდე გაჰყვნენ, სანამ ჯარი არ შეჩერდა. რადგან აღმოსავლეთის ჩვეულებისამებრ ყოველ მონახულებას

თან რაიმე საჩუქარი უნდა ახლდეს, ჯარი შეჩერდა თუ არა, ამ პატრებმა საჩუქრად მიართვეს იტალიიდან ჩამოტანილი ზოგი რამ პატარა ნივთი, როგორც იყო ერთი სარკე, მოოქრულ ჩარჩოში ჩასმული, მწვანე მინის ლარნაკი, ბუდე მაკრატლით და მოოქრული პატარა დანები. ესენი მას ძალზე მოეწონა და შეგვატყობინა – რადგან დღეს დაღლილი ვარ, თქვენ აუდიენციას ვერ გაგიმართავთო, გორში გავბრუნდები თუ არა, სადაც დიდხანს დავყოფ, თქვენ უეჭველად გინახულებთო. შემდეგ პატრები ხელმეორედ მივიდნენ მის სანახავად, მანაც დიდი წყალობა უბოძა. მაშინვე მოატანინა გამაგრილებელი სასმელები და მისი თანდასწრებით საუზმე გამართა. რადგან მარხვა იდგა, პატრებმა ბოდიში მოიხადეს. მან თავის მდივანს უბრძანა: წერილობითი საბუთი მიეცა, არავინ გაბედოს და არავითარ შემთხვევაში პატრები არ შეაწუხონო. დიდად დაგვირდა, რომ ააშენებდა მონასტრებს, ეკლესიებს და სხვა ნაგებობებს, მაგრამ მე მგონი ის არაფერს გააკეთებს, რადგან მისი ჯარი უკვე წავიდა. 'მისგან მოცემული არც ერთი სახლი არა გვაქვს, თუმცა ყოველგვარ წყალობას გვპირდებოდა თხოვნის დროს. იგი განსაკუთრებული თანაგრძნობით გვიცქერდა და თავის მმართველსაც ავალეზდა, რომ ჩვენ ყურადღებით მოგვეპყრონ, რამდენ ხანსაც აქ დარჩა ჯარი, მისი ყველაზე წარჩინებული პირნი მოდიოდნენ ხოლმე პაწია ეკლესიისა და სახლის სანახავად ყველა პატივსა

გვცემდა დიდი მოწიწებით ლარას ხანი, სახელად შავერდი-ხანი, ძლიერ თავაზიანი იყო. დაუდ-ხანს წასვლის წინ ვუსაჩუქრეთ პატარა სურათი, სამაგიეროდ მას უნდოდა მაშინვე დავესაჩუქრებინეთ. წასვლის დროს უბრძანა, რომ ჩვენ მოწყალების სახით მოგვცენ თუმათი ჯარის უკან დაბრუნების დროს იმავე პატრებმა დონ ჯაკომომ და ანტონიომ იგი ხელმეორედ მოინახულეს, ცოტაოდენი საჩუქრები უბოძეს, მან ბრძანა, რომ ჩვენთვის მოეტანათ ოცი პიასტრი და ბოდიშიც შემოგვითვალა, რადგან ჩემი ოჯახიდან დიდი ხანია წამოსული ვარ, ამიტომ მეტის მოცემა ვერ მოვახერხეო. ყველა სხვა ხანმაც და წარჩინებულმაც, რომელნიც ჩვენს სანახავად მოვიდნენ, დიდი წყალობა გაიღეს. აქედან შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, თქვენო დიდად პატივცემულებავ, თუ რაოდენად გვმფარველობს ღმერთი და ოდეს უკიდურეს გაჭირვებაში ვყოფილვართ ჩაცვენილნი, ყოველთვის მისი მადლიანი ხელით დახმარება მოგვევლინებია. რასაც ქრისტიანები ჩვენთვის დაიშურებენ ხოლმე, მაშინ თვით მაჰმადიანები იჩენენ ჩვენზე მზრუნველობას.

უმორჩილესად გთხოვთ, იმდენი გამოგვიგზავნოთ, რამდენიც

სიცოცხლის შენარჩუნებისათვის არის საჭირო. მეტი არა!

დაახლოებით ერთ თვეს რომ აქ იდგა სპარსელი ჯარი, ამ ხნის განმავლობაში გამოქცეული ჯარისკაცების ერთი ჯგუფი ხან ერთ სოფელს აწიოკებდა და ხან მეორეს ტყვეების შესაძენად და, ვისაც ხელში ჩაიგდებდა, ყველას მარცვაჟდა. მეფე და გენერალი ხშირად ჩივიან ჯარისკაცების აღვირახსნილობაზე. მხოლოდ გორი გადარჩა ხელშეუხებელი, სადაც ქართველები და სომხები ცხოვრობენ. ჩვეულებრივად ამას ჩვენი პატრების ლოცვას მიაწერეს, რომელნიც როგორც კედელი ისე უწევდნენ წინააღმდეგობას მტერს ღვთის სამართლიანობით, შემდეგ ჯარი კახეთისაკენ გაემგზავრა, რომელიც, როგორც ეს მხარეც, თეიმურაზის სამემკვიდრეოში შედიოდა. თეიმურაზის ერთგული ხალხი აქა-იქ ციხე-სიმაგრეებში გამაგრებულიყო და როსტომისადმი დამორჩლებას არ აპირებდა. ისინი კარგად იყვნენ შეიარაღებულნი, ტყვია-წამალი და სურსათ-სანოვაგეც საკმარისი ჰქონდათ. დიდი წინააღმდეგობის გაწევის შემდეგ (სპარსეთმა) ყველა მაინც ვერ დაიმორჩილა. ამ ომში ოცი ათასი მეზრძოლი დაკარგა ახლაც არიან ისეთებიც, თუმცა ცოტანი, რომელნიც თეიმურაზის ერთგულნი დარჩნენ. მერმე სპარსეთის ხელმწიფისა და ასევე გენერალისაგან ბრძანება მივიდა, რომ ამ ქვეყანაში ოთხი სიმაგრე აეგოთ. ორი უკვე ააშენეს და მესამეს გორში აშენებენ. ამ სამუშაოს შესასრულებლად მთელი

ჯარი მოვიდა. შორს კი არ დაბანაკდა, როგორც პირველად, არამედ შიგ ქალაქში და მეზობელი სოფლებიც კი დაიკავეს, იქ მცხოვრები მდაბიო ხალხისაგან ჩვენ დიდად განებივრებულნი არ ვიყავით, ოღონდ ყველა წარჩინებულისაგან კი ამჯერად დიდ პატივისცემას ვიმსახურებდით. ცხენების მწმენდავები, მზარეულები, მაღაზიის ნოქრები, აქლემების მარეკნი და სხვა მსგავსი ხალხი ჩვენ სხვაგვარად, თავსი ძლიერი ცნობისმოყვარეობით გვაწუხებდა. ისინი წვრთნით დაკავებულნი არ იყვნენ როგორც ჩვენში, იტალიის ჯარში, იციან. არამედ უსაქმოდ დაიარებოდნენ ხან აქ, ხან იქ, რომ რაიმე ენახათ, და რადგან იცოდნენ, რომ ფრანკები ძალიან თავაზიანნი არიანო. ამიტომ ჩვენ ვერ შევძელით შეგვეკავებინა დიდძალი ხალხის ჩვენ სახლში შემოსვლა. ამ დრომდე სიღარიბის გამო ვერ შევძელით სახლისთვის ალიზის კედლით ღობის შემოვლებაც კი. გარშემო ბოდებითაა შემოკავებული, რომლებშიაც წნელებია გაყრილი და ზედ ძალიან დამტვრეული კარი ჰკიდია. ისე რომ, როცა: ეს თავხედი ხალხი ხროვად მოდიოდა, კარი ჩამოვარდებოდა ხოლმე, რაც დღეში თხუთმეტჯერ და ოცჯერაც ხდებოდა. როცა შიგნით იყვნენ, არაფერს ამბობდნენ, სხვა არაფერი სურდათ, გარდა იმისა, რომ ენახათ ჩვენი სახლი. დრო აღარა გვექონდა, რომ დაგვეძინა, გვეჭამა და ლოცვა გვეთქვა, რადგან განუწყვეტლივ მოედინებოდა ხალხი, რისთვისაც საჭირო ხდებოდა

დამაბული ყურადღებით ვყოფილიყავით, რომ რაიმე ნივთი არ მოეპარათ. ეს ხალხი სხვის ქონებაზე ხარბია, ისე ქურდობენ მარჯვენა ხელით, როგორც ჩვენს იტალიაში. იმდენი შემომსვლელ-გამსვლელი იყო, რომ აღარ შეგვეძლო ნაქურდალის აღრიცხვა. ყველაფერზე თვალის დაჭერა ძნელი იყო: აქეთ რამდენიმე ხილაბანდი ელაგა, იქით სუფრები, დანები და სხვა მისთანანი. რამაც ჩვენ ყველაზე მეტად გული დაგვწვა, ეს იყო ის, რომ, როცა ერთმა ჩვენთაგანმა წირვა მოათავა და ეკლესია დააცალიერებინა, რომელიც სავსე იყო ამ არამზადებით, სახლიდან მათ მოეპარათ ჩვენი ბარძიმი, რამაც ჩვენ ძალიან დაგვადონა, .რადგან სახლში მხოლოდ ორიღა დაგვრჩა. მაგრამ ყველაზე თავსახლელი გავციხდა ის, რომ ჩვენს ეკლესიაში გვქონდა თანაბარი ზომის ძალიან ლამაზი პირისახიანი ორი ხატი. ჩვენი უფლის ქრისტესი და ჩვენი უწმინდესი დედისა. სპარსელებს ძალიან მოეწონათ და მოხიბლულნიც დარჩნენ ამ სურათით. ზოგიერთნი ამბობდნენ კიდევ, რომ ფრანკების ეკლესიაში არიან უსაზღვრო სილამაზის ყმაწვილი ქალ-ვაჟიო. იმას კი აღარ შენიშნავდნენ, რომ ესენი დახატულნი იყვნენ. ამ ხმამ ელვის სისწრაფით მოიარა მთელი ჯარი და ყოველი მხრიდან ხალხი მოაწყდა. ყველა –დაწყებული მდაბიო ხალხიდან ჯარის მეთაურამდე –ამ ქალ-ვაჟის ნახვის სურვილს გამოთქვამდა. მრავალ ათასამდე კაციდან ეროიც კი არ დარჩა ისეთი, რომელიც ჩვენს

სახლში არ მოსულიყოს. წარმოიდგინეთ, თქვენო ყოვლად პატივცემულებავ, რა ჯაფა დამადგებოდა, ამდენი ხალხისთვის აუდიენცია მიმეცა. ჯერ ვერ გავიგე, ეს ხმა საიდან დაირხა. უმთავრესად რასაც მდაბიოებში ლაპარაკობდნენ იყო ის, რომ ეს ახალგაზრდები სომხები არიანო, მეორენი აცხადებდნენ, რომ ესენი მონებად წაყვანილი ქართველები არიან, რომლებიც ჩვენგან გაიქცნენ და ფრანკებთან მივიდნენო. იმასაც ამბობდნენ, რომ მაჰმადიანები არიანი და ფრანკების სახლში თავი შეაფარეს იმისათვის, რომ ქრისტიანობა მიიღონო. საბოლოოდ ასეთ მითქმა-მოთქმიდან მივხვდით, რომ საქმე ეხებოდა იმ ხატებს. ასეთი ხელსაყრელი შემთხვევით ვისარგებლეთ და თავისუფლად ღვთის სიტყვა ვიქადაგეთ მათთან, რომელნიც ჩვენთან შემოდრიოდნენ. ყოველ პატრს თავის ეზოში ზოგს ოცი და ზოგს ოცდაათი მაჰმადიანი ჰყავდა. მათ მაჰმადიანური რჯულის სიყალბეს უმტკიცებდნენ. ღვთის მადლით ყველა თურქულად ლაპარაკობს (ეს ენა სპარსელებსაც ესმით) ამიტომ შეუძლიათ სხვას გააგებინონ და თვითონაც გაიგონ სხვისი ნათქვამი. ყოველთვის დიდი ყურადღებით ვისმენდით, რასაც თვითვე ლაპარაკობდნენ.

თქვენო ყოვლად პატივცემულებავ, აქ უნდა დავსძინო, რომ სპარსელები თურქებს არ ჰგვანან რომელთაც არ სიამოვნებთ, როცა მათ სჯულზე ვინმე

შეეკამათება. სპარსელები სიამოვნებით მოდიან ჩვენთან სასაუბროდ. რადგან მშვიდი ბუნებისანი და ქრისტიანების მიმართ შემწყნარებლები არიან. ჩვენი სახლიდან გასვლისას ამბობენ, რომ ქრისტე ძალიან გვიყვარსო და ჩვენც უნდა ვუპასუხოთ, რომ ასევე გვიყვარს მაჰმადი და ილიაო, სხვანაირად პასუხს არც. ელოდებიან და ცნობისმოყვარეობით გვეკითხებიან, თუ სად იმყოფება მაჰმადი. შესაფერ პასუხსაც იღებენ მის აუგიან ცხოვრებაზე, რასაც ისინიც არ უარყოფენ; ხშირად ჩვენებს ისინი მათი რჯულის სიყალბეში იმდენად დაურწმუნებიათ, რომ თავიანთ სარწმუნოებას ადვილად მიატოვებდნენ, სიკვდილისა რომ არ ეშინოდეთ. ამათ რომ სძლიო, საჭიროა დიდი დრო, ღვთიური მადლის განსაკუთრებული სინათლე. მოკლე დროის მიზეზით ვერ შევძელით ბევრის სურვილის მომწიფება, რომელთაც სძულთ თავიანთი სექტა. უკვე დაიწყეს ყოველ დღე ჩვენთან საიდუმლოდ მოსვლა და ჩვენი სარწმუნოების საფუძვლების მოსმენა, მაგრამ იძულებული გახდნენ თავიანთ ჯარს გაჰყოლოდნენ და დაბრუნებულიყვნენ სპარსეთში. იქ, ისპაანში, მყოფ ჩვენს პატრებს ზოგიერთებზე შუამდგომლობის წერილები მივწერეთ, რათა ესენი გაექრისტიანებინათ და ჩვენს სარწმუნოებაზე მოექციათ, რითაც ჩვენს სურვილსაც შე-ასრულებდნენ. ის, რამაც ჩვენი ცხოვრების წესით მოხიბლა ისინი, იყო შემდეგი –როცა ჩვენი სახლის ყველა კუნჭული

მოძებნეს და ვერ ნახეს ქალები, ყველა კითხულობდა, სად იყო ჩვენი ჰარემი, რაც ნიშნავს სერალიას, ამაზე ჩვენ ვუპასუხებდით ხოლმე: ქრისტიანი მღვდლებისათვის ასეთი რამ დაუშვებელია. ისინი ფრიად განცვიფრებულნი რჩებოდნენ.

როცა ჯარი გორში იდგა, ერთ ღამეს ეკლესიის გარეკარი გატეხეს, მაგრამ შიგნითა კარში ვეღარ შეცვივდნენ, რადგან ჩვენ საიდუმლოდ რკინის პატარა ჯაჭვითა გვქონდა დაბმული. ქურდებმა ვერ გაიგეს ხმაურობა პატრი დონ ჯუსტოსი, რომელიც ამ დროს ჯერ დასაძინებლად არ წასულიყო. მან სხვა პატრებს დაუმახა და ქურდებმაც მაშინვე მოჰკურცხლეს, დანაკლისი სხვა არა გვქონდა რა, გარდა იმ პატარა ჯაჭვისა, რომელიც თან წაიღეს. გადავწყვიტეთ ამ კარის წინ კედლის ამოშენება და მეორე ოთახში ჩვენი გადასვლა წირვის დასაყენებლად. კარგად ვერ მოეწყო საქმე. ვიცოდე ჩვენი წმინდა სარწმუნოების ყველა მტერი ბოლოს შეეცდებოდა რაიმე თავხედობა ჩაედინა წირვის დროს, ან სისხლი დაეღვარა ან უღირსად მოპყრობოდა ქრისტეს უწმინდეს სახეს. მეორე დღეს ჩვენ ძალიან შევშინდით, როცა დავინახეთ, რომ ჩვენს მესერს ცეცხლი მოჰკიდებოდა, და რომ მალე არ გვეშველა, ყველა ჩავინთქებოდით. ამის შესახებ მეფეს მივმართეთ. მან მაშინვე ერთი კაცი გამოგვიგზავნა რომელსაც ჩვენთან მოზღვავებული ხალხი უნდა გაერეკა, მაგრამ ამან მცირე ნაყოფი გამოიღო, რადგან ის

(გამოგზავნილი კაცი) მხოლოდ მაშინ 'მოდიოდა, როცა სადილობის დრო იყო. შემდეგაც მეორედ ვახშობისას მოდიოდა.

გენერალი, რომელსაც ქართველები სარდალს უწოდებენ, ხედავდა, რომ გორის სიმაგრის აშენება დიდი წარმატებით მიმდინარეობდა, მოისურვა, ამ სიმაგრის ნახატი (გეგმა) სპარსეთის ხელმწიფისათვის გაეგზავნა. მან კარგად იცოდა, რომ ჩვენს სახლში შეეძლოთ დახატვა. ამიტომ გამოგვიძახა. წავიდნენ პატრი ჯაკომო და. დონ კრისტოფორო, (გენერალმა) ესენი დიდის სიყვარულით მიიღო და სთხოვა, რომ აღნიშნული ნახატი შეესრულებინათ. რადგან პატრი ჯაკომო უჩიოდა—ჯარისკაცები თავს ძალიან გვაბეზრებენო, გენერალმა სიტყვა მისცა, რომ მათ შემაწუხებლებს სიკვდილით დასჯიდა, მუცელს გაუფატრავდა. პატრმა დონ კრისტოფორომ (ციხის გეგმა) ძალიან კარგად დახატა და წაუღო გენერალს: მან ისეთი სიხარულით მიიღო, რომ ვერ აგიწერთ, გენერალმა მეორე დღეს იგი თავის ბატონს —სპარსეთის შაჰს —გაუგზავნა. გენერლის წყალობით ხალხის მოზღვავება შეჩერდა. საკმარისი იყო ეთქვათ, რომ გენერალს არა სურს იმ სახლში ვინმე შეწუხდეს, სადაც ხელმწიფესთან წარსადგენად სიმაგრის ნახატი სრულდებაო, რომ თავმომაბეზრებელი ხალხის დევნა მაშინვე შეწყვეტილიყო. მაგრამ ჩვენი ტანჯვა აქ არ გათავდა. ორმოც დღეში სიმაგრის შენება საბოლოოდ

დასრულდა, რომელზედაც მთელმა ჯარმა იმუშავა, ჩვენ გვეგონა, რომ ეს სამუშაო დასრულდებოდა თუ არა, ჩვენ ტანჯვას ბოლო მოეღებოდა. ჯარის წასვლის წინ იმ საღამოს ჩვენი ნივთების სანახავად ჯარისკაცების შეყვანა მოვიწოდეთ. სიმაგრის კედლებზე და პატარა გორაზე, რომელზედაც სიმაგრე მდებარეობდა, დიდი რაოდენობის შაშხანით მსროლელი განალაგეს, რომ დიდი საზეიმო სროლა აეტეხათ. სიმაგრე ჩვენი სახლის ზემო ბასტიონზე იდგა. სროლა დაიწყო ვახშმის შემდეგ. ჩვენს სახლში ჩემთან საუბრობდნენ პატრები: დონ ვინჩენცო. დონ ჯუსტო და დონ ანტონიო. ორმა შაშხანოსანმა ერთიმეორის მიყოლებით ორი ტყვია გამოისროლა ჩვენკენ იმდენად ახლო, რომ პატრი არქანჯელო ცოტა ადრე რომ არ წასულიყო, ერთ-ერთი ტყვია მაინც მოხვდებოდა. ცოტა ხნის შემდეგ პატრმა ჯაკომომ გამოიარა შუა ეზოში და მეორე შაშხანის ტყვიამ ზედ თავზე გაუარა. ეს რომ მოხვედროდა, მხოლოდ ღმერთმა იცის, რაც ჩვენ თავს დაგვატყდებოდა. ჯარი დილამდე განაგრძობდა სროლას. ჩვენს სახლში ერთი გიჟი შემოვიდა: გიჟი იყო, თუ თავს იგიჟიანებდა, რომ ჩვენგან რამე. მოეტაცა. იგი ყველას ქვებს ესროდა და თან ამბობდა: აი, ესენი არიან, ის ქეშიშები, მე რომ უბედურება დამმართეს, მიშველეთ, მიშველეთო. ბევრი თავმომწონე კაცი მოვიდა და, მიუხედავად მისი ჭირვეულობისა, ჩვენი სახლიდან გააგდეს. ჯარისაგან მიყენებული

უბედურება აქ თავდებოდა, მაგრამ მან ასეთი კვალი დატოვა: მთელი სოფელი განადგურებული იყო ისე, რომ ერთი ბალახის ღერსაც ვეღარ ნახავდით – ცხენებსა და აქლემებს ყველაფერი მოეძოვათ. დახოცილი აქლემებისა და სხვა ცხოველების აყროლებული გვამები მიწაზე ეყარნენ. ამ ქვეყანაში ჯანსაღი ჰაერი რომ არ ყოფილიყო, შავი ჭირი გაჩნდებოდა. ყველაფერი ისე გაძვირდა, რომ სადაც წინათ ერთი ფასი ღირდა, ახლა ათი გახდა. ჩვენ უფალი დაგვეხმარა და ფული თბილისიდან გამოგვიგზავნეს. ახლა ჩვენ გამოგვიგზავნეს განჯიდანაც ის 15 თუმანი 37-დან, რომელიც ჩვენგან წაიღეს და აქამდე ვეღარ შევძელით მისი ამოღება, რადგან ხშირად ვერ ჩავაკითხეთ, თუმცა ამის შესახებ მეფის ბრძანება გვაქვს, რომ ჩვენ დაგვაკმაყოფილონ.

ჯარი წავიდა თუ არა, აჭ დარჩა მეფე ციხესიმაგრისათვის საჭირო სურსათ-სანოვარის მოსამარაგებლად. ჩვენი და პატრი ავგუსტინელების ეკლესიის გარდა, სხვა მრავალი საყდრიდან არც ერთი არ იყო ღია. ქართველების ეკლესიები, რომელიც სიმაგრეში იყო მოთავსებული, მაჰმადიანების მეჩეთებად იყო გადაკეთებული, უფრო უარესი – სომხების ეკლესია ცხენების თავლად იყო გამოყენებული. მაჰმადიანებმა ცხენების თავლა თავიანთ ატრიუმებშიც გაიკეთეს, თითქოს ამით უფალს უნდოდა ეჩვენებინა ამ ხალხისათვის, რომ

ყველა მათი ღვთის მსახურება შემზარავია, გარდა წმინდა კათოლიკური ეკლესიისა.

რაც შეეხება იმ ნაყოფს, რომელიც ამ ქვეყანამ უნდა მოგვცეს, თქვენო ყოვლად პატივცემულებავ, შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, თუ რა შეიძლება გაკეთდეს ამდენ ომიანობასა და მრავალი მეფის გამოცვლაში, რადგან ყოველ წელიწადს აქ ჩვენ გვყავს ახალი ბატონი-მეფე: პირველად იყო თეიმურაზი, იგი სიმონ-ხანმა შეცვალა; ეს რომ მოკლეს, ხელმეორედ დაბრუნდა თეიმურაზი, უკანასკნელი მეფე. კი სპარსეთის შაჰის მიერაა დანიშნული. ეს რამდენ ხანს დარჩება, ღმერთმა უწყის. საკმარისია ითქვას, რომ ხალხი უკვე შფოთავს. ეს მეფე დიდ თავმოწონებასა და ფუფუნებაშია. როსტომ-ხანს სამართლიანობა უძღვის წინ. მას სამართლის საქმეში თხუთმეტი წელი უმსახურია სამეფო ქალაქ ისპაანში, იგი მაჰმადიანია, მაგრამ დიდად ხელს უწყობს ქრისტიანებს, ამ მიზნით ხშირად შედის პატრი ავგუსტინელების ეკლესიაში წირვის მოსასმენად. პატრმა ამბროზიომ” მას გადაუკრა სიტყვა – ეკლესია სასეირნო ადგილი არ არისო. ამის შემდეგ როსტომ-ხანი აღარც შემოსულა, მაგრამ როცა ზარის ხმის მოსმენა მოუწინა, მონასტრის ეზოში დაარეკვინა.

აქამდე ეკლესიისა ჯერ არაფერი დაუკავებია, გარდა ერთი სოფლისა, რომელიც აქ მდებარეობს და Genrale-ს სახელი აქვს შენარჩუნებული. უფალმა

ინებოს და მას გონება ისე განუნათლოს, რომ სრულყოფილი კათოლიკე გახდეს. მაგრამ ეს სპარსეთის შაჰზეა დამოკიდებული და ძალიან ძნელია, ის ქართველები, რომლებიც აქ დარჩნენ, ძალიან ცოტანი არიან და თითქმის ყველა რენეგატია. ჯარში ზოგიერთი კეთილი სულის პატრონია. ისინი ნებაყოფლობით ქრისტეს დაუბრუნდებოდნენ, რომ მათთვის ნება დაერთოთ აქ დარჩენისა. ჯარის წასვლისას, აქ გამოგზავნეს ერთი იუზბაში, ანუ ასისტავი იმის გასაგებად, აქ ხომ არავინ რჩებოდა.

ჩვენ დროს არა ვზოგავთ, შესაფერისად ვუწამლოთ განსაკუთრებით ეპისკოპოსებს და საეკლესიო სხვა პირებს, რომლებთანაც ყოველთვის ვსაუბრობთ მათს ცრუმორწმუნოებაზე, მაგრამ ძალიან ურწმუნონი არიან. ერთმა მათგანმა ერთ დღეს ძალიან კარგად ილაპარაკა თავის რჯულზე. თქვა, რომ ეპისკოპოსები ხორცს არ ჭამენო და თქვენები კი მიირთმევენო. პატრმა დონ ჯაკომომ უპასუხა. რომ ქრისტე ჭამდა ხორცსაო. მან ეს უარყო –ქრისტეს ეს არასდროს ჩაუდენიაო. მაშინ პ. დონ ჯაკომომ აიღო ქართული სახარება და წაიკითხა, თუ როგორ იდღესასწაულეს ბატკნის აღდგომა... როცა ნახა, რომ გაება, ვერაფერი თქვა გარდა შემდეგისა: მე მეგონა, ქრისტე მხოლოდ დაესწრო დღესასწაულს, ჭამით კი ხორცი არ უჭამიაო. ყველა იქ მდგომმა სიცილი დაიწყო. ერთმა სომეხმა, რომელიც ამ ქვეყანაში ყველაზე

ნასწავლად ითელეობდა, მკითხა. რომ მისთვის ჭემმარიტება მეთქვა: ვის უფრო «უკეთესი რჯული აქვთ: ქრისტიანებსა თუ მაჰმადიანებს? მეორემ ერთი სპარსელისაგან ოსტატურად ნათქვამი მოისმინა: ყველა ნაკუწნაკუწად უნდა აქციო, უნდა მოსპო ქვეყანაზე ყველა სექტა და მარტო მაჰმადიანური სარწმუნოება დატოვო. დიახ, თუ ასე გაუსწორდებიან ქრისტიანებს ამის პრეტენზიის განმცხადებლები, მაშინ ჭემმარიტება დაიკარგება ქვეყანაზე, მაგრამ ქრისტიანები მაინც მიაგნებენ მას. ჩვენს ასეთ საუბარს ყველა იჯერებს. იმ მაჰმადიანმაც აღიარა, რომ ისეა, როგორც თქვენ ამბობთო. როცა ჩვენები მიდიან მათ მღვდლებთან, მაშინ ისინი გვეთანხმებიან ხოლმე, თვით ეს მღვდლები და ეპისკოპოსები აღიარებენ, რომ ჩვენი ნათქვამი სწორეა, მაგრამ ამის შემდეგ კი არაფერს აკეთებენ და უმეცრებად რჩებიან. სხვებს იმის უარყოფა არ შეუძლიათ, რომ ჩვენი ცხოვრება კარგი არ არის, მხოლოდ ამას ამბობენ, რომ თვითონ კეთილნი ხართ, მაგრამ თქვენი სარწმუნოება სევდიანიაო.

ეს არის ყველაფერი ის, რაც შემეძლო მეთქვა, თქვენი ყოვლად პატივცემულობისათვის. ერთი თვეა გადაწყვეტილი მქონდა ამ წერილის. დასრულება, რომ მოულოდნელად დადიანთან ნამყოფი ბერი ნიკიფორე არ გამოჩენილიყო, მისგან მინდოდა მომესმინა რაიმე. ახალი ამბავი ან იმ მეფეებზე, ან ქვეყანაზე, რომელსაც

ჩვენი მიზანი შეეხებოდა. ყველა ერთად

უმდაბლესად თავს გიკრავთ და სიყვარულით ფერხთ
გეამბორებით, გთხოვთ ლოცვები აღავლინოთ მთელი
ჩვენი წმინდა სარწმუნოებისათვის.

დაწერილია გორში საქართველოში
(გურჯისტანში)

1633 წ. 1 ოქტომბერს.

თქვენს ყოვლად პატივცემულებას წერილის შემდეგ.
ახალი აჯანყების ხმა დადის ამ მხარეში, რადგან ახალი
მეფე შაჰთან გასაგზავნად ყოველ ოცდაათ ოჯახზე
კარგი აღნაგობის მქონე ვაჟსა თხოულობსო, სომხებმა
ამაზე უარი განაცხადეს. ახალი წესების შემოღების
წინააღმდეგნი არიან, ახალგაზრდის მაგიერ ფულის
მიცემას ამჯობინებენ. ქართველების გადაწყვეტილების
შესახებ დღემდე არაფერი ვიცი. მხოლოდ, როგორც
ვთქვი, ხალხში აშკარად ლაპარაკობენ თეიმურაზის
მოხმობაზე, ემინიათ, ასეთი ხარკი ყოველწლიურ
ხარკად არ დაკანონდესო. შაჰის კარიდან ერთი
სულთანის მოვიდა დიდძალი ხალხით როსტომ-ხანის
დასაცავად. ქართველ ბატონებს შაჰმა შემოუთვალა,
რომ მოვაგვარებ თუ არა თურქეთთან არეულობის
საქმეს ვანში: მერე მინდა ჩავიდე ერევანში, სადაც
ყველას გამოგიძახებთ პირადად თქვენი გაცნობის,
მიზნითო. ეს დაბარება ყველას აეჭვებს – იქნებ ყველა
სიცოცხლეს გამოასალმოს, რათა მომავალში ამ მხარეში
არავითარი აჯანყება აღარ მოხდესო. რაც შეეხება ჩვენს

მოლაპარაკებას, მასაც უდიდესი დაბრკოლება ელობება წინ.

კურთხეულ არს უფალი, უმდაბლესნი მსახურნი და უმორჩილესნი შვილნი უფლისა დონ პიეტრო ავიტაბილე და რეგულარული მღვდლები.

ქრისტეში დიდად პატივცემულ პატრს, წმინდა სილვესტროს რეგულარული კლირიკოსების მღვდლების უფროს გენერალს, დონ სტეფანო მედიჩის რომი.

თარგმნა ბეჟან გიორგაძემ

Don Pietro Avitabile

Molto Reverendo in Christo Padre

Già per altre mie scrisse a Vostra Serenissima Molto Reverendissima e da Gancia da Gori, e li patimenti e saccheggiamenti patiti per strada, e parte della disgrazie successimi nella città di Gancia dove era andato per recuperare il danaro tolto mi di Tiflis per il camino, essendo Tiflis in quel tempo soggetto a quel Chan per nome Daud Chan, il quale in quel tempo stesso che mi era in quel luogo fermato avendo avuto certissimo avviso, che il re di persia suo principe Signore voleva ucciderlo per incominciare forse con questo ad abbassare la grandezza d' un suo fratello Chan di Scira per nome Emanculi chan, della cui felicità assai il re temeva si per essere ambedue questi due fratelli per li gentilissimi loro costumi amati universalmente oltremodo in tutta la Persia, si perche detto Emanculi chan aveva in suo potere un figlio del nuovo re Abbas nato da una sua moglie, che il re stesso dal suo proprio serraglio gli aveva dato essendo già gravida dello stesso re; Daud dunque Can di Gancia, avendo avuto segretamente la nuova dell'ordine dato della sua morte, in quello stesso tempo che io in quella città dimorava, ad alcuni suoi amorevoli e con tutte le sue robe che seco condur poteva ritiratosi nella Giorgia, ed unitosi con Tamiraz con il quale già un pezzo fa aveva contratto strettissima amicizia si ribellò dal re di Persia, e entrato con buon numero di Giorgiani nel paese del Persiano, incominciò con gran rabbia a distruggerlo, e la prima a dare a sacco fu la città di Gancia, nella ritrovandomi io e Matteo fummo per scamparla morte costretti a fuggirsene in compagnia degli armeni di quella

città che a tal nuova si posero in fuga andava con intenzione di potermi ritirare in Aliacia da Mons. Augustino. Ma non potè esser la fuga così in fretta che il secondo giorno non fossimo sopraggiunti da Giorgiani che endavano da per tutto rovinando il paese, onde fummo tutti unitamente costretti ad abbandonare le robe ed il cavalli, ed a rampiconi salvarci sopra di erto sasso dove non poteramo essere giunti dalla cavalleria, mi solvai io, e Matteo dietro di un sasso concavo. frattanto quegli armeni essendo tutti armati di archibugi, e stando in quel luogo forte scaricarono molte archibugiate contro li Giorgiani, ma con perdita dei nostri cavalli e nostre robe. Dal timore che ebbe Matteo di vedere quei uomini uccisi nell' uscire che facemmo da quel sasso gli venne una grande uscita di corpo, perche ritrovandolo ancora debole per essere stato infermo (come era ancor io) in pochi giorni lo condusse a morte. Restammo dunque, prese le robe, e i cavalli, a piedi, due infermi fra tanti rumori in paese straniero che tutto andava a sangue ed a fuoco. Avevo con tutto ciò gran confidenza in Dio, e ripigliando l' animo ripigliammo il camino a piedi per potere giungere in Heraccar, e di la passare più il male di matteo, fummo costretti di ritirarci in un villaggio d'armeni posto su l'asperezza di quelli monti, dove raccolti in casa da un sacerdote di quella nazione, con quelli pochi denari che a caso ci ritrovammo ci nudrimmo con pane, e qualche poco di latte sustentando al meglio che potemmo sino a tanto che al Signore piacessi di mandarci qualche soccorso. Quivi aggravandosi il flusso a Matteo presso di questa vita essendosi prima devotamente confessato. fra questo mezzo Daud Chan e Taimiraz avendo fatta gran

preda di bestiame, di seta e di altre mercanzie, se ne ritornò nella Giorgia. E perchè Daud Chan si ritirò in Gori contrasse tanta familiarità coi nostri che non si può dire e li soccorse ancora di due tomani di elemosina che sono da trenta-sei piastre in circa della nostra moneta che aiuto quei padri che stavansi in estremi bisogni. E vedendoli quel Signore tutti afflittiper non avere nuova di me li promise sopra la sua parola di ricuperarmi quanto prima, ed egli stesso condussemi a Gori. Così per appunto fece poichè di li a pochi giorni ragunando un'altra volta l'esercito Taimiraz giunto con lui ritornarono a dare il guasto nel paese del persiano e passando per Gancia cercava aver nuova di me, ma difficilmente la poteva avere per ritrovarmi molto discosto da quel luogo in una piccola villetta sopra de monti. fra tanto nostro Signore m'ispirò nel cuore che dovessi io mandar da lui sapendo che stava a Gancia acciò mi favorisse di cavalcatura e di scorta. Mandò, e in ricevere lui l'avviso fé molta allegrezza, e diedi ordine subito che mi fosse colà portato un cavallo e che altri venisse in mia compagnia, Mi trasferii a Gancia dove trovato detto Signore non si può dire la festa che egli fece, ed insieme con lui e Teimiraz c'inviammo verso Gori con l'esercito tenendomi sempre con lui e perchè si occorre che io dormivo fuori del padiglione e che aveva freddo, mandò subito un creato a mettermi mentre stava dormendo il suo stesso feltro di sopra, e poi la sera seguente volle che io entrassi a dormire con esso nel suo stesso Padiglione ne'volle che cavalcassi altra cavalcatura che in una di quelle che erano destinate per il suo proprio che era una mula con guernimenti tutti di oro massiccio. Ment-

re così marciavamo s'avvicinava la solennità del S. Natale quale decidendo di celebrare a Gori con i miei cari Padri e fratelli li domandai licenza di potere un poco anticipare per questo effetto, e lui me lo concesse con questo patto però che in quel giorno lo raccomandassimo a Dio nelle nostre. Mi partii da lui il giorno di S. Tommaso e giunse a Gori la vigilia di Natale più morto che vivo, ma mi consolai assai per la vista de' miei cari fratelli. Retrovai che avevano nella nostra chiesa accomodato un povero sì ma polito presepio, che diede gran ammirazione a quella gente che a gran concorso concorrevano a vederlo la mattina poi il P.D. Giacomo fra la messa cantata fece una bellissima e devotissima predica in turchenco spiegando il mistero dell'incarnazione del Verbo e diede grandissima soddisfazione di quelli che l'intendono. Giunse poi il giorno di Natale, al quale abbiamo fatto tutte quelle accoglienze che dalla nostra povertà ci è stato concesso sino ad invitarlo una mattina a desinare con noi nel nostro refettorio seduto al modo italiano, volle egli vedere il presepio prima di mangiare, e vi si trattenne un gran pezzo, dopo essendo chiamato a tavola, volle ancora trattenersi per un altro pochetto a tavola.

Andammo poi a desinare, e essendo giunto nel refettorio vedendolo pulitamente accomodato, mi dimandò se mi contentava che mandassi a chiamare un ambasciadore del Turco che era venuto a negoziare con lui, e dicendoli che era padrone, lo mandò a chiamare, il quale essendo venuto desinarono con noi tutti godendo somamente di quelle cose acconcie all'italiana, crebbe tanto l'affetto di questo Principe verso di noi e delle nostre cose,

che non dubito punto che se gli fosse stato dalla fortuna concesso di dimorare lungo tempo da queste parti con noi avrebbe abbracciato la nostra santa fede, dandone particolari segni una sera che ragionando con il Padre P. Don Giacomo dall' affezione che aveva egli sempre portato alla nazione franca, ed in particolare delle cose che aveva fatto in loro servizio sempre che se gli era presentata l' occasione, e che era ancora per ogni minimo christiano frattanto avrebbe fatto ogni gran cosa, perche lui amava Christo il quale le teneva per Dio. Alle quali parole ripigliando il P. D. Giacomo gli disse che già che per amor di Christo lui avrebbe fatto ogni gran cosa per i christiani, Christo voleva da lui la sua anima. E come Principe (rispose egli) che ce la voglio dare, ed ora io ce la dono e l' anima e la vita, ora ce ne fo un presente, con tanto affetto furono proferite queste parole, che il P. Don Giacomo non restò consolatissimo. Ma il giorno seguente fu costretto il misero a fuggirsene in altri luoghi come più a basso dico, sì che ci lasciò tutti afflitti, e prima di partire ricordandosi di noi ci mandò una buona elemosina di 3. Tomani che sono da ottantacinque piastre della nostra moneta, quali ci han bastato a mantenerci in vita per non morire fino a tanto che ci ha fatto da un altro Signore ancor Persiano sovvenire il nostro amorevolissimo Dio il quale non si scorda mai di noi.

Fra questo mentre avendo il re Persiano avuto avviso della ribellione di Daud Chan, e del danno patito il suo regno da lui e da Taimiraz ritrovandosi sbrigato per questo anno dalle molestie del Turco congregò un esercito de' più potenti che siano giammai usciti dalla Persia poichè conforme dicono

era di cento ventimilla combatenti quasi tutti a cavallo per levare la Giorgia da mano di Taimiraz ed investirne un suo fedelissimo amico giorgiano rinegato, oppure come altri dicono figlio di un rinegato il cui nome e Rostoran Chan ed altro nome Cosra Mirite' al quale il re si sentiva molto obligato poichè nella morte del vecchio re Abbas ritrovandosi capo della fazione giorgiana che e potentissima nella Persia pose questo re in possesso del regno non senza qualche contradizione de' persiani che volevano un' altro. All' oblige che l'aveva il re se aggiungevano le ragioni che egli vi aveva sopra di questa parte della Giorgia dove sta Gori, che la Provincia di Carduele si chiama. Poichè era della linea, di quelli re che l'avevano signoregiata e benchè a Taimiraz era venuto per via della moglie che era figlia del re di quella, ad ogni modo non succedendo in questa parte le donne ed essendo mancato la linea masculina a questo di raggione tocava e non a lui, Per questo dunque convocò il re della Persia il suo esercito a Casbino guasi in un subito, poiche nel convocare l'esercito non l'è mestieri toccare amburro ma li basta chiamare tutti le Chan e sultani che sono come vicerè perpetui e governatori del suo stato, i quali avendo la loro gente sempre in ordine ad un tal cenno del re sono in campagna. Vennero dunque tutti a Casbino dove era il re, e vi andò anche il fratello di Daud chan il quale era Chan di Sciras com ho detto con tanta pompa ed apparato di gente che parveva un altro re avendo gran seguito per la sua liberalità e cortesia. Fra tanto mancò chi dalla Giorgia scrivesse al re che se bramava impadronirsi della Giorgia bisognava che si levasse dinanzi Emanculi chan di Sciras, poichè gli occhi di tutti di

Giorgiani stavano appoggiati sopra di lui. Si aggiunse a questo che cavalcando detto Chan di Sciras un giorno per la città con il re come ora tanto amato s'accorse il re che più riverenza era fatto Chan che alla propria persona, onde voltato a lui gli disse, *bon ché e re io, o tu in questa maniera ti onorano alla mia presenza, al quale rispose Emanculi chan Signore se il popolo mi fa qualche onore lo fa per rispetto della Maestà Vostra, Tacque per allora il re ma appena fu giunto il misera Emanculichan a sua casa che fu fatto uccidere da re lui e tutti i suoi figli, confiscandogli tutto il suo avere. Finita di congregare l'esercito l'invio nella Giorgia sotto la condotta d'un giorgiano rinnegato per nome Rostovan Beg, e vi mandò ancora Rostovan Chan che doveva essere possesso del Gorgistan, con tanta segretezza e prestezza che Taimiraz non nè potè penetrar niente sino che li fu tre o quattro giornate vicino anzi che qui comunemente si diceva che il re non poteva far levata di gente per essere in guerra con li Usbeghi e per aspettare da giorno in giorno l'esercito cavalleresco sopra di Babilonia ed anche si diceva che Emanculichan si era parimenti ribellato. Ma l'affetto dimostrò il contrario poichè ne venne l'esercito senza che il re avesse alcuna molestia. A tal nuova non si perdè punto d'animo Taimiraz come quello che valorosissimo, onde mandò subito per congregar l'esercito sperando e per la fortezza del sito e per il voler de'giorgiani di turbarsi di un tanto sforzo del Persiano, sapendo molto bene che ben spesso con ventimilla giorgiani sono stati posti in fuga ben sessantamilla Persiani. Il suo pensiero gli sarebbe facilmente riuscito se siccome misurava il valore de'suoi avesse parimenti misurata la loro fede la quale è tanto manchevole e poco stabile che per ogni nuovo accidente si muta.*

Onde avendo inteso che veniva per esser lor Signore quello al quale per ragione taceva il regno, non vollero mai congregarsi alla guerra nè per minacce nè per preghi che l'avesse fatta Taimiraz, onde essendoli già molte vicino l'esercito nè ritrovando altro scampo alle sue cose, fu costretta il misero insieme con la regina sua moglie figli Daud Can ed altri pochi suoi servidori fuggirsene per non venire nelle mani de Persiani. Andava la misera regina direttamente piangendo la sua disgrazia che in un giorno avesse perso il suo regno, ma non furono bastanti ancora le sue lacrime ad intenerire gli animi fieri di questi barbari ad aiutarla poichè si protestava il re che se due mila solamente avesse avuto fedeli avrebbe tenuto tanto a bada l'esercito che l'avrebbe distrutto, e l'avrebbe senza altro fatto, poichè ha saputo per certo che tutti li Giorgiani che erano nel campo Persiano, se li manteneva niente Taimiraz sarebbero passati dalla sua banda, ed erano questi in tanto numero che la più parte dell' esercito era di questi. Ma non l'ha potuto più supportare la divina misericordia per questo l'ha voluto dare il dovuto gastigo. Poichè V. P. M. R. deve sapere che questo sciagura e a lui avvenuto poco dopo compito il quarto anno della nostra venuta nella Georgia e della nostra venuta sin ora parve che Dio l'andasse sempre più inalzando in grandezza nel nostro animo lo trovammo in punto per à combattere con larghisci suoi nemici e ne riportò subito una vittoria gloriosa che andandocene noi a rallegrare con lui, egli attribui all' orazione nostre, poco appresso contro gli stessi n'ebbe delle altre. Il nuovo re di Persia avendo avuto per istruzione lascitagli dal vecchio re che se la tenesse con Taimiraz, per gratifica-

ro gli donò il Barattalù che è una provincia, ed oltre ciò volendosi stabilire meglio con lui gli domandò una sua figlia per moglie mandandogli ricchissimi donativi di perle, di gioie, di topazzi, ed altre ricchezze. Si che si vedde quasi in un subito esaltato talmente che potea mantenere il grado e l'autorità reale dove prima nel nostro animo lo ritrovammo che appena aveva una veste di semplice tela in dosso, onde più volte ha confessato tutta questa sua felicità vanirgli per esser noi nel suo regno, gli abbiamo detto assai e fatto assai accio lasciando lo sciamma si fossa unito con la Santa Sede Apostolica e benchè abbia alle volte mostrato buona disposizione ad ogni modo avendo sempre all' orecchio i greci è stato fermo e duro nella sua opinione, onde è stato necessario che Dio asequisse in ciò la sentenza data contro quel fico come racconta S. Lucca al c. /3 che avendo il suo Signore aspettato tre anni ricevere frutto voleva tagliarla nel terzo anno ma à preghiera del suo agricoltore gli prolungò la scadenza sino al quarto. Così è avvenuto à questo povero principe poi avendone Dio benedetto aspettato tre anni il frutto voleva nel terzo anno tagliarlo, perchè un anno prima che gli succedesse questa disgrazia sdegnato con lui non so per quale accidente il re di Persia voleva mandare fin dall' anno passato l'esercito sopra di lui ma forse per l'orazione di questi padri gli sospese per allora il gastigo per un anno solo, il quale compiuto e restandò tuttavia duro senza rendere il dovuto frutto al suo Signore anzi che avendosi fatti dare dal Patriarca i donativi che gli portarono i Padri D. Giuseppe e D. Archangelo il Piviale se lo pose sotto i piedi per tappeto, e la mitra disfacendola se ne fece cirasso per le frecce. Restando dun-

que duro nella suo ostinazione e stato in quest' anno totalmente distrutto con fuggirsene così miseramente come ho detto si è andato a ricoverare nel regno vicino di Imereti o Bassaccia, come dicono il figlio del quale re è suo genero. Ma Daud Chan per rinumerarlo il Signore almeno di bene temporali in questa vita per la carità fatte a noi (se pure va giorno non l' ha riserbato di faagli bene all'anima ancora) e stato da quel luogo mandato a chiamara dal gran tarco ed onorarlo molto gli ha data suprema autorità sopra tutti i Sosia di questi confini.

Fuggito dunque Taimiraz entrò l'essercito nel paese di lui e su la mezza notte capitò la nuova a Gori, e della venuta di questo, e della fuga di quello, il che cagionò gran terrore ad ognuno cercando tutti di metterci in salvo con le sue robe chi nei monti e chi fra densissimi boschi. Qui non manderò di dire a V. P. M. R. il favore che ci fece particularente il Signore poichè pochi giorni prima quando già si andava vociferando dell' esercito, avendo chiamati tutti questi miei padri per vedere con loro che dovremmo fare in un tanto pericolo così delle nostre persone come anche delle robe di sacrestia che si ritrovavano in nostro potere, tutti di commune parere furono di pensiero in quanto alle persone, con partirsi ma imitando i nostri antichi Santi Padri nel sacco di Roma non volere altro luogo più forte che la nostra piccola chiesa non more castrarum ma con la porte a parte rimettendoci tutti nelle braccia del S.S. Crocifisso, che facesse di noi quello che più gli aggradisse. In quanto alle robe poi perchè un nostro amorevole armeno si era esibito di custodirle in luogo sicuro con le sue pareva che inchinassimo a consegnarle a lui con un cavallo acciò

le trasferisse in più sicuri luoghi. Ma Dio benedetto che sempre mi protegge mandò impedimenti tali non segui, e per nostro bene, poichè avendo costui mandate le sue insieme con quelle di molti altri per parte più sicura, entrando l'esercito più presto di quello che loro si crano immaginata furono da alcuni bande di soldati sopraggiunte e poste tutte à sacco. Entrò l'esercito e si accampò vicino a Gori da tre o quattro miglia in giorno parimente fatale, poiche fu la feria l' doppo la 2ª Domenica di quaresima onde nel seguente mattino nella messa si sentì leggere l'evangelo della Vigna, il quale conchiude con quelle parole di Christo: auferam a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus esis. Mi parve bene mandare ad incontrare il nuovo re, giachè molti ci andavano e perchè non era conveniente in tal tempo lasciare il mio gregge solo mandai i padri D. Giacomo e D. Archangelo che uniti con i padri agostiniani mentre erano poco lontani da Gori incontrarono il cavallerizzo del re che da sua parte veniva a chiamarci, dicendo che il suo Principe aveva inteso gran contento di ritrovare in questo suo stato franchi e perchè credeva che forse fossimo fuggiti in qualche monte ci mandava a fare intendere che sotto la sua parola andassimo perchè ci avrebbe ben visti e fattoci tutti i favori immaginabili, così andarono detti padri et incontrarono che già l'esercito veniva ed alla fronte di quello unito con il Generale ed infinita di Chan ed altri Signori trovarono il re il quale benignamente li accolse ne permise che dismontassimo in conto alcuno, l'accompagnarono i detti padri si dove si fermò l'esercito. Ma perchè è costume dell' oriente che ogni visita si faccia con qualche presente, come si fermò l'esercito i detti padri li mand-

arono donare alcune cosette d'Italia che furono uno specchio un vaso di cristallo verde legato in rame indorato ed un astuccio con forbici e cortellini indorati, quali li gradi sommamente e ci fece intendere che in quel giorno ritrovandosi stanco non poteva dargli udienza ma ritornassero a Gori che non mancherebbe tempo a rivederli per doversi molti giorni fermare in quel luogo. Ritornarono poi a rivederlo e li fe molti favori facendo subito condurre rinfrescamenti alla sua presenza per fargli far colazione, ma perchè era quaresima si scusarono. Ordinò poi al suo segretario che gli facesse uno scritto che niuno fosse ardito molestarli in cosa alcuna. Ha fatte gran promesse di edificare monastori, chiese ed altre cose, ma credo non farà niente sia ora essendo già partito l'esercito non si vede che abbia donato cosa alcuna non manca però di tutti i favori che li chiedono e con effetto particolare ci guarda e raccomanda a' suoi ministri. fra tanto dimorò ivi l'esercito vengoro tutti i più principali Signori di quello a vedere così la nostra piccola chiesa come la nostra casa onorendoci tutticon gran rispetto ed il Chan di Lar per nome Sciaverdi Chan cortisissimo e dell' andar di Daud Chan perchè li donammo un piccolo quadretto, quale egli mostrava di gradirlo subito nel suo partire ordinò che ci fosse dato tomano di elemosina e l'istesso nel ritorno che ha fatto qui l'esercito un'altra volta essendo visitato dal P. D. Giacomo ed Antonio con presentargli alcune poche galanterie ordinò che li fosse dato venti piastre con mandassi a scusare che essendo già lungo tempo fuor di casa sua non potea darli più e tutti gli altri Chan e Signori che sono venuti a vederci ci hanno fatto molti favori si che puo vedere V P M R (vostro Padre Molto

Reverendissimo) quanto il Signore ci protegge che dove siamo stati in estremo bisogno ci ha sempre per sua misericordia soccorsi e dove mancano christiani manda sino li stessi turchi a provvederci, gode si bene di mandarai tanto quanto basta a mantenerci in vita e non più. Dimorò qui l'esercito da un mese in circa fra il qual tempo sempre scappando qualche banda di soldati molestavano ora un villaggio ed ora un altro, facendo schiavi e rubando quanto li capitava nelle mani, e benchè il re se ne lamentasse con il Generale più volte non potè mai tenerli a freno, solo Gori stette intatto che comunemente è stato dagli armeni e giorgiani che in quella si ritrovavano attribuito alle orazioni de' nostri che quasi muro ci siamo opposti alla divina Giustizia. Andò poi l'esercito nella provincia di Chaghette che come quelli che era ereditaria da Taimiraz di mantenevano in alcuni luoghi forti alcune genti a sua devozione senza volersi rendere per avere duoma munizione di vettovaglie con loro, e dopo molto contrasto non l'hanno potuto ancor soggiogare tutti avendovi perso più di ventimilla combatanti si che ancora vi sono alcuni ma molto pochi che conservano la devozione a Taimiraz. Venne poi ordine dal re di Persia che dal Generale si edificassero quattro fortezze in questo paese avendone già edificate due vennero a edificare la terza in Gori. Vi venne tutto l'esercito e per far questa opera, ma non si accampò discosto come la prima volta ma dentro della città stesso occupando insieme tutte le vicine campagne onde non l'abbiamo avuto grandissimi festidi dalla gente bassa e dove tutti i Signori ci hanno questa volta ancora onorato assai, quelli che strigliano i cavalli, i cuochi, i garzoni di botteghe cameliero ed altre simili genti ci ha tr-

avagliato oltre modo, e la cagione del travaglio era che essendo questa gente curiosissima, ne avendo il trattenimento del gioco, come è nelli nostri eserciti ma stava oziosa andava discorrendo qua e la per vedere alcuna cosa e perche speravano che i franchi sono polita non poteramo riparare che a gran turbe non entrassero nella nostra casa quale non avendola sino a questo tempo potuta (per la nostra povertà) circondare ne anche di un muro di terra loto sta circondate con alcuni poli e fascine infilate in quelli, e non una porta fiacchissima, si che quando veniva quella turba insolente andava la porta in terra, il che succedeva da quindici o venti volte il giorno, e come erano dentro non dicevano ne volevano altro che vedere la nostra casa, non vi era tempo nè di dormire nè di mangiare, nè di fare orazioni perchè sempre ci infestavano, onde bisognava che tutti stassero attenti che non rubassero alcuna cosa, e benchè questa gente, ne sia avida dell' altrui ne così destra di mano come i nostri di Italia, ad ogni modo fra tanta moltitudine che entrava ed usciva, non si potevano riparare alcuni furti non potendosi aver l'occhio a tante come di qualche fazzoletto, tovaglie, coltelli ed altre cosa simili. Quello che ci ha bruciato assai si e che avendo uno dei nostri finita la messa sparecchiando la chiesa quale era tutta piena di quella canaglia gli fu rubato un calice, il che ci affisse assai, per non essere rimasti in casa altri che due. Il nostro flagello fu che avendo nella nostra chiesa due imagini di quale grandezza di Christo Signore Nostro giovinetto, e della sua SS^{ma} Madre assai belli di faccia incominciarono i Persiani a vagheggiarli e li piacquero tanto che non ne potevano serra bocca, onde i primi che li vid-

dero dissero che nella chiesa de franchi erano un giovane ed una giovane di estremo bellezza, non specificando che erano dipinti questa voce passo come un fulgore per tutto l'esercito onde si accrebbe quel molesto concorso, tutti domandando di vedere quei due personaggi, e dalla gente bassa passò sino alli primi dell' esercito, onde non si ritrovo su cento e tante mila persone che ivi erano alcuno che non venisse alla nostra casa. Consideri V.P.M.R. (Vostro Padre Molto Reverendissima) che fatica mi fu in dare udienza a tanti. Dal principio non potemmo mai sapere donde era tal voce uscita, massime che si raccontavano fra il volgo diverse istorie chi diceva che quei giovani erani ermeni altri affermavano esser giorgiani fatti schiavi e che fossero fuggiti da noi per salvarsi ed altri dicevano esser mori che erano ricorsi nella nostra casa per farsi christiani, ma alla fine dal modo di parlare ci accorgemmo che quelle imagini erano state l'origine di quella diceria. Non si mancò si bene da tutti di servirsi dell' occasione di predicare liberamente la parola di Dio a quelli che entravano, e nel nostro cortile chi dei padri aveva dieci, chi venti, che trenta di mori con i quali discorrevano della felicità della legge maomettana, già che tutti per grazia del Signore sono a segno della lingua turchesca (quale persiani intendono) che li possono molto bene a fare intendere e sentire quello che dicono loro l'altri ece si discorrevano, e con molta prudenza prendendo sempre occasione da quello che loro stessi dicevano. Poiche deve V.P.M.R. supporre che i persiani non sono come i turchi che non vogliono che si disputi della loro legge, ma si bene volentieri ci vengono a discorrere, e perche so-

no di natura dolce vorrebbero cottar benevolenza appresso de' christiani e tutti quasi se ne escono con dire che loro amano assai Christo, e vorrebbero aspettare risposta che i christiani amano parimenti Maometto e Eli, ma non lo possono altrimenti aspettare anzi domandando curiosamente ove Maometto si ritrovi, sentono la dovuta la dovuta risposta, e dalla vita in fame di Maometto che loro non possono negarlo, sono stati più volte convinti dai nostri della falsità della loro legge, a segno tale che molti avrebbero volentieri lasciata quella legge quando non fosse stato per timore della morte, quale appunto per superarlo ci vuole lunghezza di tempo e lume particolar della divina grazia, si che per la brevità del tempo non si è potuto maturare il desiderio di molti che detestando quella setta avevano già incominciato a venire secretamente ogni giorno a sentire i rudimenti della nostra fede, on de essendo tutti stati costretti a partire e ritornare in Persia ne abbiamo raccomandati alcuni con lettere alli padri di Aspahan acciò li confermino e riducano a fine nostro desiderio, Quello che ammiravano nel nostro modo di vivere si era che avendo cercati tutti i cantoni della nostra cosa non vi vedevano donne, e tutti domandavano donde era il nostro Haram che e il serraglio, e rispon dendo che era casa molto lontana dei sacerdoti cristiani simil pensiero ne restavano molto ammirati.

una notte mentre era l'esercito qui fu scassata la porta della chiesa nella quale non potendovi entrare dalla parte di dentro la tenevamo serrata con un catenaccio di fuori, ma non essendo sentito rumore dal P.D. Giusto che in quel tempo

non era ancor ito a dormire chiamò gli altri padri dei che accortisi i ladri si posero in fuga non avendo ricevuto altro danno che del catenaccio che si portarono via, si che ci risolvemmo di edificare un muro inanzi la parta di quella, e noi ritirarci ad officiare una camera, e ci riuscì assai bene massime che fra tante varietà di cervelli tutti nemici della nostra S. fede non avrebbe alla fine mancato chi avesse fatto qualche insolenza fra la messa o con effondere il sangue e con dispregiare il SS. Corpo di Christo. Un altro giorno ci diede gran terrore il vedere che un bell' umore che non si seppe mai chi si fosse attacco fuoco alla nostra siepe, in maniera che se non erano pronti a soccorrere andavamo tutti a fuoco onde avendo ricorso dal re, mando subito uno che in suo luogo assistesse a cacciar la moltitudine che v'infestava, ma poco frutto ne avemmo poichè compariva solo ad ora di mangiare e poi si partiva ne lo vedevano sino che tal ora fosse un'altra volta venuto.

Il Generale quale loro chiamano Sardaro vedendo che riusciva assai bene il lavoro della fortezza volle mandare il disegno di quella al re di Persia, perche questo sapendo che vi era nella nostra casa chi sapesse dipingere ci fece chiamare, ed andò il P.D. Giacomo ed il P.D. Christoforo, ed avendoli ricevuti assai amorevolmente li pregò che gli facessero il detto disegno e perchè il P.D. Giacomo si lamentò con lui che le genti del suo esercito ci molestavano assai, gli diede parola che se l'avvisavamo chi ci dava fastidio l'avrebbe ucciso con aprirgli la pancia. Finì il disegno D. Christoforo il quale riuscì benissimo e portatolo al Generale l'ebbe tanto caro che non

si può dire, mandandolo il seguente mattino al re suo Signore. Ci volse assai il favore del Generale a reprimere la moltitudine, poichè in dir solamente che il Generale non voleva che niuno desse fastidio in quella casa dove si faceva il disegno per il re ognuno quietamente se ne andava. Ma non terminavano qui i nostri travagli poichè essendo nel termine di quaranta giorni ridotta a perfezione la fortezza avendovi tutto l'esercito travagliato. Credendo noi che finita quell' opera fossero parimenti finiti i nostri travagli, vollero la sera innanzi del partire l'esercito introdurci la soldatesca che l'aveva da guardare, onde fecero e sopra le mura della fortezza e sopra del monticelo dove e la fortezza situata disporre gran quantità di archibugieri per fare una solennissima salve, sta la fortezza situata a cavaliere sopra la nostra casa, s'incominciò la salve, ed essendo nella nostra casa con me in conversazione dopo cena, il P. D. Vincenzo, P. D. Giusto e D. Antonio furono l'una dopo l'altra tirate due archibugiate con palle tanto vicino a noi che se il P.D. Arcangelo poco prima non si partiva era da una di quelle colpito, dando nel luogo dove lui stava, e poco appresso passando il P. D. Giacomo per mezzo del cortile ne li passò un'altra vicino la testa, quanto oi atterrisse questo fatto lo sa Dio. Sino la mattina stessa che già marciava l'esercito, erano in casa uno con gran furia il quale o essendo pazzo o pure fingendosi tale per buscar qualche cosa incominciava salutarci tutti con sassi dicendo questi sono quelli chescis che mi hanno fatto male aiutatemi, aiutatemi. Venero molta gente gravi e lo fecero suo maligno fuggire. Qui terminarono li guai dell' esercito ma rimase ancora il vestigio di

quello, la compagna tutta distrutta senza un filo di erba che la cavalleria ed i cameli hanno ogni cosa mangiato. Una puzza di cameli ed altri animali morti che se non fosse di aria così perfetta, il paese sarebbero appestati, ed ogni cosa talmente incarita che dove prima valeva uno ora val dieci e per questo bisogno fosse ci ha serbato il Signore i danari di Tiflis poichè sia ora di quel che con venimmo a Gancia che erano 15 Tomani di 37 che ci levarono non ne abbiamo potuto camminare innanzi ed in dietro benchè vi sia ordine del re che siano sodisfatti. Partito l'esercito rimase qui il re a fare la debite provisioni per la fortezza e fra tanto non era niuna chiesa aperta senon la nostra e dei padri agostiniani poichè quelle dei Giorgiani che era nel luogo della fortezza era diventata moschea de' mori e quella degli armeni poco meno che stalla di cavalli avendovi i mori fatto una stalla nel suo atrio, quasi che Dio voglia dimostrare a questa gente che tutti i loro riti sono abominevoli eccetto quelli della S. Chiesa cattolica. In quanto al frutto che da questo paese si spera può V.P.M.R. considerare quello che si può fare fra tante guerre e mutazioni di Dominii, poichè ogni anno abbiamo qui avuto nuovo padrone, prima fu Taimiraz a quello successe Simon Chan questo essendo ucciso ritornò un'altra volta Taimiraz et ultimamente abbiamo quello il quale quanto abbia a durare Dio la sa, basta sol dire che già incominciano queste genti a infastidirsi perchè sta con troppa grandezza, e pure non li succhia il sangue come ce lo succhiava Taimiraz e si trova appresso di lui giustizia avendola per lo spazio di 15 anni esercitata nella regìa città di Spahan egli è moro ma favori-

sce assai i christiani e perchè entrava spesso nella chiesa de' padri Agostiniani per sentire la musica il P. Pier Antonio gli fece intendere che non era bene servirsi della chiesa per spasso egli non vi è più entrato ma quando ha voluto sentir sonare li ha fatto suonare nel chiostro. Non ha sin ora occupato cosa alcuna. Piaccia al Signore d'illuminarlo e farlo perfetto cattolico, e cosa assai difficile per la dipendenza che ha dal re di Persia. I Giorgiani chequi sono rimasti sono pochissimi e quasi tutti rinegati e benchè nell' esercito vi era alcuno di buona mente e che sarebbero volentieri ritornati a Christo non è stato permesso di restare, anzi doppo partito l'esercito han mandato qui un Tusbassi che è un capitano di cento soldati accio vedesse se alcuno restava. Non si manca però di applicare i dovuti rimedi e particolarmente a Vescovi e persone ecclesiastiche con i quali sempre di discorre della loro superstizione ma sone ignoranti assai. Pareva un giorno ad un di costoro di dire assai bene della sua legge con dire che i vescovi non mangiano carne, e che noi ne mangiamo, e replicandoli il P.D. Giacomo che Christo aveva ancora mangiato carne glielo negò egli dicendo che mai aveva fatto tal cosa, pigliò allora il P. D. Giacomo l'evangelo Giorgiano e gli fece leggere come aveva celebrata la Pasqua dell' agnello al quale vedendosi stretto non seppe altro che rispondere se non che credeva non l' avesse mangiata in conto alcuno ma solo stato presente a quella, il che cagiono riso a tutti i costanti. Un armeno che pareva de'più saputi mi domandò un giorno che gli dicessi realmente la verità quale era meglio legge quella dei cristiani o de' maomettani. Un altro mentre sentiva un persiano che con br-

avura diceva che bisognava tagliare a pezzi tutti e levar tante sette dal mondo e far rimanere solo la fede di Maometto rispose se si cosi fara questi con quelli che pretendono che se la vera ci perdesse nel mondo valore si ritroveria. Non è niuo con il quale si discorra che non resti convinto e confessi che cosi sia come noi diciamo. Ma quando poi vanno da loro sacerdoti li distolgono, i sacerdoti stessi e i vescovi confessano che quello che noi diciamo è vero ma poi non si fa nulla, ma se ne stanno in quella loro ignoranza. Altri poi non possono negare che la nostra vita non sia buona, onde dicono che noi siamo uomini molto buoni ma che la nostra fede è triste. Questo è quanto con la presente posso dire alla P.V.M.R. Mi sono trattenuto più d' un mese a chiudere la lettera, per essere improvvisa capitato Niceforo Monaco da Dadin dal quale pensava sentire alcuna cosa di nuovo o di quel Ptincipe, o del paese, spetante al nostro fine. Con che facendoli tutti giuntamente umilissima riverenza, bacciandoli affettuosamente li piedi, le domandiamo alle orazioni di tutta la nostra Santa Religione.

In Gori de' Gorgistan il 1° d' Ottobre 1633 Della Padre Vostra Molto Reverendissima

Post Scriptum. Corre una voce di nuova sollevazione in queste parti, poiche il nuovo principe dimanda per ogni trenta case un figliuolo di buona indole per mandarli in dono al Scia: Li Armeni si sono dichiarati di non volere introdurre cosa nuova, ma offeriscono denari invece di essi. Della risoluzione dei Giorgiani non si sa cosa alcuna fino ad oggi, solo come ho detto, si parla troppo pubblicamente di richiamare Taimiraz tenendo che tale tributo non si abbia da esigere ogni anno. Già li è venuto

dal Scià un Sultano con molta gente per guardia della persona di lui. Ha mandato a dire detto Scià a questi Signori Giorgiani, finito che ha un intrico col Turco nella città di Van, di volersi ritirare in Erevan da dove li manderà a chiamare tutti per conoscerli di persona. La chiamata, si dubita, abbia da essere per togliere a tutti la vita, ed assicurarsi di non aver d'avere più rumore, da questa parte per l'avvenire, Il che al negozio nostro è di grandissimo impedimento.

Benedictus Deus

Umilissimi Servi ed obbedientissimi figli nel Signore Don Pietro Avitabile e Compagni Chierici regolari. Al Molto Reverendo in Christo Padre Don Stefano Medici, Preposito Generale dei Chierici Regolari San Silvestro Roma.

1. vedi: Persia, Georgia ecc. pag. 338 e seg. Vol . 209.

Molto Illustre e Reverendissimo Signore e
Padrone mio Ossequissimo

Lo scrivere che fo così breve e secco a Vostra Serenissima Reverendissima procede della certezza che ho, che tutte le lettere abbiamo da cappitare nelle sue mani, e così per non fastidirla non replico cosa alcuna in questa, che a parte indirizzo a Lei. La domenica di Passione ricevei una di V. S. R^{ma} delli 29 di Maggio dell' anno passato quale è stata di sommo contento a tutti i miei Padri, che di persona la conoscono, e quelli che non l'hanno mai conosciuta si prenderanno contento di rileggere più volte detta sua lettera: e mi credo certo che memoria sua in compositione odoris facta est nobis, ragionando tra di noi lei con non manco diletto, di quello che sentiamo, quando raglioniam della nostra santa madre religione, sicche posso senza passione dire che in omnium ore quasi mel indulcat-ur nomen tuum. Sia detto tutto in gloria di Dio, che tale grazia per sua sola bonta' l'ha dato, e senza pre giudizio dell' umile sua modestia.

Se bene la lettera di V. S. R^{ma}, ci è stata come ho detto, di tanto contento, ha caggionato nondimeno in soi non poca confusione in fine di esse, dove accenando li bisogni grandi in fine di esse, dove accenando li bisogni grandi in che si ritrovava la Germania, con qualche detrimento della fede cattolica; la raccomanda alle nostre orazioni, che come missionari suppose (per usare le sue medesime parole) siamo cari a Dio, Così dovuta essere per ragione, ma la Giorgia fa fede del nostro poco spirito. Non ci perdiamo d'animo con tutto ciò, insegnandoci la nostra santa fede, questa non essere opera umana, ma

di Dio, e che la Maestà Sua non richiede da noi curationem sed curam, per questo e per l'una e l'altri bisogni umilmente offriamo ogni giorno il suo benedettissimo Figlio nel ss. sacrificio della messa, supplicandolo che per i meriti di lui, e per l'essere suo infinito voglia mandare dal cielo all' uno ed all' altro popolo l'opportuno rimedio, accompagnato dalla sua grazia efficace; come confido abbia già fatto a quest' ora nella Germania e con questo nostro paese stia per fare: E quando li nostri peccati impedissero tanto gran bene alli poveri Giorgiani, supplichiamo tutti caro Signore, quella bontà infinita, che mittat quel suo servo, qui missurus est, o sia della nostra Santa religione, o d'altra che la M. S. D. avesse ordinato, per ministro fedele della sua parola divina, e noi ne faccia di qui cacciare vergognosamente, come inutili e da niente. Del P. Niceforo non so che dirle; a noi sempre ha dato buone parole; quando ci siamo incontrati insieme col Principe, pare che abbia qualche poco mancato, ha bene osservato un greco, che ne fa dell' affezionato: esso si scusa, con dire, di, farlo per poter fare miglior colpo, quello che ha nell' interna, lo sa Dio. Ora con queste rivoluzioni si è ritirato in Dadian: Questo nuovo Principe, che è successo a Teimuraz, l'ha mandato a chiamare; il popolo diceva, che questo era per farlo Patriarca: non ha uoluto venire, forse per timore, trovandosi già spedito per ambasciatore di Teimuraz al Turco, otto giorni prima che capitasse qua l'esercito persiano, per dimandare a quello soccorso contro di questo: Il Patriarcato è stato già conferito in persona d'un Vescovo Giorgiano, giovane, amico far buona vita, quale non si è mostrato per l'addietro molto contrario a noi. Noi

facciamo quello che possiamo e sappiamo.

Da cotesta S. Congregazione siamo stati noi altri spediti per la Giorgia, e per gli altri regni, e paesi vicini. Mi e stato significato da persona a cui si può dar credito, che se alcuno di noi si trasferisse in una certa parte lontana (intendendo sempre di non avere non solo ad abbandonare la Giorgia ma di non farli sentire detrimento alcuno per l'assenza di chi parte) sarebbe questa andata per apportare giovamento a quelle anime, facendo questo tale fondamento grande nel nostro modo di vivere senza dimandare, e senza possedere stabili; accompagnato però dalla divina grazia. Io circa questo particolare desidero sapere il senso di V.S. R^{ma} per non fare errore, perchè non mi s'offra prima commodità opportuna di fare trasferire colà alcuno dei nostri, giudicando noi altri dovere essere ciò servizio di Dio. Raccomando a V.S. R^{ma} le nostre necessità. Queste sono tali, che Dio lo sa: Basta dirle solamente un particolare al che non posso riflettere senza un cordoglio così grande che io stesso stupisco, non sia morto fino a quest'ora; Siamo stati necessitati di tralasciare per qualche tempo l'esercizio delle lingue, già cominciato per l'addietro con molto nostro contento, e questo si è fatto per attendere a sostentare miseramente la vita, quale fino al presente giorno non si è ripigliato. Oggi appunto si è trattato tra di noi di celebrare il Santo Sacrificio della messa, consumando in esse candele di sevo, per l'inabilità di potere comprare la cera. Io non dimando al Signore altro, che grazia di fare e mantenere una chiesa da poveri, vitto e vestito similmente da poveri, per non occuparci noi a procurarcela ma attendere al fine per il quale siamo stati mandati. Non ardisco

domandare cosa alcuna, parendomi essere bastato il proporre solamente il nostro misero ma dolcissimo stato; Almeno se per oblivione de' procuratori non ci fosse stata soddisfatta quella carità annua assegnatane per amor del Signore solleciti Lei per noi, e faccia di modo ne sia subito rimessa in Aleppo. Di più La preghiamo umilmente a facilitarne il negozio della messe perpetue, senza di questo aiuto a mio giudizio, si starà sempre nell' istessa miseria. Ci contentiamo non però di quello, che il Signore ha ordinato. E qui per fine facendo tutti a V. S. R^{ma} umilissima riverenza, ci raccomandiamo alle sue sante orazioni. Saluto oaramente il Signore Veniero.

In Gori di Giorgia il 1° di Agosto 1633

Di Vostra Serenità Molto Illustre e Reverendissima

Illustrissimo Servo nel Signore.

Don Pietro Avitabile Chierico Regolare

Al Molto Illustre e Reverendissimo Signore

Padrone Mio Ossequissimo.

Il Signor Don Francesco Ingoli Segretario della
Sacra Congregazione de Propaganda Fide.¹

1. vedi: Persia, Giorgia ecc, come sopra pag 335.

Reverendissimo ed Eminentissimo Signore e Padrone mio
Colendissimo

Non è molto tempo che mi è capitato un piego ed una lettera di Vostra Eminenza del mese di Marzo del 1632, ove era anco incluso il decreto della Santa Congregazione de Propaganda Fide fatto il 13 di febbraio del medesimo anno, con l'approvazione di esso della Santità di N.S. sopra la petizine da me fatta, quando fui costò, di poterne conformare con questi popoli, giuntamente con li padri agostiniani intorno l'uso del calendario vecchio, con quelli requisiti che l' Em̄za Sua ne comanda nell' eccellentissima lettera, Intorno al che, parlando come ho, le dico, com il Signore non si compiace di mostrarne per ora segno alcuno, da cui si possa congetturare la riduzione di questa gente alla cognizione della vera cattolica fede; poichè il paese non è più sotto il dominio di Principe Cristiano, ma del Persiano, che ne l'ha cacciato e posto in luogo di quello un more, figlio però de Christiani discendente per linea retta, e masculina dalli antichi Principi di Carteli, che è la Provincia, ove noi al presente dimoriamo. Questo vi entrò sul principio della quaresima passata: E con tutto che comunemente sia stato ricevuto con grande applauso; oggidì si parla di nuova sollevazione, si per l'instabilità della gente del Paese come per la mala soddisfazione, che dicono avere di questo nuovo Principe: Il che quanto sia d'impedimento alli nostri disegni, lo sa molto bene l' Em̄za Vostra. Pure non cessiamo di battere di con continuo con amare lagrime e sospiri alla porta di quel pietosissimo Signore, nelle cui mani sta il tutto, e dal cui cenno il tutto dipende, acciò per sua sala ed in finita bontà si degni voltare l'occhio pietoso

Sopra di queste povere anime, levando via ogni ostacolo, che possa essere loro d'impedimento per esser fatti partecipe dell' efficacia della sua divina grazia. Noi intanto tra il più tanto non lasciamo d'osservare, in che modo se ci posso offrire qualche occasione di cui si possa sperare col favore di Dio alcun buon principio, per asseguire il fine, per il quale la M. S. D. e cotesta S. Sede Romana ci ha indirizzato in queste parti. Lo stato del paese, e nostro, come le difficoltà, e speranze, che abbiamo, le scrivo a lungo al nostro Padre Generale: E perchè so, che del tutto avra detto Padre da far parte a Vostra Em̄za, ed a tutti cotesti Eminentissimi Signori della Sacra Conḡne de Prop̄da Fide. Per tanto lascio di farlo al presente in questa mia, e per non averli da essere grave con la prolissità. Solo facendo tutti noi profondissima riverenza a Vostra Em̄za, ed agli altri Eminentissimi nostri Signori della Sacra Conḡne, umilmente supplichiamo il Signore, che nell' altra vita li conceda eminentissimo luogo nella perpetua felicità, siccome li ha data enimente luogo fra gli uomini del mondo: E baciandoli affettuosamente le sacra vesti, ci raccomandiamo alle loro devote e sante orazioni.¹

In Gori dei Gorgistan il 15 Ottobre 1633. Di Vostra Serenissima ed Eminentissima
Umilissimo ed Obbedientissimo Servo nel Signore
Don Pietro Avitabile e Compagni Chierici Regolari.

1. Vedi: Persia, Giorgia ecc, come sopra. pag. 334.

Don Pietro Avitabile

Al molto riverendo in Christo Padre Don Mattheo
Santomango Preposito Generale Chierici Regolari

Relatione di Giorgia

Aleppo alli 24 Novembre 1635.

Deo gratias. Scrivo la presente alla Padre Vostra molto Reverendissimo da Aleppo, dove hoggi me ritrovo, come vedrà dal progresso di questa, e perchè dai rev^{ti} padri carmelitani scalzi che qui resiedono e stato detto di non haver eglino ricevuti le mie per lei, ne tampoco ho ricevuto molti pieghi da essi in viatimi, sicchè in quattro anni non ho pur avuto un segno di lettera dei nostri S^{ti} Padri. Parmi trovar in obbligo d'haverl'a compendiar et a ridurre in ristretto quanto con altre mie ho scritto. Benedetto del tutto ne sia il Signore. Sento un tantino la perdita dell' ultimo piego dal mese di Marzo di quest' anno presente, col quale con sudor di sangue haveva di proprio pugno trovandomi anche ammalata, scritto più di quattordici fogli di carta, e di linee ben ristrette. Questa se bene vien diretta alla P.V. M. R., l'invio a' nostri supremi superiori non intendendo d'haver commetter punto atto alcuno d'irreverenza; ma bensì di sommissione, ossevandosi anche questo bell' ordine nella celeste corte del Paradiso tra quei spiriti beati. E per non havermi a dimenticare di cosa alcuna, per quanto sarà possibile, senz'ordine racconterò li fatti secondo il tempo che seguirono con ogni brevità possibile, havendo pensiero che dette lettere non siano perse, ma tratenute per le guerre.

Ciò che n'accadde nell' uscir d' Aleppo, andando noi in

Giorgia, nel viaggio, come fummo assassinati (sic) et io ferito nall' entrare del nostro paese e primo incontro fattone dal prencipe Teimuraz, già scrissi alla P. V. M. R. da Arzrum prima col P. F. Antonio da Pistici, e poi da Gorgistan li 7 del mese di Settembre 1632. So con una lettera sola ricevuta dal Sig^r Pietro della Valle per F. Mathia Armeno, che puntualmente le sia stato notificato.

Nell' ottava della Natività della Beatissima Vergine dell' anno detto in compagnia del P. D. Iacomo mi avviai verso Gancia, pensando col favore di Daut Cqn nostro amico di ricuperare ciò che da Tiflis c'era stato rubbato, vi giunsi in mal tempo, nel quale col nostro prencipe Teimuraz trattava di ribellarsi al suo re. Con tutto ciò died'ottimo principio al nostro negotio, ma non lo potè finire, anzi ordinò che havessimo preso luogo, obligandos' egli a farne chiesa, casa, oltre assignatione per sostentamento di sei soggetti, che per qualche tempo fu da noi esatto. In questo mentre s'ammalò prima Mattheo Fiorino, e poi io, il che saputo si da quel signore, con ogni suo potere esortava l' Fr̃e Don Iacomo n'havesse ricondotti in Gori, offerendoli per tal fine cavalli, cameli, danari e quanto bisognava per tornarvi poi guariti che fossimo. Questo faceva con efficacia tale, che dava admiratione a tutti, non potend' in altro modo palesar egli ciò ch'haveva nel core: di modo che quanto grande fu l'amore o carità che scopriva l'uno per non vederne patire, altre tanto maggior humiltà se li mostrava dal paure, ricusando quei favori, per non aggravarlo di spesa. Infatti partì il padre con li Teflisli per riscuotere il danaro secondo l'accordo fatto et io con il Fiorino ammalati, restammo in Gancia alla cura de due servitori

un Indiano e l'altro Armeno, ambedue cattolici. L'istesso giorno che partì il padre, partì anche il Can per incontrarsi con Teimuraz, già calato nei suoi confini et entrando tutti due in Gancia, la saccheggiarono, frugiarono, et uccisero quanti poterono havere nelle mani, ma perchè l'ingordigia de' Giorgiani è tale, che lascia di seguitar la vittoria per spogliare un solo cadavero, che vede disteso, havendosi di ciò nuova nella città dal letto saltammo noi a cavallo e tutti quattro con altra gente fuggimmo di prima sera verso d'alcuni monti assai aspri, caminando quella notte et il seguente giorno, e tenendone dietro l'esercito, abbandonammo tutti i cavalli e quanto havevamo; chi si cacciò nel bosco, chi in alcuni pozzi e fosse profondissime di chè abonda quel monte, e non potend' hormai più noi altri per la nostra gran debolezza in che ne trovavamo, voltand'io l'occhio viddi un sasso, et andandovi dalla parte di dietro, per ordine del Signore la corrente della pioggia v'haveva cavato una gran fossa per diritto e poi dalla destra e sinistra parte come due appartamenti nei lati d'una Sala, dove comodamente ci potemmo ricoverare, senz' esser scoperti da chinnque vi si fosse affacciato. Basterà solo dire come v'entrai senza sottana, senza cappello, senza breviario et anco senza danari, rimanendo il tutto con li nostri cavalli nel piano del monte. Quel giorno, finito che fu l'sacco, con la morte di molta gente così dell' una come dell' altra parte, ci sostentammo con un pane solo che dimandai de limosina alla sorella del pat... Armeno. Et il giorno seguente ricevei per straordinarie delitie l'haver a mangiare la scorze di un pomo, piene di terra, che trovai in un certo sasso, dove a posta mi trasferii, per haver vil giorno inanzi mangiato il cal-

ife dell' Armeni che è il patriarca di quella provincia. Il nostro male vie più si aggravò per tanti disaggi. Con tutto ciò perchè l' luogo a noi pieni di spavento non ne pareva sicuro, in compagnia d'un vartabiett assai pietoso ci cacciammo dentro altri due giorni per strada così erte e folte d'alberi che per non haver a precipitar o perderne, s'andava a rampiconi, chiamandone l'un l'altro ad alta voce. Dimorammo sulla cima di questo monte sei giorni, dove sentendo che l'esercito Giorgiano s'era già ritirato nel suo paese, calammo ancora noi in una villa, 4 giorni di là distante, in compagnia d'un sacerdote Armeno che ne ricevè in sua casa, obligandus' a darne pane e latte ogni giorno e noi a lui poco più della valuta di un Giulio l'giorno, vendendo, per sodisfarlo, li proprii vestiti. In questa villa se ne morì l' Fiorino dentro d'una secchi stalla di vacche sopra d'un letto di escrementi di detti animali, con tanta compassione che non lo potei consolare d'un ovo che con molta istanza poco prima di morire mi domandò per non trovarlo in nessuna casa d' essa villa, corrispondend' a maraviglia l'nome di questa nella povertà d'habitanti di lei, che è Man' asciutta. L' passaggio di questo giovane all' altra vita non mi sovvien' appunto se fosse stato la vigilia o pur la festa dei Santi Apostoli Simone e Giuda, circa la mezza-notte. Si confessò da me, diede ottimi segni della salute eterna n'altro sacramento potei ministrarli.

Posto ch'hebb'in salvo l'Giorgiano il bottino da lui fatto in Gancia, calò ivi di nuovo per passar inanzi, et essendovi gionto procurò Daut Can per la sua natural pietà e per l'istanze fatteli da nostri padri in Gori, da quali seppe com'era rimasto in detta città, procurò dico d'intendere se fussi rira-

sto vivo, et havutone nuova con gent' a posta mi buscò, e seco conduss' in Giorgia, arrivand' in Gori la vigilia del santo natale del Signore, dove era già stato pianto per morto.

Dio benedetto per sua pietà infinita uso meco un' altra misericordia e fu che il primo giorno della battaglia, così d'Armeni, come li Mori trattarono d'uccidermi, pensandosi per li favori che detto Can mi faceva ch'io fussi stato l' mezzano tra lui e Teimuraz, e che per disgratia fussi rimasto colà, sì che senza metterci in cos' alcuna del' mio, ordinò il Signore che avesse havut' a difendere la mia innocenza.

Questa medesima providenza mostrò la M.S. D. preservar' il P.D. I acomo che non havend' mai in quel viaggio caminato di notte, ispirato da lui, volse trasferirsi in Tiflis quella notte, pensandosi di poter spedire l' suo negotio il giorno seguente, e raccolto ch' havess' il danaro, soccorrere poi li padri di Gori, ch' erano rimasti in necessità. Quando appunto stava per entrar in detta città, s'abbattè con certi soldati, chiamati dal governatore d'essa, che cercava fortificarla per la nuova ricevuta della ribellione di Gancia, pertanto l' padre voltò per altra strada verso Gori, sì che se vi foss' andato, sarebbe stato ucciso, essendosi ivi fatto il medesimo pensiero che di me in Gancia, Dio sa se da nostri debitori, per non ha ver' a sborzare il danaro, secondo le scritture fatte tra loro e noi.

Sul principio dell' anno. 33. venne in Gorgistan l' esercito del Persiano, sì per rendere la ricompensa a Teimuraz, dell' ardire preso, come per mettere in possesso Rostuan' Begh della provincia di Teflis per la morte di Simon Can, e di quella di Carteli, dove semo noi,, allegando di non poterla doni-

nare Teimuraz, non dovendo succedere la moglie di questo, ma lui come discendente dal l'antichi principi di Carteli per linea diretta e mascolina. Fu questo di tanto spavento a tutti li signori Giorgiani che più leggieri dell' istesse plume per non degenerare da loro antenati, non solo spedirono corrieri al nuovo principe che veniva, et avvicinantosi l'andaron incontro, ma d'avantaggio ebbero pensiero di darli nelle mani l'istesso Teimuraz, che se non fosse stato sollecito a passarsene con la sua famiglia in Imeretti, dove è prencipe l'suo genero, li sarebbe accaduto quello che non voleva. Pertanto entrarono tutti come se fosser'andati nelle proprie case. Ben è vero che non lasciarono di brugiare, rubbare, uccidere o cattivare quelli che potevano, sdegnati per l'offese ricevute: solo la città di Gori, dove semo noi, fu esente da simili mali incontri, e dirò quello che con le mie orecchie ho sentito raccontare da Gorilù per maraviglia, che Dio per sua bontà infinita l'haveva preservata per li suoi religiosi franchi, ch'ivi dimoravano. Due giorni prima d'entrarvi l'nuovo prencipe coll'esercito, spedì per quella volta l'suo cavallarizzo maggiore con ordine ch'avisasse li padri franchi non fussero in compagnia del popolo fugiti nelli boschi, e se per caso s'erano partiti, l'havebbe in tutti i modi trovato, e fattoli tornare nelle loro stanza; questo gentilhuomo fu veduto da due dei nostri mezzo-giorno lontano da Gori, quali con alcuni pochi regali l'haveva in mandat'incontro del detto principe, per dargli la ben venuta e per non esser tanto lungo, giontamente questo col generale dell'esercito ne favorì, pure la gente bassa n'esercitò da dovero nella pazienza, perchè oltre al romperne la porte non solo di notte, ma pubblicamente di giorno, oltre al ru-

barne et al metterne le mani addosso, n'attaccaron due volte fuoco alla casa; al che non poterono mai rimediare li soldati datemi per guardia dal prencipe, ma spaventati si partivano, ne noi giudicavamo bene ad evitandum maius malum di far ogn'hora quere-la per simili violenze. Duro quest'esercitio, se mal non erro, fino ad Agosto, fabricandosi intanto in detta città, una fortell-ezza.

Appena gionto l'nuovo prencip' in Carteli, cerco di casarsi con la sorella del prencipe di Dadian, o pur Odisci, e mandava innanzi e indietro ambasciatori per tale effetto, n' avvalsimo della comodità che l' Signore ne donò, facendon' havere dieci pi-astre di Limosina da Nicolo, o pur Niceforo monaco Giorgiano, e con esse, venendom' ordinato da miei compagni, inviai in compa-gnia del detto Nicolo li padri Giudice e Lamberti in Odisci, se non ero, li 24 del mese d'ottobre. Li travagli che patirono per strada son stati grandi. Dal prencipe e dalla prencipessa so-no stati visti assai bene; ne possono stare senza la presenza del P. Lamberti, che se lo tirano dietro in tutti li luochi, do-ve vanno, che è un' infelicità grande per lui, secondo avvisa, non essendo solito quella gente di stare più di tré giorni in un luogo. Il P. Giudice pure s'affligge dall'altra parte per restar solo in casa. Doppo d'un anno e mesi l'è stata data una chiesa con contraddittione incredibile de Greci et anche del Niceforo, secondo dicono. Non mene sono molto rallegrato, secondo dicono. Non mene sono molto rallegrato per l'instabilità di questi pren-cipi che non hanno per mancamento l'togliere presto ciò che han-no donato. Stanno con tutto ciò in miseria grande, de modo che due volte l'ho mandato soccorso da Gori.

Li 8 di Decembre del detto anno, doppo d' haver celebrato la santa messa l' nostro P. Don Jacomo, s'infermo con una crudelissima punta che in sette giorni ne lo tolse da gl' occhi. Infatti coimo di meriti, celebrata già la festa di Sta Ch̄rana ancella, nostra patrona cioè li 16 del detto, cinque anni e due giorni dopo del nostro arrivo in Giorgia, si partì da questa vita per andarsene a goder il premio delle sue fatiche sostenute, sudori e sangue aparso in quelle parti. Fu pianto da tutti, così Giorgiani come Armeni, Mori e da ogni sorta di gente, si racconta la sua vita come d'un santo e perchè noi habbiamo ancora chiesa in Gori, havendo depositato l'suo benedetto copo nel sito della chiesa rovinata dalle guerre antiche, m' è stata più volte fatt' istanza da gente del paese, che l'havesse di là trasportato in altro più sicuro luoco, per timore grande ch' haveva no fosse stato rubbato, tenendolo tutti in opinione di santo. Questo particolare lo passò così brevemente per haverl' a compimento, scritt' a suo tempo alla P. V. M. R. e qui trovo che questi padri Scalzi già lo sanno, dunque se l' piego è giunto fino qui, devo tener per fermo sia anco arrivato costì. Scrissi ancora una lettera alla signora sua madre, sorella e nipote, congratulandomi con essi che Dio l' habbia fatti madri, sorella e nipote di zio, fratello e figlio (siami lecito dirlo) santo. Amen. Deo gratias.

Doppo la feste della risurrettione del Signore del 34 con l'occasione della venuta della prencipessa nuova di Cartelli, sorella del prencipe di Odisci, che fu data per moglie a questo nostro (che gionta qui in Gori per non farsi vedere da'Persiani... di notte dopo che la soldatesca fu ritirata nel castello)

volse dico, di notte con pompa visitare la chiesa de' padri Agostiniani, e la nostra cappelluccia ancora. Venner' ad accompagnarla li primi signori e prelati si d' Odisci, come di Guriel, quali allettati da religiosi portamenti dei padri Giudice e Lamberti, m'ostrinero con la speranza di sorte tale, che non potei far di meno di non consolarli di due nostri padri, havendoli pure esclusi con lettere, e questo perchè così mi fu comandato dai miei compagni et il mercoledì tra l' ottava di Pentecoste in compagnia loro et a spese loro si condussero li nostri fratelli Giardini e Castelli, e ci volse anco andare Claudio quel giovane francese, che con me andò la prima volta in Giorgia. Sono stati dal detto vescovo da cui mi fu fatta amorosissima violenza, trattati assai bene per un anno, ma con molta soggettione; hora l' antica carità s'è andata intiepidendo per non dire d'essersi del tutto raffreddati, che ha indotto il fratello Giardino a venir in Gori li 16 di Luglio del presente anno per esser soccorso d' alcuna cosa da dove partì li 24 per la sua casa e residenza.

L'infermità o febre che m'assallì, come ho detto, il mese di Settembre del 32 terminò o poco prima o poco dopo la festa del nostro B. P. Gaetano del. 34, travagliandomi 22 mesi e giorni, Benedetto ne sia il Signore, alla maestà somma del quale non piaque di farmi del in tutto riposare, ordinando che l' ultimo di detto mese si scovrisse il mal di peste nella nostra città, e la 2ª cosa dove s'attaccò fu quella de Padri Agostiniani dove fin al giorno dell' angelo aanto custode morirono tutti dal padre in poi, cioè un sacerdote, un novizio chierico, un fratello, e cinque servitori. La stranezza del paese in simili casi è tale che sia pur uno di qualsivoglia stato, se viene toccò dal detto

male, da suoi più intrinsecchi è licenziato da casa e posto a giacere sulla campagna con pochi pani, et un vaso d'acqua appresso, raccomandato alle disgratie della fortuna, o pure con l'istessa provisione si lascia in casa, uscendo di questa tutti l'altri sani. Tutti c'impiegammo per servitiodi detti padri, se ben da fuora, provedendoli di quanto faceva loro bisogno. Infatti restò servito il Signore così poichè portando al padre priore la cena l'nostro fratello benedetto Gaetano un sabbato a sera, cioè li 7 del mese d'Ottobre dell' anno detto, tornando a casa disse sentirsi dolore su l'ascella sinistra. La domenica si scoverse il bozzo con due papole et il mercoledì 4 hore prima di giorno con affettusi desiderii d'unirsi con il suo signore e con prontezza di voler spargere il sangue per gloria della M. S. D. ringraziandol' humilmente d' haverlo aggregato nel grembo della Chiesa, havendo prima divotamente ricevuto li santissimi sacramenti tutti finì li suoi giorni. Questo benedetto fratello fu sempre di admiratione a tutti, esercitandosi non solo in tutte l'ubbidienze di casa et anco di fuori, come carrettar acqua di fiume, e legne del bosco con somma allegrezza, ma quello che veramente era di stupore, mostrando d'esser d'ingegno grosso e di poca memoria, haveva nondimeno appreso la lingua Giorgiana di sorte tale che non stava molt' addietro da chi v'attendeva con studio particolare. Ne altro si scorgeva in lui che un' ardende brama d'insegnar il pater noster e l'ave maria alla gente del paese, senza pero volersi esentare da' suoi esercitii humili di casa. Alli servitii di questo nostro benedetto fratello il Signore destinò il P.D. Vincenzo Carafa, che per haverlo fatto con accesso di carità, mosse quell' infinita pieta a non differirgli per lu-

ngo tempo la ricompensa, poichè essendosi infermato la Domenica, cioè li 29 del detto, non lasciò però d'intervenire quel giorno a tutto l'ufficio divino. Il Lunedì, per riguardo piuttosto che per altro, lo feci trattener' in letto. Il Martedì finite già le messe m'avisò di esserseli scovert' un bozzo nell' inguine destro. E la sera medesima tra le 3 e le 4 hore di notte fu aggregato nella chiesa trionfante dall' infinita pietà di Dio per celebrare ivi in compagnia di quei spiriti beati la solenità di tutti i santi. Non li diede l' santissimo viatico per non conservarsi ne da noi, ne da Padri Agostiniani, e per non haver mostrato d'esser cosa di consideratione l'suo male. Haveva però detto messa la Domenica come ho accenato. Il grande zelo della gloria di Dio, salute delle anime et indefesse fatiche di questo servo di Dio tutti coloro, che l' han conosciuto in coteste parti, lo possono congetturare con la lettera d'avvisi già in viata alla P.V. molto Rev-a mi sono spiegato per quanto ho potuto, dandon' anche parte alla signora sua madre, e fratelli, havendomi ciò lui poco prima di rendere lo spirito al suo Signore

comandato; solo dirò adesso, rendendo del tutto humilissime gratie a Dio, da cui ogni bene procede, era da tutti stimato santo. Al servizio di cui il Signore destinò me. Il giorno dei morti dell' anno medesimo fummo di passaggio visitati dal Signore per un ordine fatto dal castellano di Gori, moro al presente, ma Giorgiano, che in tutti i modi voleva fussimo partiti della nostra casa, che per esser situata nella piazza temeva, non si dovesser' infettare tutti. Hebbim' a prima vista spavento grande per tal intimo tanto più che minacciava di farn' andare la casa per l'aria con una mina, se tosto non uscissimo, ma ricor-

endo humilmente all' amorosa pietà del nostro Dio prese egli la nostra protettione, conforme ha fatto in tutti l'altri nostri negotii, sicche di questo particolare non se ne tratto più, appunto. come se mai non vi si fusse pensato. Ben è vero che il medesimo Signore per non defraudarne nello spirituale, permise, che ne fusse stata sbrigata la casa, e di notte fummo rubati. La pertita fu vicino a sessanta piastre, di roba però.

Il giorno del nostro B. Andrea parti da Gori l'padre priore Agostiniano, chiamato da monsignore di Naxivan, con un mess' a posta per esser stati ammazzati due portoghesi con due loro creati vicino la sua chiesa, che ricchi d'ogni bene, però temporale, pensavano goderlo nelle loro case in Lisbona. Ha detto padre recuperat' alcuna cosellina, quale se n'è andata in viaggi, beveraggi, paghe de soldati, et altri ministri etc. secondo m'ha scritto: e scors'anche fin a... per dimandar compagni ai suoi superiori. Il convento l'ha raccomandato a suoi creati, depositando il migliore di suacasa in casa nostra. È poco doppo Pasqua di quest' anno presente mandò in Gori due religiosi armeni domenicani per guardia del suo convento, uno dei quali è sacerdote e l'altro novizio.

Con buona licenza della P. V. molto Rev-o darò un passo in dietro, raccontandoli la particolar provvidenza che Dio N. S. ha sempre sentito di noi, e se n'ha esercitato nell' estano, sono state sempre soprabbondanti la consolationi interne. Ne si spaventi nessuno per tanti patimenti per che sà quella bontà infinita temperar il tutto di sorte tale, che si può godere nelle pene Il giorno di S Agostino venne a posta da paesi lontani della Giorgia un Polacco, che havendo lungo tempo servito certi

vescovi, sacerdoti et altra gente Giorgiana, ma poco sodisfatto d'essi, li venne pensiero di servire li franchi, de quali n'haveva havuto buona relatione. Ne fu ciò d'estremo contento per non haversi voluto in durre nessuno a star con noi, spaventati dalla nostra povertà, e dimandando egli non sol salario esorbitante sopra le nostre forze, ma più di quello che dai Signori si suol dare, li dissi io che havesse osservato per tre giorni l'servitio che v' era in casa, e poi fatto quello che l'Signore gl' ispirarebbe. Accettò la partita, E passati due giorni, baciandomi la mano, disse di non voler'cosa alcuna, ma desiderava servirne per amor di Dio. Questo fatto fu due giorni prima della peste, provisione riserbatane dal nostro amatissimo padre. N' è stato da ogni sorta di persone incantato con offerte grandi, ma egli ringratiando tutti, ha sempre risposto di non desiderare miglior ventura. È di rito greco, fidatissimo, inimicissimo di conversatione de' stranieri, massime di donne, e questa Pasqua s'è voluto confessar da me, come dirò appresso. Tutto il sopradetto ho scritto distintamente a suoi tempi alla P. V. molto Rev. Dopo l' nltime lettere dal Marzo passato cominciand' a venire al buon tempo, fin al giorno che son uscito da Gori non solo ogn'un di noi ha potuto dir con S. Paolo: quotidie morior, ma omni hora millies mortui sumus, per le continue guerre che sono state nel nostro paese, ne l'ho lasciate finite. Tutte le nostre robbe stan sepolte sotto terra, e noi semo stati con un solo paramento di tela da fuori, l' breviario, et un solo libro, quali la notte poneva nella punta del tavolino per pigliarlo e fuggire ad ogni minimo rumore, distendendone vestiti sopra de nostri sacconi, tenend' aperta la porta

della stanza per esser più sicurtà. Questo modo di vivere ha durato come ho detto da pasqua fino al giorno che mi partii. Il rimanente del popolo così homini come donne, e putti andavan' a dormire alle falde del castello, portandosi dentro de sacchi la loro robicelle, pascoland' anche vicin' ad esso li loro animali, chi nenaveva. Et il prencipe doppo d' haver posto in saivo la principessa dentro d'una fortellezza situata sopra d'un monte negl'ultimi confini di Teflis e stand'egli in Gori, pareva dovesse scorrere la corrente della sua ultima rovina in una notte mutò tre case e nessuno dei suoi medesimi poteva sapere dove

si fusse. Finalmente per non far questa vita così misera si ritirò nel castello dove a nessuno era lecito andare per sospetto di qualche tradimento. Vi sarebbe stato luogo per noi se l' havessimo procurato ma ne bisognavano per ciò molte cose di che stavamo senza. Tutto procedè dall' essersi ribellato, conforme al solito, un prencipe grande poco più di un giorno lontano da Gori, dove chiamato da lui calò anche Teimuraz da Imereti con la sua gente, nè uno ardisce d'incontrar l'altro, nè l' altro l'uno, ma con le scorrerie si rubbano tra di loro, et essi medesimi si consumano, con giubilo grande dell' inferno, vendendo così l'uni come gli altri la gete cattivata ai Mori, come se fussero tante pecore, et un giorno erano di tanto vil prezzo che non ascendeva più della somma di cinque piastre. Per pietà cercai di barattar il calice per tanti figliuoli, non fui consolato perchè volevano danari. Infatti per non trattenermi di più in questi racconti di guerra, han preso tanto ardire coloro dell' allra parte con l' venuta del Gran Signore in Asia, che siccome s' è arreso Eravan a questo senza spargervi sangue et

a Sefer Bascià d'Arđan, unito col bascià di Cars, la fortezza d' Achalzichata, due o tre giorni lontana da Gori, così hanno essi speranza d'impadronirsi delle provincie, e fortezze di Cartuelli, dove semo noi e di Teflis. Sicut fuerit voluntas in celo sic fiat.

Per l'usanza dei padri Agostiniani havemo havuto un pochetto de disturbo la settimana santa in Gori, dove da Mori fu fatta un' avonia ad una giovanetta et alla madre di lei, pensavamo ne dovess'esser d'impedimento per la' divotione del santo sepolcro; ma benedetto sia il Signore terminò prima del tempo de riporre l' santissimo sacramento al destinato luogo. Accomodandosi il tutto con danari, che cavammo dalla vendita de piatti.

Il giorno dell' Anunziata Santissima si cominciaron a confessar' alcuni in casa nostra al numero di quattro, uno solo de quali ve si comunicò la Santa Pasqua, l'altri violentemente l' demonio me li levò di mano, et a questa gente pare che insieme col tempo passi l'obligatione.

Mi son' indegnato di tenere buona corrispondenza con tutti l'ecclesiastici; li Giorgiani nell' esterno ne paiono tante canesche quando son' appresso de pesci spada, ma l'Armeni si mostrano più pietosi. Essen dom' in travagliato per esortarli alla confessine, (parlo de secolari) hanno non solo fatto l'istesso li sacerdoti, ma con esortationi publiche fatte loro chiese perchè non solo prima si pagavano della confessione, ma patteggiavano prima coi penitenti quel che se l'haveva da dare, hanno promesso di non pretender cosa alcuna per l'administratione di detto sacramento et insieme li dicevano fussero venuti da noi. Nè solo questo, ma dopo che noi semo capitati in Giorgia si frequ-

entano da essi le chiese loro, e non così di raro come prima vi sono delle messe.

Per conto de' Giorgiani sono stato informato del medesimo patriarca che li sacerdoti semplici non possono confessare, ma solo li vescovi, o monaci, sicchè o si comunica senza confessarsi in mortis articulo, oppure non vi si fa altro e bene spesso li semplici sacerdoti in tal caso, o portano l'viatico ai moribondi con quell' irreverenze conforme dissi, quando fui costì, oppure gli la mandano per un putto. Anzi che uno d' essi chiamato in tale necessità da certo meschino, perohè questo non li volse dar'una gallina, o pur un accetta che domandava se ne morì senza l'viatico. Il sacerdote di Gori l'giorno di Pasqua doppo aver dato la comunione ad alcuni pochi, senza però precedere la confessione, tolse dal capo di tutti la berretta, perchè non l'havevano sodisfatto. Un altro che faceva del più divoto, celebrando, non si comunicava, ma faceva asumer il tutto da suo diacono, parendoci ciò gran riverenza. Il nostro giovane polacco fu aspramente ripreso da un sacerdote che da lui intese che per la Pasqua si voleva confessare, senza però dirgli cos'alcuna d'averl' a fare con me. Come! li rispose l'sacerdote: non sai che chi fa peccato doppo della confessione, maggiormente offende Iddio, non sta bene farl in quest'età, che sei ma quando sarai vecchio.

Il maggior negotio che sia tra questi signori Giorgiani (perchè tutta l'altra gente attend' alla coltura della terra, di modo tale che tra di loro non v'è medio, o sono signori, o sono villani) consiste nel vendere figliuoli, e putte ai Turchi, e questi non in poca quantità, ma questo anno con molto mio ramma-

rico ho veduto un certo tale, che dovend' andar ambasciatore al re di Persia, menò seco dalla sua casa una sua figliula legittima, per sposarla con un'altro che dimorava in Gori, a cui l'anni passati era stata promessa per moglie e per la poca età non s'erano tra di loro sposati, pure giunt'in Gori, pensando l'havesse a render più conto, s' avvalendosi di quella commodità l'havesse presentata al re di Persia, egli medesimo gle la donò. Un cognato ha venduto la propria cognata, moglie del fratello ai Turchi. E mille altri casi simili che per brevità tralascio.

Il prencipe non si sa che cosa sia; non va mai in chiesa, nessun digiugno asserva, facendo tutti li giorni d'una stessa maniera, con Mori dice d'esser Moro, et alla presenza della propria moglie si fà la croce.

Nella Giorgia sono per fare la causa del Signore contro quella povera gente. Ciascheduno fà quello che sa. Piaccia alla Maestà Sua Divina di darne maggior habilità. Doppo l'felice transito del nostro P. D. Iacomo di santa memoria, l'fratello D. Antonio predicò di lengo nella nostra cappellatta. Partito che fu questo per Guriel, l'padre D. Giusto ha predicato tre volte. Ho dato molti regali al patriarcha con animo di rendermelo benigno, e poi pregar'il Signore l'havesse mess'in core di farmi dar licenza per i suoi, acciò si fussero dai nostri confessati, ma evidentemente l'demonio m'ha sempre rotto il filo di un tal trattato.

Dò avviso d'una cosa che parrà forsi stravagante, è pure l'istessa verità. Sapranno come nessenGiorgiano è battezzato per esser nullo l'battesimo, perchè uno lava la creatura, cioè l'compare, et

il sacerdote stando lontano ne proferisce la forma; n'havemo fatto qualche sentimento, havem' indotto li Greci ad esclamare, pur a questi non vogliono dar credito, e di noi si burlano. Io n'ho trattato secretamente con alcuni assai miei intrinsechi, acciò s'havessero fatto batteze et è parso loro che bestemiassi. S'ha da provar un modo per aiutare questa povera natione, tanto per li adulti, quanto per li putti. Ma prima supplico la santità' di Nostro Signore, l'Eminentissimi Signori della Sacra Congregatione de Propaganda fide, la P. V. molto Rev-o, che fors' haveranno da commettere questo particolare a gente savia, et ancora col viso sopra la terra humilmente richiedo da quei reverendi signori e padri ch'haveranno da discorrer', e consultare tal fatto, che lasciata da parte ogn' altra speculatione per mostrare l'ingegno, et habilità da Dio loro data facciano le parti di Christo Crocifisso, che con dolori eccessivi ha sopra della croce partorito quell' anime e quando vorranno metter in carta l'loro senso, restino contenti d'intingere la penna nella piaghe sacratissima di Giesù Christo Signor nostro. M'hanno richiesto li miei compagni da tutte le parti del mondo come si devono portare in questo negotio, a' quali doppo d'essermi consultato per molti giorni col mio Signore, e veduto non solo ne' libri dottrinali, ma spirituali quello che si potesse fare, l'ho rispost' in questa maniera, rimettendomi però al loro più sacro parere, fin a tanto che da costì ne fusse venut' altro ordine. Si degnino per amor del Signore di sentirmi distintamente e di non darmi contro, se prima col occhio interno non daranno uno sguardo compassionevole al SS^mo Crocifisso.

S' hanno prima da sopponere molte cose. P-o che il padre,

madre e parenti vogliono tutti senza, dubio alcuno che quella creatura che mandan'o portano alla chiesa si battezzì col battezzimo da Cristo Signor Nostro istituito, e da suoi santi apostoli e successori publicato, sich' habbiamo la volontà dei Padri. 2.º Tutte l'altre cerimonie, dalla lavanda in poi che usa la santa chiesa nel conferire questo sacramento non sono de essentia sacramenti. 3.º non rende nullo questo sacramento s'ordinando li padri della creatura in casa che sia l'loro figliuolo battezzato dal paroco, e faeendolo li suoi chiamare nella chiesa, s'esibiss' a' tal funzione altro, da quelli non conosciuto ma che havesse la potestà di farlo. 4.º Noi missionarii della Giorgia della Santa Sede ivi destinati havem' havuto facoltà di poter lasciare tutte le suddette cerimonie nell'administratione del sacramento del batesimo; le precise parole non mi sovengono; si troveranno costì registrate sopra di questo particolare detto che non mi pare che l'intentione della detta santa sede possa essere di darne tal facoltà nei casi di necessità, havendola noi de iure divino, ma ce la dona per tutte l'occorrenze simili alla presente. Stante questo ho detto

che procurassero d'essere patrini di tutti così nobili, come poveri, del che l'uni e l' altri se n' honorarebbero, massime se se li presentass' alcuna cosetta, e nel tempo de lavare li putti, proferisser' anche la forma fin' a tanto che il Signore ordinarà altrimenti. Per quel che tocca all' adulti, con occasione de publici o privati discorsi che s'ha con essi, li riducan' a memoria l'benefitio della vocatione, havendoli Dio fatto nascer in paesi di cristiani, detestand' ogni sorte di peccato fatto (dopo di haverli fatto protestare di voler vi-

vere sempre cristiani) con proposito fermo di non haverne mai più a commettere col aiuto divino, omni migliori modo che dal Signore li sarà offerta comodità, s'auuagliano d'essa battezzandoli o per immersione o per ablutione etc. Del che ne tengano distinta nota. Io per me per hora non arrivo a capire che'altro consenso si possa desiderare in quei poveretti, et anco ad accettare quella penitenza che mi sarà imposta per l' errore forsi fatto. A desso dico forse; ma quando ne sarò avvisato dirò, dell' errore per ignoranza commesso. È perchè non ho altro mira salvo che la gloria di Dio, la salute dell' anima mia e dei miei prossimi, per non havermi a confondere dell' altra vita voglio piuttosto esser affrontato in questa. Li 15 di Luglio passato ne battezzai una, la però e non altro.

Mi sovviene con quest'occasione che l' P. Don Gioseffo in Dadian ne battezzò un' altra, recentemente nata, prima che possa portat' alla chiesa, con occasione di darli medicamenti et immediatamente dopo del battesimo spirò.

Li X del mese di Settembre passato capitò in Gori fra Giovanni da Lucca, missionario del Cafà, della sacra religione Domenicana, per negotii da lui significati a Monsig-r Ingoli dalla sua residenza. Passò prima per tutte due le nostre residenze e da quel nostro principe fu honorato si nell' entrare come nell' uscire col saluto di tutte l'artiglierie, e suoni di trombe, Questo religioso mi consegnò tre lettere, una de padri consultori Guadagno e Carafa, l'altra del P. Boluino e la terza del P. Quarto, scritte più d'un anno prima; si moss' a pietà della nostra povertà e nelasciò di limosina dieci piastre, con una giumenta, ma ha arricchito li nostri

compagni di Dadian e Guriel di galanterie d'Italia e de medicamenti etc. Mi ha promesso d'haverne molt' a favorire nel termine ad quem etc. che se lo farà, come ritengo, ne le potrem' haver obbligo grande. Partì di là seguendo il suo viaggio li 12 del detto.

Questo medesimo giorno uscii anch' io da Gori per trasferirmi in Aleppo, dove giunsi li 14 del presente, spinto dalle nostre estreme necessità, ch' oltre al bisogno grande, stavamo aggravati di debiti, correndone l'interessi d'essi, nè sapremo come risolverci havendo già venduto tutto ciò che era in casa, da dove si poteva cavare qualche danaro fino al calice d'argento, servendone tutti di quei di stagno. Non mi stendo molto in ciò perchè bisognarebbe non fosse homo chi non ci compatisse, sapend'egli come prima d' entrar in casa quattro anni sono fummo spogliati di quella beneditione datane dal Signore e per salvare cinque piastre rimasi ferito. Io non intendo passar oltre sì per non aggravare la nostra santa missione con tal spesa, come per non suggerire con la mia venuta costì pensiero a nessuno ch' habbi altro affetto in questa vita.

Ho lasciato l' P. D. Giusto in compagnia del vecchio che da Giorgia con me venne costì; avvisando l'altri nostri padri l'havessero mandato Claudio oppure non volendovi quest' andare uno di loro l' havesse fatto compagnia; oltre li padri Armeni di Naxivan che imi sono. Quello di che supplico la P. V. molto reverendo è che me ne mandi subito speditione qui. Già sono maturale due annate della limosina che la Sacra Congregatione ne fa e con poca diligenza se ne potrebbero procurare due altre dai nostri conoscenti, quali, se giudicasse di non

doversi scomodare, non sarebbe di molto danno prenderli' ad interesse, massime da signori Genovesi, che a tempo mio le davano a due e tre per cento, voglio pur concedere siano a cinque, e per via poi dei nostri padri di Venetia farmele qui gitare. Il mio desiderio saria di portar franchi in Giorgia 600 scudi, ducento per ciascheduna casa. A questa speditione serberà servita la P. V. molto rev, esser molto diligente, perchè potrebbe essere che in Venezia si trovasse spedito l'corriero d'Aleppo, et almeno si perderebbe tempo un'altro mese.

In Aleppo il primo giorno fui ricettato nelle raritative braccia dei nostri signori padri Carmelitani Scalzi, ma il seguente giorno per inspiratione di Dio e per la sua innata pietà e gentilezza l' Illmo Sig-r Antonio Lippamanno console per la serenissima rep-ca di Venetia della Soria n'ha ricevuto in casa sua con tale affetto che non sapendolo in altro modo spiegare dirò che basterà di Dio in un umilissimo suo servo e creatura di lui con la propria persona lo serve; e questo senza conoscere ch'io sia. L' affetto lo nostra a tutta la santa religione nostra in persona mia, pertanto si trova questa in obbligo, anzi la P. V. molto R-a, come capo d'essa di corrispondarli non solo con la propria persona, e liberalità d'aiuti speciali, ma la prego faccia ancor fare l'officio grato dai nostri padri di Venetia tanto con Sua Sig-ria Illma quanto con l'ill^{mi} noi signori fratelli, che se non fosse stato questo signore e cavaliere, non so come me l'haveria passata qui questo inverno. So certo però che non m'haverrebbe venuto meno il mio Signore, sotto la cui ombra mi sono partito da Giorgia con meno di due piastre, et oltre la spesa fatta per il viaggio (che non

e stata molta) ho pagato un debito di 19 piastre de noi fatto in Gori, e dieci n'ho mandato ivi al P. D. Giusto e per consolatione di chi se sentisse dal Signore chiamato in queste parti, e si spaventasse della necessità in che sovente ne troviamo schiettamente le diro in che modo da questo pietoso padre sono stato provisto. In Teflis presi quattro piastre meno un 3 per pagarne 4. In Arzerum dove usai ogni diligenza per haverne cinquanta, pagandone 60 quì second' è solito, ma vedendomi da ogni parte escluso per la scartezza del mercedanti caggionata dalle guerre, ricorsi al mio Signore a cui rappresentando questo mio bisogno con qualche tenerezza, sentend' un tale la causa del mio pianto in quell' hora medesima e luogo mi sborsò 40 reali, avvisandomi di più di darmeli senz'interesse, e se in fossi morto, o pure avessi trovato lui morto al mio ritorno, non fossi stat' obbligato a soddisfar' a nessuno cos' alcuna. O Pater benignissì me, vere pie, vere misericors. E di simili esempi potrei addurre un' infinità.

Quando fui avvisato dell' chettione della P. V. molto Rev-o, come ho detto di sopra, sentii contento grande...

A lungo ho scritto alla P.V. molto Rev-a, come la nostra Santa religione per la buona corrispon denza tenuta cui Padri Agostiniani in Gorgistan (del che informati li loro superiori in Lisbona, hanno scritto al P.P-le di Goa che di continuo incaricasse l'istesso a' suoi religiosi) m' hanno questi invitato a piantar la nostra santa religione nell' Indie; invitandone sul principio nel loro santo convento, e promettendone felicissimi progressi in quel paese, sentendo il nostro santo Istituto. Di ciò se n' è fatta continua oratione, e vedendomi li nostri padri l'agosto passato già libero da quella lunga infermità, mi comandarono,

che per la coscienza e servitù tenuta con lettere e col l' interno con tutti quei, servi di Dio, con un compagno me vi fussi trasferito, per il cui fine detti Padri Agostiniani mi prestavan' anche il modo di potermevi trasferire. E perch' a nostri pareva di gran servitio di Dio, dopo la morte del benedetto Fratello Gastano volsero vi fussi andato solo, pensandone tutti che fusse cessato l'male. Presi già l' cavallo, e stando all' ordine di partire, il Signore ne tolse il P. D. Vincenzo. Li motivi e fini di ciò, se bene l'ho scritt' a lungo, sono tanto evidentemente chiari, che v' habbia da essere la gloria di Dio, servitio della nostra santa religione, e santa missione, e sodisfattione et aiuto spirituale di quei popoli, che la P. V. molto Rev-o illuminata senza paragone più di me da Dio N. S-re, li vedrà senza che mi prenda fatica in spiegarli di nuovo. Se lo commanderà si paio fare da chiunque vorrà, purchè faccia provisione de soggetti degni di lettere e spirito, che per questo principio l'negotio passi con segretezza; e la religione santa si scomodi di pochissima cosa, quale sebbene tengo non sia necessaria simpliciter, non sarà però fuori di proposito, se noogliamo da dauero mostrarci disinteressati. So che li padri santi Carmelitani Scalzi nell' Asia a tempo mio non solo stavano indebitati e miseri come li padri Giorgiani, hora che l' Signore l'ha introdotti in Goa, et in altre parti, abbondano d' ogni benedittione. Il Signore guidi l' core, la lingua e la pena di ciascheduno, che haverà da decidere questo negotio a gloria della M. S. D. Per amor del Signore faccia che se dia buin' ordine da costì qui in Aleppo per conto della santa missione nostra, ò per via de mercadanti, ò per mezzo di religiosi che è più a proposito, e questo non bisogna che sia col mezzo d' una

semplice lettera della P. V. molto Rev-a perchè certo l'Prē dopo che n'haverà fatto risposta, si dimenticherà d'ogni cosa. L' ho più volte detto al nostro Procuratore. Bisogna che la P. V. molto Rev-a giontamente con le sue lettere, facci far ordine dalla sacra congregazione de propaganda fide, o pure che la nostra santa religione facc'istanza al capitolo generale de P. F. Carmelitani Scalzi qui in Aleppo, scrivendosi tal ordine ne loro decreti capitolari, del che per la gran carità loro se ne terrano honorati, ch'attendono all'interessi de' Padri Theatini della Giorgia, come se fossero de' loro medesimi religiosi, provedendoli per via de' mercadanti omni migliori modo, che sarà possibile, dandone poi parte al nostro Rev. P. Generale, perchè non sono viaggi questi da farsi così spesso. Dico ciò perchè in Tillis capitò non è molto tempo un Polacco che andava cercando chi avesse voluto 700 piastre senza interessi per sborzarcele poi in Aleppo. Sia benedetto l' Signore, lo seppi dopo che fu partito. E se l'havessi prese, non so quello che sarebbe stato, ne come sarebbe rimasta honorata la nostra santa religione.

Per li nostri padri e fratelli morti in Gori habbiamo noi sodisfatto le messe, per tutte quelle che deve loro la nostra santa religione, non havend' ivi altr'obligo...

Si deve far un stabilimento per gloria di Dio e questo si potrebbe ordinare nel prossimo capitolo generale, che li soggetti ch'haveranno da venire nella Giorgia col tempo, finiti li loro studii, dimorassero, per qualche tempo in Roma, attendend' intanto alla lingua Armena e Turchesea, il che si può fare senza travaglio alcuno, trovandosi costì Armeni assai per quella; e per questo tengo sia già uscita la grammatica del Sig-r Piet-

ro della Valle. E quando poi alcuno le possederà bene potrà leggerle come si deve all' altri. Così han fatto altri santi religiosi qui in Levante. Che se vogliono aspettare che l'apprendino dopo dell' arrivo di lui nella missione suddetta, non metterà conto nè per lui nè per l'anima di quei popoli.

Sono l' Orientali attaccati siffattamente ad alcune cose esterne di devotione, benchè per altro siano assai difettosi per non dire viziosi, che si scandalizzano d'ogni minima cosa, e perchè non v'è carità perfetta nei loro cuori, fanno subito giudizio sinistro, sententiando che l'altri non siano christiani. Per esempio non mangiano latticini l' Mercordì, ne l' Venerdì. Il che habbiamo osservato noi rigorosissimamente, eccettuandone però l'Santo Natale del Signore. Hanno molte quaresime tra l'anno, quale li nostri compagni per non stare a contendere con essi di cosa da niente, li uorrebbero osservare; io però l'ho risposto, che ne essi ne in erano eterni in quelle parti, anzi che haverrebbe potuto venire Superiore che annullasse il tutto con maggior scandalo: Pare mi contentava di condescendervi se tutti v' avessero concorso, facendon' anche voto d'haverli ad osservare sempre, eccettuandone li casi d'infermità, et in quest' occorrenza non possa altrimenti il superiore dar tale licenza, ma l' suddito dica semplicemente d'havern' bisogno, per quanto la coscienza di loro giudicherà, facendone poi col tempo tutti quelli che s'haveranno da mandare colà voto prima di partire.

Non mi sovvien altro.

Baccio humilmente li piedi della Padre Vostra

In Aleppo li 24 di Novembre 1635.

Humilissimo servo et ubedientissimo figlio

Don Pietro Chierico regolare

Al molto reverendo in Christo Padre Don

Mattheo Santomango Preposito Generale de Chierici Regolari.

San Silvestro- Roma.

Relatione di Giorgia scritta dal P. Prefetto in

Aleppo alli 24 Novembre 1635.

Relata al Eminentissimo Spada.

Die 14 Aprilis 1636- Congegnamento 215¹

1. vedi: Persia, Georgia, Mengrellia e Tartaria
1646 inclusive. Volume 209. folio 384-384. b.